

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXI. ÉVFOLYAM, 1931 MÁRCIUS

Stern Samu udv. tan., hitközségi elnök: Építés a jövőért

A pesti hitközség március 8-ikán választja meg vezetését, mely Közép-Európa legnagyobb zsidó közösségének lesz hivatva irányt adni. A *Mult és Jövő*, mely a zsidó élet aktualitásaiból csak a maradandó eseményeket emeli ki, a mai súlyos viszonyokhoz méltóan harc nélkül lezajló választásból kiragadja *Stern Samu* programadásának aiábbi szívhezszóló részleteit, amelyeknek megállapításai általánosságban mindenütt helytállóak.

Nehéz a mai időkben programot adni a jövő szempontjából. Az én felfogásom az, hogy mindenkor az a program a leghelyesebb, amelyet az adott viszonyok a hitközség és a magyar zsidóság érdekében diktálnak.

Ma oly fájdalmas válság dűl sorainkban, amely sok érdemes hittestvérünk existenciáját is létalapjában megrendítette. Sokaknak, önhibájukon kívül, hosszú évtizedes polgári munkája rombadőlt. Hittestvéreink százai és ezrei, akik mindenkor áldozatkészen támogatták hitközségünket, ma maguk is támogatásra szorulnak és ebben a nagy gazdasági válságban fokozott nehézségekkel kell küzdenie magának a hitközségnek is.

De én mégis azt hirdetem: ne engedjük úrrá lenni magunk fölött a csüggedést és ne veszítsük el reménysegeinket, hanem gondoljunk arra, hogy régmúlt idők viharaiiban is gázoltak végig megpróbáltatások a zsidóságon, de az az ősi erő, amely a hagyományos zsidó érzésben, őseinktől örökölt munkaszeretetünkben, szívósságunkban és szorgalmunkban gyökerezik, átsegített bennünket mindig a bajokon és ez az ősi erő át fog bennünket segíteni a mai nehéz időkön is.

Nekünk zsidóknak főtörekvésünk, hogy utódainkról gondoskodjunk. A zsidó dolgozik, fárad, küzd, robotol, verejtékezik, hogy gyermekének jobb jövőt biztosítson. Ha a maga számára nem is tud jólétet teremteni, csak a gyermeknek legyen, csak az tanuljon, az érvényesüljön. Csak a gyermek jövője legyen látszólag biztosítva, akkor feledve van gond, munkaküzdelem, nélkülözés.

Ez az ősi erő, amely bennünket évezredek óta keresztül fenntartott és amíg az idők változásával nemzetek tűntek el a föld színéről, a zsidóság megmaradt és meg fog maradni örökké.

Azt a hivatást, melyet a magánéletben, a családi életben a szülő tölt be, azt a zsidó közéletben a hitközségnek, a hitközség vezetésének kell betöltenie. A hitközség vezetésének módot kell adni, hogy ott, ahol a szülő ereje gyenge a jövő generáció megalapozására, a szülő helyett helytálljon a hitközség. A hitközség vezetésének módot kell adni arra, hogy az az ősi erő, mely bennünket fenntartott, megmaradjon a súlyos idők dacára. Ennek pedig első és legfontosabb feladata, hogy a jövő generációba beleneveljük a zsidó érzést, a zsidó tudást, a ragaszkodást a bibliához, a ragaszkodást a mi templomunkhoz, a mi vallásunkhoz.

Ahonnan ezek az érzések, ezek a ragaszkodások kivesznek, ott kivész a zsidó őserő, ott a hanyatlás, az elsorvadás kezdődik. Hogy pedig ez a sorvadás és a hanyatlás be ne következzen, nekünk vigyázni kell iskoláinkra, melyek példakép szolgálhatnak mindenkinek, vigyáznunk kell templomainkra, a hitélet fejlesztésére, hitoktatásunkra, a zsidó tudásra, minden intézményünkre, mely a zsidó szívet, a szeretetet, a megértést hirdeti. Ezek a mi elgondolásaink, ez a mi programunk.

Ebben a nagy munkában pedig minden erő összefogására és minden hittestvérünk összetartására van szükség. — Ezt az összefogást, ezt az összetartást kérem önöktől a mai nehéz időkben és jóleső érzéssel tölt el engem, hogy sorainkban látom mindazokat, akik a magyar zsidó közéletben, különösen pedig a zsidó hitközség életében nevükkel, munkájukkal, egyéniségükkel számottevő tényezőkké emelkedtek. Együtt vagyunk mindannyian, akik a polgári, társadalmi, a gazdasági életben becsülésre tettünk szert és együtt kell lennünk mindannyiunknak, a nagy zsidóság széles rétegeinek abban a szent közös törekvésben, hogy hitközségünket, felekezetünket nemes hivatásának minél magasabb színvonalára emeljük.

Erre apellálok és akkor le fogjuk rakni utódaink részére egy szebb, egy boldogabb időnek fundamentumát.

Maurice Minkovsky: Galuth

M. Minkovsky: Menekülők

(A tragikusan elhunyt festőművész hagyatékából)

Flüchtlinge

1 Keren Kajemeth és Keren Hajeszod szentföldi erdőültetvényei. Lent a „Magyar zsidó hősi halottak emlékerdeje”, melyet a Pro Palesztina márciusi szentföldi társasutazása alkalmával fognak felavatni

Keleti megilladísítás a Jeruzsálemi Becalél-múzeum gyűjteményéből

Lenkei Henrik: Az örök seb

I.

Örökké vérző sebtől ég szívem,
S a szörnyű sebet sirba leviszem.
Vele születtem, vele éltem át
Egy hosszú pálya száz bűját-baját.
Akárhon jártam, bármi szépet láttam,
Ott sajgott minden örömragyogásban.
Mézitalomba mérget hullatott,
S keserűvé tett minden falatot.
Érzést, rajongást, vágyat és hitet,
Ez a vad sajgás elsötétített.
Ökölbe szoritotta két kezem,
S alig sejtettem már, hogy vétkezem.

2.

Lobogó lelkemmel magammal hoztam,
Hogy mindig Igazságot szomjuhoztam.
Szívembe markolt a szegény, az árva,
Miért van jóból mostohán kizárva.
Gyötört a béna, púpos, nyomorék,
Mikor a többi lába, háta ép.

Bántott, kit kórság ágyában maraszt,
Miért nem élvez rügyező tavaszt.

Porba alázott engem az erős,
Ki gögös gúnnyal gyöngébbet legyőz.

S bűgva szégyelltem: Természet anyánk,
Mért nem szeret mindünket egyaránt!

3.

Tombolva zúg milliókból a kiáltás:
Kegyencet pártol a Szerencse áldás!

De önmaguk a vészeket tetézik,
Az embertársat martaléknak nézik.

Üldözik egymást szikrázó szemmel.
Nemhogy segítnék bölcs türelemmel.

Hiába a próféták tanítása:
Testvér testvérnek orvul vermét ássa.

Nem bujnak össze, mint gyerekek éjjel:
Rémítve dúlnak kárörvendő kéjjel.

Kaján harcot zúdítnak földnek-égnek,
Torzképei az örök Istenségnek!

Keleti megilladísztés a Becalél-múzeumban

M. Narkisz (Jeruzsálem): Keleti megilladíszek

Az Eszter-történet tekercsének díszítésénél Keleten a legfontosabb szerep a toknak jutott, melyet zsidó ötvösművészek készítettek. Damaszkustól Yémenen át Libiáig dolgoztak a zsidó ötvösök és nemzedékeken át megőrizték a keleti zsidó formákat, melyeket izlám elemekkel frissítettek fel. Sőt, ők voltak az iparművészetben a régi muzulmán motivumok megőrzői is. Különös szeretettel díszítették a zsidó kegyszereket. „Ez az én Istenem, hadd ékesítsem” — ékesítem szép cselekedetekkel, szép templomdísszel — volt a régiek mondása.

Eszter megilláját nem két oldalról göngyölítik fel, mint a Tórát, hanem az egyik oldaltól végig. A tokra, valamint a megilla hasábjaira különböző jeleneteket véstek rá Eszter történetéből.

A jeruzsálemi „Becalél”-múzeum értékes gyűjteményt hozott össze speciálisan keleti megillatokokból, melyeknek legérdekesebb példányait bemutatjuk a *Múlt és Jövő* olvasói számára.

1. Tizenhetedik századbéli ezüsttok, fönt toronydísszel, kis párkánnyal, a 14. századból ismert Tóra-ornamentikával. Hosszú kézforma szolgál a tok nyitására, zárására. Az egészen finom vésetekkel borítva, olykor héber betűk stilizálásával. 2. Tizenhetedik századbéli tok az Izraelt jelképező galamb díszével, perzsa befolyás alatt alakult motivumokkal. 3. Palesztinában készült Tóra gránátdíszű tok és a perzsa és yemeni zsidóknál elterjedt kéz-amulettel és békával. A felső keretet kék kövek ékesítik ízlésesen. 4. Perzsa-tok, kapuval, arabeszkekkel. Maga az írás szépiafesték-

kel igen kellemes tónust ad és hozzáilleszkedik a vertréztok primitív, de művészi hangulatához. 5. Tizenhetedik századbéli, olasz formájú tok és tekercs. Illusztrált megilla nem ritka a keleten és némelyikük igen fontos ikonográfiai szempontból is. A Becalél birtokában van egy régi illuminált megilla, melyet egy yemeni zsidó készített (6). Igen érdekesek a megilla-olvasást megelőző áldások, „brochók”, melyeket szintén művészi formában írtak a keletiek. Az egyik ilyen yemeni imatábla (7.) kabalisztikus formában van írva, fekete betűkkel, piros keretben és piros vonalak között, melyek harmonikusan olvadnak össze az arany-sárgás pergáment finom fényével.

Ujvári Péter: Az angyalok és a szentek nevében

A nagy író utolsó és még kiadatlan hatalmas regényének egy fejezete. A regény Ukrajna egy határmenti közösségében játszódik a zsidó szorongatások idején. Az üldözött zsidók életére *Petljura*, a véreskezű hetman árnyéka borul és a fenyegető, szörnyűséges háttér előtt játszódik le a zsidóság nagy tragédiája. Ez a regény, amelynek apró töredéke csak az itt közölt fejezet, Ujvári egyik legnagyobb alkotása. Hatalmas, szörnyű kiáltás a kultúremberiséghez és megsemmisítő vádirat a gyűlölködők, a rombolók és a gyilkosok ellen.

Fojtogató csönd borult a városra. Szakadt felhők között az újhold himbálózik, alig látszik még, olyan vékony.

A házak sötétek, némák, ijesztők.

A klauz udvarán emberkarika feketélik; közepén áll a durahovi, fehérén és ünnepélyesen. Mozdulatlanul, szinte földbegyökerezetten az eget nézi, várja a holdsarlót, hogy megszentelhesse.

Ide-odalopózkodó árnyak imbolyognak és fojtott suttagások kísértének a keskeny, sötét közökben. Valahol megroppan a kavics, megzörren az ablak, megpattan a kapukilincs. Nem nagyobb ez a zaj, mint az óraketyegés, de álmotriasztóan félelmetes.

Selomo Jedidja Seelenfreund (Jeruzsálem):
Siviszi templomtábla

És a durahovi csak áll nyugodtan a klauz udvarán és várja az újholdat, hogy megszentelhesse.

Két felhő közül előbukkan a holdsarló.

A durahovi arca földérül és megkezdi a szertartást.

— Halleluja!

A többi utána mormolja:

— Halleluja.

A durahovi elmondja a benedikciót.

— „*Dicsértessél Adonáj, aki megújítod a hónapokat.*“

A kis gyülekezet, mint a szökőkút, az ég felé löveli áhitatát:

— „*Áldott legyen, aki megalkotott téged; áldott legyen, aki megformált téged; áldott legyen, aki megszerzett téged; áldott legyen, aki megteremtett.*“

Háromszor mondják és háromszor ágaskodnak az ég felé.

Eszelősen sír most az imádság:

— „*Ahogy feléd ágaskodok, de elérni mégse tudlak, úgy ne érhessenek el engem az ellenségeim sem, akik rosszat koholnak ellenem.*“

Az áhitat megzordonul, az istenhit nyugalma szétesik. A szívek reszketnek.

De a durahovit nem rendíti meg a félelem. Erőteljesen, biztosan csendül meg ajkain a vigasztalás.

— „*Él még Dávid, zsidók királya és örökké megmarad!*“

Háromszor csattan ki a hívőkből is a messiási vallomás. Él még a zsidók királya és élni fog.

A durahovi a szomszédja felé fordul, meghajol előtte és nyájasan köszönti:

— Békesség veled!

— Alechem sólom, veled is! — feleli amaz és szintén meghajol.

Most már derültek és nyugodtak, mert hisznek a békességben, mert maguknak is és másoknak is békességet kívánnak.

És a keskeny közökben pogrom-gondolatok zihálnak.

A durahovi titkáraival és intendánsaival a kertek alá megy, ahol a batárja várakozik. Felül. A batár lassan megindul a temető felé.

A hold is, mintha tudná, hogy fölösleges lett, visszabujt a felhők közé. Megszentelték, a többire nem kíváncsi.

Kurtyák János csak erre várt. Kidől az ablakon, karját kidöfi a sötétségbe, mintha tapogatni akarná, elég sűrű-e. Hát elég sűrű. Visszasompolg a szobába, bőrtüszőt szíjjaz a derekára, kénes gyufát dugdos beléje és ráakasztja a baltát is.

Két puha kar öleli át a nyakát.

— Nem eresztem kegyelmedet. A Krisztus szerelmére kérem, ne menjen. Hiszen első gazda létére csak nem tarthat a rablógyilkosokkal. Hogy

a zsidó megérdemli! Egy zsidó se rabolta meg kegyelmedet, hát akkor mért érdemli?

— Ej — mondja Kurtyák János — nem értesz te ahhoz.

Lerázza magáról az asszonyt és dühösen az utcára veti magát.

A kapu előtt megáll és belenyávog az éjszakába.

Az egész soron visszhangja támad. Majdnem minden kapuban macskaepedés nyivákol.

Kurtyák János a szakállába dörög:

— Lakodalomra áll a vérünk. No jó.

A szomszédjához surran, Suciushoz.

— Megkezdhetjük.

— Meg.

— Ahogy meg vót beszélve.

Sucius jóváhagyta.

A szájuk pálinkától bűzlik és már nem is sutognak. Az egyik adja, a másik váltja a beszédet. Így lesz, úgy lesz. Semmi az egész. Még észbe se kapnak a zsidók, mikor fejsze, balta már a fejükön koppan. Szép lesz. Szép bizony.

Az orosz templom tornyában megremeg a nagyharang. A lengyel harang is megkondul, a román is. Olyan égzengést csinálnak, hogy csoda. Tompa dobbanásokkal felelnek rá a parasztszivek és sokból kiszakad a kiáltás.

— Ugy. Harangozással kezdjük, mert nagy harangozás lesz.

— Muszáj, hogy legyen. Anélkül pogányság.

— Jézus, Mária, Szent József!

Szempillantás alatt ezer embert, még többet is vet ki magából a sötétség. Összeforrnak, majd széjjelfutnak. Dörömböl a föld a lábuk alatt, mintha még csak neki volna szíve ezen az éjszakán.

Kurtyák János elkurjantja magát:

— Gregor, Hudelka!

Négyen egymásba dőlnek és ahogy telik a részegségükből, megiramodnak. Előreszegett fejjel, vakon bele a sötétségbe. Egyenesen a piactérre, a Krón Alter háza felé, mert a vén zsidót ők kapták az osztozkodásnál. Meg kell hagyni: a zsákmány megérdemli a nagy előrefeszülést, öreg is, bíró is, kedvesebb áldozatot már csak azok tehetnek le az Ur asztalára, akik az ördöggel cimboráló nagynapot kapták. De igyekeztek is és magasra emelt fejszével rohantak a kapu felé, hogy mindjárt ki is dönthessék, amint oda érnek.

A kaput tárva-nyitva találták. a lezuhanó fejszék csak a sötét levegőt hasították. Erre nem számítottak és visszahőköltek. A nyitott kapu megdöbbsentette őket. A kapudöngetés mámorító ingere nélkül nehezen kezdhették meg a tombolást.

Kurtyák János a fülét vakarta. Aztán elkáromolja magát:

— Az istenit! Most már hogy lehet ide bemenni?

A többi is vakarózott. Hejnye, az istenit. A kapu nyitva van. No, ez nagy méreg.

A nyitott kapu megfosztotta istenes elszántságukat a hősiességtől. A paraszt-gőgjük és a paraszt-szemérmük zsákutcába került és nem tudott kivergődni belőle. A kalandot azért vállalták, mert kellett hozzá bátorság és ezzel alkalomadtán elhencegni is lehet. Ugy érezték, hogy gyalázatos csínnyé törpül a vállalkozás, ha nincs benne erőszakosság.

— Azér — véli Hudelka — nem kell, hogy a kaput megstrázsáljuk.

— Hogy az Isten akárhová tegye az eszit kendnek! Hát tán azért gyöttem ide, hogy bésurranjak, mint a tyúktolvaj.

— Majd bédöntjük a konyhaajtót. Elég az.

Hát igen. Ez is valami. Nem sok, de mégis csak betörés.

A fejszék megint a levegőbe lendülnek és a hős vitézek dühösen, dübörögve, kihívóan, mindenre készen a házba nyomulnak; lármáznak és káromkodnak, hadd tudja a vén zsidó, kifélék jönnek.

De a konyhaajtó is nyitva van. Ez a második csalódás minden vérüket az agyukba nyomja.

Selomo Jedidja Seelenfreund (Jeruzsálem):
Misenichnasz-tábla Purim havára

Most már nincsen visszahőkölés, csak fogcsikorgatás, esztelen düh és irgalmatlanság.

— Utánam! — ordítja Kurtyák János és a szobába veti magát.

A többi utána.

Kurtyák belesziszeg a sötétségbe.

— Elbujt a Krisztustagadó. Világot, hé!

Hudelka gyufát gyújt. A gyöngye világosság csak a fejükig szalad, de eleget látnak.

— Üres! — fakad ki Kurtyák és hátraszédül, mintha mellbe ütötte volna ez a nagy üresség.

A többit is megdermeszti az üresség. Mind csupa gyámoltalanság. Állnak, siralmasan, tehetetlenül, mint akit kiraboltak. Ez az. A zsidó megcsalta őket. A zsidó megfutott. A zsidó túljárt az eszükön és meglépett. Talán mégse. Csak elbujt valahová. Még azt gondolja, hogy lóvá teszi őket. Hát nem. Ha addig élnek is, előkeresik.

Össze-vissza beszélnek, széket, asztalt tologatnak, egymásba ütődnek, káromkodnak, fogat vicsorgatnak, bedőlnek a másik szobába, most már olyanok, mint a vadállatok. A szájuk savanyúságát véríznek érzik és tombolnak. Kurtyák a legveszettebb. Az asszonyra gondol, aki szánta a zsidót és kérte Krisztus szerelmére, hogy maradjon. Micsoda disznó az az asszony és ki fogja röhögni, ha megtudja, milyen kudarcot vallott. Hanem hát őrajta ne nevéssen. Beléje fojtja a szót, hacsak mukkan is. De már miért? Nem rosszra gondolt, nem olyan a természete. Aztán igaz is,

hogy a zsidó akárhányszor pénzzel is megsegítette. De attól azért zsidó maradt és ha itt találja, hát Isten uccse, leüti. Hát ő ártatlan abban, hogy nem végezhet vele, ahogy vállalta a remete előtt. Nem sajnálta, hogy nem kellett kifordulnia az emberségéből, sőt alattomban nagy kő esett le a szívéről, de hát röstelte ezt bevallani és még erősebben dühöngött, mert már nemcsak a zsidóra volt dühös, de magára is, meg a cinkosaira is, akik még kiszimantják az ellágyulását. Hát fölemeli a fejszékét és iszonyú erővel az asztalra csapja.

Kemény csapás volt, csak úgy rengett és Hudelka meg a többi, aki nem tudta, mit csináljon a nagy dühével, ráröhögtek, boldogan és nagy elismeréssel. Lám csak, ez a Kurtyák. És ők talán hátrább maradjanak? Nem a', az Istennek se.

Hudelka elüvölti magát és fejszéjével a szekrényt szaggatja. A többi is felüvölt. Zúznak, törnek, mint a bolondok. Valamelyik megmarkol egy széket és az ablakon keresztül az udvarra hajítja. Az ablakcsörömpöléstől elvesztik az eszüket. Pusztítani akarnak és pusztítanak. Asztal, szék, almárium, dívány, lámpa, üvegkorsó, dézsa, puttony, cseréptál, pléhkanna az udvarra repül és reccsen, koppan, zörömböl, amikor összetöri magát.

Egy se látja már a másikat, a pusztítás gyönyörűségében megvakultak. Csak lihegnek és zihálnak és röhögnek.

Hudelka fonott viaszgyertyát talált valahol, meggyújtja és körülvilágít. No, ez jó munka volt.

Gregor liszteszsákot cepel ki az éléskamrából, röhögve megoldja és a száját lefelé fordítja. Még bele is rúg, hogy gyorsabban dőljön ki a liszt belőle.

Hudelka mellen ragadja és ellöki.

— Hát mán az Isten áldását is elprédálod? Még disznó sincs itt, aki föl zabálja. Milyen ember vagy te, hogy nem gondolsz a kölkeidre? De ha fitymálsz, nem bánom, én nem vétkezek ellene.

És már a vállán van a zsák és viszi kifelé.

Ohó, hogy csak ő maga tollasodjon! Olyan nincs. A zsidó bizony másra is testált valamit.

Már nem üvöltöttek. A pénzmohóságukban elnémulnak. Csöndesen, szenvedélyesen fosztogatnak. Jöttek, mentek és megrakodtak. Némelyik háromszor is megfordult. Hudelka négyszer is. Negyedszer fogta a viaszgyertya csonkját és az ágyra hajította. Tegyen, amit akar.

Elment és röhögött.

Mások másutt raboltak és azok is röhögtek.

De a piacon mindenki magába fojtotta a jókedvét. Akárki akárhogy rohant is a zsákmányával, az orosz templom előtt meg kellett állnia, mert a remete prédikált előtte. És venyigét is osztogatott, amit előbb szentelt vízbe mártott, aztán petroleumba. Pálinkát is kapott, aki szomjas volt. Hát meg kellett állni a remete előtt, ha másért nem, hát tisztességből, no meg azért, mert meg kell hagyni, tüzes pálinkát osztogat a remete, a jó Isten áldja meg.

Selomo Jedidja Seelenfreund illusztrációja
Patai József: „A fakir” című verséhez

LÉLEK A KAFTÁN ALATT

— Dr. Müller Salamon chasid-drámája. —

A zsidó élet a maga egészében és részleteiben *terra incognita* nemcsak keresztények, hanem zsidók körében is. Kétszeresen áll ez a megállapítás a chasid-életre, mely egészen sajátos a maga színeivel és árnyaival. Ezt az állapotot azután az „izraelita” írók alaposan kiaknázzák és tudatosan vagy öntudatlanul visszaélnék vele. A könnyű lelkiismeretű író úgy gondolkozik: a zsidót amúgy is görbe tükrön át nézi a világ, nincs az a komikum és nincs az a misztikum, amibe egy zsidó figurát be ne lehetne állítani, most tehát adok én a publikumnak olyan spektakulomot, hogy görcsöt kap a nevetéstől vagy heteken át borsózik a háta tőle. Öntudatlanul meg az az író hamisítja meg a zsidó-életet, aki réges-régen távolodott el abból a környezetből, melyet megkíván rajzolni. A zsidó-élet jelenségei már csak mint ködös álmoképek rajzanak fantáziájában és azért csak valami elmosódott moziárnyakat képes magából kivetíteni eleven emberek helyett.

Dr. Müller, aki ifjú korának emlékdús éveit éppen chasid-miliőben töltötte el, ma természetesen nem él már abban a környezetben. Azonban a kapcsolatot azzal a különös világgal egyetlen percre sem vesztette el. Tanulmányai, emlékei és folytonos érintkezése ennek a világnak embereivel állandó kontaktust teremtenek az író és teremtményei között, drámájának minden figurája elevenen áll előtte és ezért túlzás és torzítás nélkül meg is tudja rajzolni.

Pedig bizvást el lehet mondani, hogy a téma igazán kényes és — izgalmas. A csodarabbi házában a közelgő nász szemérmes, misztikus hangulata uralkodik. A nagy rabbidinasztia egyetlen örököse, egy 18 éves ifjú talmudista, néhány nap múlva chupa alá vezeti egy másik rabbidinasztia viruló 16 éves leányát. A fiatalokat ősi szokás szerint a szülők már gyermekkorukban eljegyezték egymással. Az ifjú azonban szemérmes, titkos szerelemmel gondol egy másikra, tanítójának korán elhervadt leányára, aki haldokló szépségével elvarázsolta gyermeklelkét és halála után sem tudja elfelejteni és mélyen a tudat alatt titkos sóvárgással gondol az elhalt leány hugára, aki az elhalt nővér élő ragyogó képmása. A tanító mit sem sejtve, a tanulószobában éppen előadást tart az ifjúnak a házasság „aktuális” témájáról. Hol száraz, hol kabalisztikus szabványokkal tartja az ifjút, aki azonban szokatlan izgalommal és ingerlékenységgel hallgatja mesterét és különböző metafizikus kérdések fölvetésével nyugtalanítja őt és önmagát, míg végre kitör belőle a fájdalmas vallomás, hogy nem szereti menyasszonyát és nem akarja feleségül venni. Persze az öreg mester megrökönyödik. Hogy lehet egy olyan frigyet felbontani, melyet két szent rabbi megkötött és különösen mikor a menyasszony közben árvaságra jutott? Mit szól majd ehhez az apja a túlvilágon, a legfelsőbb törvényszék előtt? Fülledt, izgalmas vita támad mester és tanítvány között és vita közben elárulja az ifjú, hogy akit szeret: a mester ifjabb leánya. A mesterben nagy lelki tusa keletkezik. Nagy dilemma előtt áll, egyrészt védeni kell a hagyományt, mely szerint a frigy felbonthatatlan és másrészt hallatlan megtiszteltetés lehetősége nyílik meg előtte, hogy a nagy rabbi fia az ő leányát vegye feleségül. Győz a hiuság és elhatározza, hogy az ifjúval elvéteti a leányát. Kieszelt egy ravasz tervet, olyan kompromisszumfélé. Az ifjú vegye el a menyasszonyát, de a nászéjszakán mondja meg ifjú hitvesének, hogy nagy aszkéta rabbik példájára hat hónapra felfüggeszti a házasság megkezdését. Hat hónapig böjttel és aszkézissal le akarja gyűrti önmagában a durva testiséget, kivetni magából minden földi vágy salakját és csak azután a nagy lelki gyakorlat után mennyei extázisban akar köze-

ledni feleségéhez. A számítás az volt, hogy az ifjú asszony ellentmond a tervnek, ebből támadnak majd ellentétek a házasság között, a fiatalok elválnak és az ifjú elveszi a tanító leányát.

A ravaszul kifundált terv azonban megfeneklett, mert az ifjú asszony a nászéjszaka kábulatában is a csodarabbi leánya maradt és nemcsak extázissal fogadta az ifjú férj elhatározását, hanem maga is vállalkozott ugyan arra a lelki gyakorlatra, maga is végig akarja élni férjével együtt az ászkézis hat hónapját. Erre új tervet agyal ki a tanító-mester. Jámor asszonyokkal rábeszéli a fiatal leányasszonyt, hogy ő hosszabbítsa meg az ászkézis idejét és amikor a férj élni akar a jogaival, álljon ellen, mert neki még nem sikerült legyűrti magában a nemtelen hatalmak hatását. Ugy gonodlta, hogy ebből ismét ellentétek támadnak és ilymódon eléri a célját: a válást. Az ifjú asszony mellett azonban ott van öreg dajkája és egy öreg zsidó szolga, akiket még a szülői házból hozott magával. Ez a két hű cseléd nesztét veszi a ravaszul kieszelt tervnek és elárulják azt a leányasszonynak. Az asszony végig játsza a komédiát, az ászkézis ideje elmúlik és ő látszólag az idő meghosszabbítását kéri, a fiatal férj — program szerint — ellenzi és ekkor a tanító munkához fog. Megszerzi 100 rabbinak a beleegyezését a fiatalok válásához. A nagy rabbitanács összeül és felszólítja a feleket a nyilatkozattételre. Az ifjú férj helyett a mester adja elő a vádpontokat, az asszony maga védekezik és védekezése egy megrázóan izgalmas vádbeszéd nemcsak a férj és mestere, hanem sok avult és képtelen intézmény ellen, melyet szentnek ismernek el a chasidok világában. A leleplezés hatása alatt a vádlómester vádjával együtt összeomlik. Az ifjú azonban mindnagyobb ámulattal hallgatja ifjú hitvesét, rendkívüli csodálat és forró szerelem támad benne felesége iránt. Az asszony kijelenti, hogy hajlandó elfogadni a válólevelet, de csak ha férje itt nyilvánosan kijelenti, hogy vádja alaptalan és nem egyéb fondorlatos machinációnál. A férj most csukló bűnbánattal bevallja az igazat, már nem akar válni és a rabbi-kollégium most már elutasítja a válókeresetet. A bíróság tagjai elhagyják a termet, a Bet-Hamidras épületét és az egyedül maradt ifjú megtörve egy székre roskad és meg-megrázkódva sír. Majd lassú léptekkel kísértetiesen lépkedve visszatér az ifjú hitves: Mirjam és megállva a zokogó ifjú előtt, halk hangon szólítja: Mende! Mende!... Az ifjú mintegy mély kábulatból felriadva, felugrik és végtelen örömmel gyönyörködik előtte álló hitvesében. Megrendülve könyörög az asszonynak: maradjon nála, azonban a nő fájdalmas, mindent megbocsátó, révedező mosollyal távozik; az ifjú férj egy összeomlott élet jajkiáltásával szólongatja: Mirjam! Mirjam!... A darabot a ruszinszkoói magyar szintársulat adta elő Ungváron és Huszton igen nagy sikerrel. Dr. Bolgár Mózes.

Kiss Arnold:

Einstein, Freud, Steinach

— Julius Bauer verse. —

Három férfi a világ csodája,
Az első az ég titkait tárja,
Második a lelket kibetűzi,
Harmadik az öregséget űzi,
S mind a három már az életében
Örökhírű, halhatatlan ember.
Ám a régi kórusok mit bögnék?!
A zsidók az első sorba törnek,
Könyökölnék, egyre furakodnak,
Mindenütt a zsidók tolakodnak...

Prof. M. Schorr, egyetemi tanár,
varsói főrabbi.

A varsói nagytemplom

Dr. Hajdu Marcel: Varsótól Budapestig

A Pesti Hitközség új választások küszöbén áll és a választási mozgalom ugyanazzal a jelszóval indul, amellyel 10 évvel ezelőtt, a nagy összeomlás után indultunk el az erkölcsi és anyagi létében veszélyeztetett zsidóság fölsegítésére: „*Vissza a zsidósághoz!*” Valamiképpen 10 évvel ezelőtt azt hirdettük, hogy csak a vallásosság emelheti fel és mentheti meg a minden oldalról támadott zsidóságot. Most is — az évtized tapasztalatai által igazolva — újból megállapíthatjuk, hogy ez az út vezet boldogulásunk felé.

Nemcsak nálunk, a külföldön mindenütt a vallási konzervativizmusban keresi a zsidóság reneszánszát. *Varsóban*, ahol néhány hónappal ezelőtt jártam, gyönyörű példáját láttam annak, hogy milyen nagyszerű eredményeket produkálhat a vallási konzervativizmus irányától vezérelt hitközségi politika. A Grzybowska 26. sz. alatt emelkedik a varsói zsidó hitközség székháza, amelynek vezetősége jelentős politikai súllyal is bír a fiatal lengyel államban, ami annál természetesebb, mert a zsidóság csak Varsóban is egyharmadát alkotja a város egész lakosságának. A mintegy 350.000 lelket számláló varsói zsidó vallásközség vezetőségében helyet foglalnak többen a lengyel parlament: a sejm tagjai között is. Maga a hitközség elnöke is nemzetgyűlési képviselő.

A varsói zsidóság zömét kiskereskedők alkotják. Minden házban 15—20 üzlet; az udvarokon sorjában kisebb-nagyobb boltok, az emeleteken is raktárak és üzleti irodák. A Nálewky-utca a régi Pest Rákóczi-útjának felfokozott pendentje.

A varsói gettó nem emlék, hanem még ma is élő valóság. Elkülönülve élnek benne hittestvéreink a másvallásúaktól. Nagyobb részük ma is

viseli még az orosz sapkát, a „sárga folt” anachronisztikus maradványait. A cári uralom még a „pájesz”-t is ukázzal tiltotta meg annak idején. A lengyel zsidók konzervatívabbjai bátran megneveszthetik „huncutkájukat”, de a cári uralom sapkáját is megtartották.

Az általános gazdasági válságon kívül súlyosan érinti a lengyel zsidóságot a nagy lakásdrágaság is. Két-háromszobás lakás lelépési ára a gettóban 1000, a gettón kívül 3000 dollár. Ami azt jelenti, hogy a lakásforgalom teljesen stagnál, hiszen honnan vennék ezek a földhöz ragadt szegény emberek az 1000 dollárokat. A külföldi zsidóság segítőakciója tőle telhetően igyekszik segíteni a bajon, mint általában a zsidóság exisztenciáját akadályozó anyagi kalamitásokon. A *belső* segítőmunka is serényen folyik. *Hitelszövetkezetek, kisexisztenciák alátámasztása stb.* A lengyel zsidóság súlyos helyzetében heroikus áldozatkésziséget tanúsít. Sajnos, akkora a szegénység, hogy a segítőakciók jótéteménye nem juthat el minden szegény emberhez.

Egyet örömdetesesen állapíthatok meg: csodálatosan lelkes, szinte fanatikus hitbuzgóság forrasztja össze otnai hittestvéreinket és ebben az irányban a varsói hitközség hivatottan képviseli az egész zsidóságot összeforrasztó erőt. A közel 350.000 varsói zsidó között van haladó, van orthodox, de mindkét irányzat egyformán a hitközségben látja természetes vezetőjét. A hitközség ügye iránt való érdeklődést jellemzően dokumentálja az a tény, hogy a legutóbbi hitközségi választáson 50.000-en szavaztak le. 50.000 varsói zsidó vett részt az 50 tagú Gemeinderath (képviselőtestület) választásán, mely a maga kebeléből

A varsói nagytemplom és új kultúrház

Die grosse Synagoge und der neue Kulturpalast in Warschau

választja a hitközségi elnököt és a 15 elöljárót. A nők nem bírnak választói joggal. A hitközségnek ezidőszereint 40.000 adófizető tagja van, a legkisebb adótétel 5, a legnagyobb 10.000 zloty.

A hitközség székházában működik az adóosztály, az oktatási, a pénzügyi, a temetkezési és kórházi ügyosztály. Külön chevrajuk nincs, annak ügykörét látja el a temetkezési osztály. Két nagy temetőjük is van: a régi, az úgynevezett Pragaban, a Visztula túlsó partján, a másik, az új, Varsóban. A kórházi ügyosztály az 1200 ágyas kórház ügyeit adminisztrálja. Ezt a kórházat, amelynek egy kiváló tudós: dr. Schweitzer főorvos az igazgatója, az állam tartja fenn. (Érdekes, hogy a kórházi díjak körülbelül azonosak a pesti Zsidókórház díjaival: egy közös kórtermi ágyért 10 zlotyt fizetnek, tehát a mi pénzünkben mintegy 6.50 pengőt.)

A hitközségi székházban van a varsói Rabbínatus helyisége is. A Rabbínatus közvetlenül ügyel fel a kaszuszra, 24 metszőjük és ugyanannyi felügyelőjük van. A vágatási árak 2—3-szor akkora, mint nálunk. Egy nagy állat vágása 15 zloty, a libáé 1 zloty, a csirkéé 50 grosen.

A Rabbínatusnak 15 rabbi tagja van, akiket a hitközség fizet. Van egy főtemplomuk, körülbelül akkora, mint a pesti dohányutcai zsinagóga, 2250 üléssel, orgonával és 60 tagú kóruossal. Az impozáns templom a Tlomáckie 7. szám alatt emelkedik és prof. M. Schorr egyetemi tanár, a híres orientalista a rabbija, felváltva lengyelül és németül prédikál. Emellett még vagy 200 imaház van Varsóban, mindegyik autonómiával bír és ön-maga tartja fenn magát.

A hitközségi székházban helyezték el a köz-ség nagy iparostanonciskoláját is, amelynek tanulói

A varsói nagytemplom belseje

nemcsak elméleti oktatást nyernek, hanem műhelyekben is képzik ki őket és a hatodik osztály elvégzése után választanak maguknak a fiúk ipart. A legtökéletesebb iparosnevelés, amely csak elképzelhető.

Általában bámulatos, amit a varsói hitközség az oktatásügy terén produkál. *A hitközségnek 12 elemi iskolája van, mindegyik 7 osztályos. 4000 tanuló 185 tanító oktat.* Az iparostanonc-iskolán kívül gyönyörű *Kinderheim*-jük is van, amely 3-tól 5 éves korukig foglalkozik a gyerekekkel, akiket otthon nem tudnak ellátni. 1200 gyermeket lát vendégül a varsói *Kinderheim*.

Csak az elemi oktatásra helyezt súlyt a varsói hitközség, e mellett nincsen egyetlen gimnáziuma sem, kivéve a magánintézeteket. A mi numerus clausus-os világunkban tanulhatnánk az okos varsói oktatási politikától! *Az iskolákban naponként három óra a zsidótárgyú oktatás, amely héber nyelven történik.* Egyéb tantárgyaknál az oktatási nyelv a lengyel.

A varsói hitközség 3½ millió zloty kitévő budgetjének 25 százalékát, mintegy 900.00 zloty (a mi pénzünkben körülbelül 550.000 pengőt) költ oktatási célokra. A lengyel állam és Varsó városa a maga részéről mintegy 150.000 zlotyval járul hozzá a zsidó iskolák fenntartásához. Hatalmas áldozatkészségére és okos kultúrpolitikájára vall ez a lengyeleknek.

A hitközség székházában van elhelyezve a varsói zsidó múzeum is, amelyet egy dúsgazdag zsidó földbirtokos, Mathias Berson hagvott a hitközségre. Rendkívül érdekes, történelmi becsű műkincseket láttam a múzeumban: szép régi kegyszereket, tóradíszeket stb. A múzeumban őrzik többek között Berele Josselevitsnek, a híres lengyel szabadsághősnek arcképét is, aki annak idején a zsidó légión élén esett el a svédek által ostromolt Varsó védelmében. A Múzeum a zsidó könyvtár elhelyezésére hatalmas *kultúrházat* épített a varsói hitközség. Körülbelül a mienkkel egyidőben kerül avatásra. Nagy olvasótermet is építenek 150 ülésel, előadótermet 400 ülésel. A könyvtár 150 ezerre van berendezve. A kultúrházban lesz a Zsidó Tudománvos Akadémia székhelye, a rabbiképző és tanárképző. Valóságos kultúrcentrum, melynek vezetője, irányítója a nagyhírű Prof. Schorr.

Végezetül kedves meglepetés ért a varsói nagytemplom titkári hivatalában. Dávid Tolman főtitkár hívta fel figyelmemet egy képre, mely a pesti dohányutcai templom belsejét ábrázolja a következő felírással:

„*Innere Ansicht des Pester Isr. Tempels, während des Gottesdienstes, beim Ausheben der Thora am ersten isr. Wochenfeste, nach der Einweihung dieses Gotteshauses.*“ (Zu haben bei H. Á. Bellak, Pfeiffergasse No. 21.)

...Én a szivemben hoztam magammal a varsói zsidó templom képét...

Narancsot csomagoló chaluc

J. Gal-Eser (Jeruzsálem): Jaffa-narancsok

A legfontosabb és a következő esztendőkre legkilátásosabb exportcikk a narancs, amely Jaffa kikötőjéből elindulva meghódítja az európai piacokat a Szentföld gyümölcse számára. Angliában már egyszerűen „Jaffák“-nak nevezik a Jaffából érkező palesztinai narancsot.

A narancsültetés egy évtized alatt hatalmas haladással jutott előre. Míg 1922-ben csak 32.000 dunam (egy dunam kb. 900 négyzetméter) volt narancssal beültetve, 1930-ban már 90.000 dunam narancsunk volt és ez a terület folyton növekedik és gyarapodik.

A narancsosoknak fejlődésében az ültetvények módszerének javításában különös jártasságra tettek szert a zsidó kolonisták, agronomusaikkal, akik Kaliforniában tanulmányozták a metódusokat és valóságos úttörő munkát végeztek Palesztinában, ahol immár az arabok is a zsidók módszerét tanulják el és az ő útmutatásuk segítségével gyarapítják jövedelmüket. Amit az utolsó években a javítás terén elértek, azt nem lehet szűk szavakkal kifejezni, kitűnő öntözés, új ültetési módszerek, modern trágyázás, fakezelés, szedés, kiválasztás és csomagolás volt az, ami a palesztinai narancsot versenyképessé tette a spanyol, kaliforniai és egyéb országok termésével szemben.

Míg 1922-ben csak 800.000 láda narancsot exportáltak Palesztinából, 1930-ban két és fél millió láda volt a kiviteli. Ebből Angolország maga kétfélmillió ládát vett át, míg a többi európai kontinens ötszáz ezer ládát. Igen érdekes a német piac fölvevőképességének növekedése. Míg az 1922. év november havában csak 15.000 ládát vett át Németország, 1930. év november havában 30.000 láda narancsot hozatott Palesztinából. *Ugyanígy emelkedik az import más országokban is.* Igy például Dániában, Hollandiában, Svájcban, Franciaországban, Svédországban és újabban Magyarországon is nő a kereslet a Jaffa narancs iránt.

A *Múlt és Jövő* olvasóit bizonyára érdekelni fogja, ha néhány képen bemutatom a kolonisták narancsültetésének fejlődését, a fiatalok és öregek munkáját a facsemete elültetésétől kezdve egészen odáig, amíg tevé hátán viszik a termést a jaffai kikötőbe.

Narancs-expediálás a zsidó koloniákról a jaffai kikötőbe

Avigdor Haméiri (Tel-Aviv). A palesztinai polgár

Avigdor Haméiri befejezve egy évig tartó előadási turnéját Magyarországon, Erdélyben és Csehszlovákiában, ahol páratlan sikerrel száztizenhat előadást tartott — most érkezett haza Palesztinába. Itt adjuk az egyik előadásának rövid tartalmát.

Aki az igazságot akarja tudni Palesztináról, az elsősorban ne higgyen mindazoknak (lapoknak vagy egyéneknek), akik minden kommentár nélkül használják a közhasználatban forgó szavakat, fogalmakat Palesztinával kapcsolatban is. Ezek a fogalmak úgy illenek Palesztinára, mint a koldusán és csödben tündöklő Európa-uraságról levetett frakk — a mocsarat szárító chaluc barna, durva testére.

— Nem arra kell építeni véleményt, *ami* történik Palesztinában (ha már tudják is, hogy *mi!*), hanem arra, hogy *hogyan* történik. *Ami* történik, az mindig relatív — *ahogyan* történik, az mindig speciális és abszolút.

A legjobban bizonyítja az európai fogalmak csödjét Palesztinával való használatban ez a fogalom, hogy: „*pogrom*“. Míg ez Európában *szánalmat* ébreszt, minálunk: *sértő*, mert nevetséges és hazug. Nálunk hiányzik a pogromhoz az, ami nélkül el nem képzelhető: a *pogromalany*: *zsidó típus*. Ennek a típusnak két arculata van,

az egyik az úgynevezett *arrivé-zsidó*, a másik az úgynevezett *orthodox-asszimiláns*. Közös alapvonásuk, hogy minden tehetségük, becsületességük és társadalmi szerepük dacára egész életüket kíséri egy el nem követett bűn érzete: a *zsidókérdés*. Ezek az emberek semmitől nem félnek a társadalmi érintkezésükben (mert nagyszerű emberek lévén, nincs is okuk rá), csak egyetlen hibájuktól, amely valósággal „bűn“né fajul lelkükben és ez: a *Palesztina-kérdés*. Mindenről beszélhet velük a nemzsidó, csak erről nem. Victor Hugótól tudjuk, hogy nem maga a bűn a rettenetes lelki-furdalás bacillusa, hanem a *társadalom ítélete*. És ez az, ami elől bujkálnak; még pörge kalapot is bohócoznak magukra, csak hogy ne ítéljen fölöttük a társadalom. Az orthodox-asszimiláns is tulajdonképpen azért hord szakállt, hogy zsidóságára ismerjenek, nemde? A felesége pedig szintén e célból visel parókat. De alighogv közelednek a „társaság“-hoz, a férfi kalapja alá nyomorítja a pajeszt, a nő pedig — bubi-sajtlit visel. Ez a bujkáló *pogromalany*. A lojális társaságban a szmokingja alá bujik, a huligán kése elől pedig a pincébe. Ezt a két típust mi itthagytuk a gálutban. Minálunk nem bujna ki. A pajeszes zsidó dísszé emelte nálunk fekete tincseit, imponáló ornamantumma emberisíti.

Narancs-szedés

A gálutban a zsidó vagy szégyeli magát zsidóságával, vagy firtatja önérzetesen. A palesztinai polgár egyszerűen zsidó, mert egyszerűen és végre: ember.

S miként zsidónak lenni nem „ideál” nálunk, úgy a hősiesség sem az. Nincs abban ideál: megvédeni azt, ami a legszentebb és ami nélkül nem

Narancsfa-ültetés

élhetnek: a testemet és a gyermekemet és a tehenemet.

Az augusztusi események alatt az arabok felosztották maguk között Tel-Avivot: gyár szerint, házszám szerint, asszonyt és lányt név szerint (jól ismernek bennünket, Tel-Aviv nekik: Riviéra), de rossz üzletet csináltak: deficittel másztak ki a kalandból.

A mi abszolút győzelmünk a hallatlan arab horda túlerejével szemben, csodaszámba megy. Nálunk még történnek csodák, mert mi ott, a Talmud parancsa szerint, nem bízunk magunkat a csodákra. Itt a gálutban nem történnek csodák, mert itt a zsidó nép minden egyetemes kérdését a Messiásra akarja bízni. Mi tudjuk és bízunk benne, hogy a Messiás egy perccel sem fog késni és egy jottányit sem fog mulasztani az ő rendeltetéséből. Ezért igyekszünk minden erőnkkel, hogy a *miránk eső, kötelező* feladatokat becsületesen elvégezzük.

A palesztinai polgár érvelése, a fronton álló katona érvelése: az „argumentum ad personam”. Aki *ideálok* nevében agyonérveli a Palesztina-építést, ahhoz csak egyetlen kérdésünk van: te a *magánéleteredben* követed-e az ideálokat? A moszkvai „nagy experimentum” híveitől kérdezzük: amidőn te hajlandó vagy a „nagy experimentum”-od oltárára négy millió zsidó testvéredet feláldozni, hajlandó vagy-e a anyád, a gyermeked, a feleséged vagy a szeretőd életét is feláldozni?! A magyar vagy német zsidó patriotáskoló érveléseire: te a *magánéleteredben* tényleg patrióta vagy-e: *rendesen, pontosan mondod-e be az adóadataidat?* És a drága öltönyöd, ami rajtad díszlik: tetőtől-talpig *hazai ipar-e?* A Messiásváróknak pedig: te a *magánéleteredben* szintén várod folyton a Messiaszt? Ha nagy üzletet kötsz, ha házat építesz, ha örökösödési perbe fogod a sógorodat, nem félsz-e, hogy hirtelen megjön a Messiás és az apósod fölkel a Messiás kürtjére és akkor hiábavaló a pör?!

Avagy csak millió testvéred sorsát és iszonyú szenvedéseit bízod a Messiásra vagy Moszkvára?! Vagy csak akkor vagy patrióta, ha országot, ott-hont kell építeni hontalan testvéreidnek?! Az ideál nem lóg a levegőben: az ideál először is az *egyén* életében valósul meg.

Egy órahosszat prédikál nekem a pesti vagy a pozsonyi orthodox arisztokrata arról, hogy nem lehet Palesztinát építeni vallás nélkül (új Amerikát fedezett fel!), aztán hazavisz engem szombat délután és — megkinál egy finom cigarettával... Ez úgylátszik azt akarja, hogy az új Palesztina is indulgenciát adjon neki az ő pénzéért: ha egy pengőt „adományoz” a zsidó nemzeti alapra, a chaluc ott imádkozzon *őhelyette* a siralomfalnál!

A mi „tréfli” chalucaink a leghősiesebben védték a „Kolel” szentéletű jámborait az arab mészárlástól. S ott, ahol nem voltak chalucok

(Chevronban és Cefatban), ott tényleg voltak pogromok. Mi sem a Kolel ellen, se mellette nem foglalunk állást. A mi dolgunk: az építés, a lázas munka. De még a talmudtudományok terén is ha kaptunk valamit Jeruzsálemből, ami örök értékű, az: a Kuk rabbi talmudisztikus és kabbalisztikus művei és a rabbi Chajim Josua Koszovszki Misna-konkordanciája; mind a ketten százszalékos cionisták!

— Minden élettőelemnek, amely a palesztinai polgár tehetségét és energiáját fűti, egyetlen titka: a föld. De szintén nem európai értelemben véve. A palesztinai polgárnak a föld több, mint életet adó anyag, több, mint gazdasági és politikai bázis: őneki ez hosszú, kínnal teli és vándorszorgó, kiveret kutya életének utolsó, *legeslegutolsó állomása*. A föld. Innen nincs tovább! Itt a világ vége az ő számára! Hová menjen innen? Hol várják őt? Melyik nép hívja magához? Innen csak két út van: vagy a szép, egészséges, *emberi* jövő, vagy a halál.

És még másvalamit is jelent nekünk a föld: a *szellemi* erő és alkotás forrását. *Semmit sem alkothat senki nép a világon, ha földje nincsen.* Két örökbecsű, világértékű *abszolút zsidó* művet adtunk magunknak és a világnak: a Bibliát és a Talmudot s mind a kettőt addig adtuk, míg saját földünkön éltünk. Ha nem is a földünkön adtuk, de már és még lábunk alatt éreztük azt. Amióta kicsúszott alólunk a föld, alig adtunk mást, mint vagy *fordítást* vagy *közzvetítést*. És ha valamely gaon adott valamit azóta: megint csak a Bibliához vagy a Talmudhoz fűződik.

— Mi a zsidó nép tragédiája? Tragédia: lélek test nélkül, tartalom forma nélkül. A bolyongó Lear király: királyi lélek, tartalom — nép — nélkül, trónus nélkül, forma nélkül, *test nélkül*. Komédia: test lélek nélkül, forma tartalom nélkül: a király bolondja, ha felül a trónra, magára ölti a bíbort, a koronát és parancsokat oszt a népnek — test, forma, de tartalom, lélek nélkül. Ezen forma, test után vágyakozik a zsidóság, a bolyongó király kétezer éven keresztül. Álmodik róla a kabbalista, aki még elvontabb égi szférákat is királyi formákba öltözteti: „Kegyelem“, „Hősiesség“, „Szépség“, „Dísz“, „Alap“, „Királyság“ és „Örökkévalóság“. Erről álmodik a csodarabbi híve, aki királyát keresi a csodarabbijában: *saját tömeg-nép lelkének szimbolumát, megismerésitőjét*. Ezt az álmot álmodták kétezer éven keresztül az összes génuszaink, kezdve a Rambamtól, Ibn Gabirolon s Hallévin keresztül, egészen Herzlig. Kalaba, úgy hítták: „királyi korona“ — ma a palesztinai polgár úgy hívja, hogy: Föld. A Föld: minden testek Teste, minden formák Formája és formálója. Ez hiányzott Spinozának. Ennek hiánya sodorta bele az anathemába. És ezt keresi a másik génuszunk: Einstein, aki már meg is találta és aki a cionizmus harcosainak a Generallisszimusa!

Narancs-szedő kolonista

Mi nem gondoltunk egy percre se a harccal való honfoglalásra. Erre tanuink az arabok. Mi *elsősorban* az araboknak adtunk: pénzt, civilizációt, higiéniát, kigyógyítottuk az ország lázmocsrait, amelyek leküzdtek az arab poligámia gyermekszaporodását is. Leredukáltuk a gyermekhalandóságukat hihetetlen arányban. Gyógyítottuk és gyógyítjuk — ingyen! — a „legtermészetesebb“ betegségüket: a vakító trachomát. Emberi nívóra emeltük az életmódjukat. De egyet még nem sikerült megtennünk: emberré emelni az állatját, aki egy font sterlingért, vagy akár egy skatulya cigarettáért képes a saját feleségét vagy lányát megölni — és, ha hagyja magát: zsidó szomszédját is. Ezt pedig úgylátszik, csak a régi

Eszroztérme

bibliai és talmudi módszerrel fog sikerülni: fegyverrel való védekezés segítségével.

Le kell szögeznünk, amit igen kevesen tudnak még: *még soha, mióta a diaszporában élünk, nem sikerült semmi néppel olyan rövid idő alatt és olyan szoros barátságot kötni, mint az arabokkal!* Ez a barátság a legideálisabb alapon nyugszik: a minden idealizmus nélkül való gazdasági alapon. Ezt pedig csak egy dolog ronthatja meg: a *politika*. Ezért alakították meg „baráti ellenségünk“, az angol uszító ágensek tíz évvel ezelőtt az úgynevezett „arab delegációt“ s ezért igyekeznek most felállítani az „arabic agency“-t. Az arab nép, ez a szerencsétlen pária, kenyeret, munkát, civilizációt akar (ezt mi adjuk neki) és ők, akik félnek a két nép barátságától: *politikával* mérgezik őt. De amiként nem értékelik az egyént, csupán csak rossz tulajdonságai után, úgy nem szabad egy népet se mérni — a gazemberivel. (Mi zsidók szenvedtünk ettől a legtöbbit!) Mi hisszük, hogy nem a magyar zsidóság kivetette Luke-ok vezetik az angol nép lelkiismeretét, hanem a Balfourok.

— Két beteg tipust adott nekünk a beteges gálut. Az egyik: az önérzet nélküli zsidó, aki, ha szembeköpi, azt mondja: „esik az eső“; a másik: a túlérzékeny zsidó, aki mindenki, aki nem zsidó, antiszemitát lát. Ez, ha valahol esik az eső, azt mondja: „a szemembe köptek!“ Palesztina polgára kigyógyul lassan mind a kettőből.

Az antiszemitizmus két elemből áll: *gyűlöletből és megvetésből*. Az első alapja: a mi *versenyképességünk*, a másiknak: *földnélküliségünk*. Tanu rá két nép: a német és a cigány. A németet mindenki gyűlöli — de mindenki tiszteli. A cigányt senki se gyűlöli — de megvetik. A cionizmus nem is akarja kigyógyítani, csak a másikat: a *megvetést*. Az irántunk való gyűlölet szűnjék meg majd, ha megszűnik általában a földi gyűlölet. De megvetni nem hagyjuk magunkat többé.

A gáluti zsidósághoz pedig Palesztina polgárának csak egy kérése és figyelmeztetése van: ne veszítse el a fejét minden politikai pamfletnek vagy úgynevezett „nyilatkozat“-nak láttán. A Palesztina-építés *elsősorban* a mi htünk, *vallásunk egyik alapvető köve*. Mi hiszünk az Egyistenben, aki nekünk adta Palesztinát. S miként eszébe nem jutna egy zsidónak kételkedni az Egyisten hitben egy angol nyilatkozat alapján, úgy a Palesztinahit se ingathatja meg az ilyen balgaság. Hadrianus császár megtiltotta nekünk a szombatot — nos, eszébe jutott-e valakinek kételkedni a szombati szentség alapján? Ilyenkor sem azt kérdezi a palesztinai polgár, hogy: „mi lesz?“, hanem azt, hogy: „*mit csináljunk?*“

A vallásosság miatt aggódóknak pedig azt izeni Palesztina polgára:

Ha igaz az — és mi is rendületlenül valljuk —, hogy nincs Palesztina zsidó vallás nélkül, époly elemi igazság, hogy: nincs zsidó vallás Palesztina nélkül!

JÁSZAI MARI UTOLSÓ SZEREPE

— Lehel István könyve. —

Az utolsó szerep: az élet, lobogó szerelmesének végső viaskodása a halállal. Nem pózolt, nem siránkozott, nem esett kétségbe. Komor fenséggel várta a kikerülhetetlent; iszonyú fájdalommal tudta, hogy ez a legnagyobb sorstragédia; nagyobb mint azoké a királyi hellén asszonyoké, akik az ő testében-lelkében támadtak kétezeréves halálukból örök életre.

Örök életre? Ha ezt hiszi, talán könnyebben búcsúzik a maga testi lététől. De nem hitte, multat s jövődőt átfogó lángelméjével nem is hihette. Igaz, én még hallom hangjának felséges orgonabúgását, Te is átéled még egyszer-egyszer a megrendültségnek azokat a nagyszerű perceit, amelyekkel Jászai Mari emberfeletti ember volta ajándékozott meg. De ha mi elmúltunk? Talán még ott él majd ennek a lélek-tisztító művészetnek láthatatlan nyoma a gyermekeink szebb és tisztább voltában is. Ám ki tudja ezt számba venni? Ki tudja majd megmondani, kézzelfoghatóvá tenni a mi nemzedékünk kihunytaival: ki volt, mi volt Jászai Mari.

A legnagyobb magyar tragika érezte a maga nagyságát, de átélé a hivatásának tragédiáját is. Lehel István könyvében gyönyörű sorok szólnak arról a haláláig tartó fonatikus rajongásról, amellyel két bálványának: Széchenynek és Petőfinek adózott. Jól ismerhette őket, mert hiszen irányítanak, oktatnak és lelkesítenek bennünket ma is műveik által. De ki fogja ismerni harminc év múlva Jászai Marit? Még minket, a kortársakat is megrendít annak a gondolata, hogy ekkora emberi és művészi nagyságnak érzékelhető nyom nélkül kell elenyésznie.

Lehel István ezt a nagy művészi és emberi egyéniséget átmenti az utókorra. Mintha Jászai Mari örök lobogása fűtené szavait, olyan színes, olyan eleven, olyan szemléletes; tudja, hogy nagy fát mozgat: az enyészettel száll szembe, hogy karmaiból kiragadja ezt a nem mindennapi zsákmányt. Mi, akiket az eleven valóság egykori szemlélete is támogat, könyve nyomán nemcsak feledhetetlen színházi estéket élünk át, hanem ott vagyunk a hangversenyteremben is, ahol Petőfi és Kiss József igéi kapnak az ő tolmácsolásában új értelmet és ott vagyunk a baráti körében, ahol csudálatosan pallérozott elméjének szikráit szórja.

Bajos ezt a gyönyörű könyvet igazában ismertetni, attól kellene tartanunk, hogy az ismertető szó prózává laposodik. Pedig maga a könyv szinte nem is próza: bár elmélyedő objektív tanulmány a gyökere, de a lelkesedés, amelyet a művésznő baráti körében eltöltött negyed század is táplál, az író költői magasságba lendíti. Ezt a nemes lendületet érzékeltetik már a könyvnek fejezetcímei is: Örök lobogás — Az utolsó szerep — Éhség és kívánság — Von és elragad — Jászai Mari Anecdótica. Lehel István könyvéhez hasonló nincsen eddig a magyar irodalomban; a le-tűnt évtizedek színésznagyjai közül egynek sem emeltek ehhez fogható emléket. Mert emlékmű ez a könyv, amely nemcsak nekünk, hanem messze nemzedékeknek is érzékelhető módon fogja hirdetni, hogy ki volt Jászai Mari.

Érték nekünk minden magyar érték. De mégis különösen nagy öröm látnunk, hogy ilyen jeles méltatóra talált egy olyan magyar nagyság, aki becsülésének, sőt szeretetének ezer jelével halmozta el a magyar zsidóságot s akinek a zsidóságról való felfogását a legviharosabb idők sem tudták megingatni.

És az *igazi* utolsó szerepét is zsidók ünneplése közben játszotta el: Lehel István megírja, hogy már halálos kórral viaskodva szavaltta el a *Mult és Jövő* kultúrestélyén Patai Józsefnek „*Kegyetlen álmok hajnalán*“ című költeményét. Ez volt búcsúja a nyilvánosságtól.

Kertész Manó.

Dr. Otto Abeles: A kismartoni nagyasszony

Otto Abeles, a kiváló író és publicista, aki mint a Keren Hajeszod londoni központjának delegátusa jelenleg Magyarországon időzik, értékes könyvet írt „Zehn Jüdinnen“ címen, melyben összefoglalta a zsidó történelem tíz kiváló női egyéniségének művészi portréit. A könyv a napokban kerül ki a sajtó alól a bécsi és leipzig dr. Max Präger Verlagban. A szerző előzékenységéből kéziratból bemutatjuk az egyik portrét a kismartoni nagyasszonyról, kinek ivadéka is méltón őrzik az örökös hagyományokat.

A derüs gettó.

Láttatok-e már derüs gettót? Kismartonban van ez a csoda. Oda kellene zarándokolni. Egy utca, mely a hegy lejtőjére kapaszkodik fel. Derüsen állanak a zsidó telep házai, mint Esterházy vára, mely évszázadokon át védelmezőjük volt. A háztetők és párkányok, mint éles ráncok vágódnak bele az utca barátságos öreg arcába. Festői kapuívek, virágdíszes ablakok, szépen tagozott udvarok, ősrégi kőoszlopok, lógó láncokkal, melyeket még ma is elzárnak a szombat beköszöntése előtt, községháza, zsinagóga, csobogó kút és előtünk áll a régi gettó derüs romantikája. Aztán felhajlik az utca jobbfelé „a jó helyre“, a gettó ősi lakóinak nyugvó helyére, a zsidó temetőbe.

Egy sírfelirat.

Itt nyugszik Frumet, Chajim Halévi volt felesége és a sírkövén a felirat a portréja:

„Ez előtt a sírkő előtt gyászdalba egyesülnek a szegények és szűkölködők. E hant rejtje segítséget és támaszokat. Ennek az asszonynak, aki itt nyugszik, ki írhatná le tetteit? És ha megkísérelnők, hogy jámbor cselekedeteit dicsérjük, megakadályozna ebben az ő tilalma. Mert mielőtt meghalt, kifejezetten megtiltotta, hogy őt dicsérjék. Mi azonban csak bensőségesen meg akarjuk tartani az emlékét. Azért idevéstük legalább ezeket a szavakat.“

Az arckép nem hízeleg és azt hiszem, a felirat jellemző a korra is, melyben született. Nem a szolgai túlzások és számító odaadás az örökösök iránt diktálta a mondatokat. És nem az a motívum, hogy halottakról minél több jót mondjanak. A község elvesztett egy tetterős jóságos asszonyt, aki nagy volt Izraelben.

Röpirat-csata.

Nagy esemény volt a Kehillában, mikor anno 1793 egész Kismarton egy röpirattól hemzsegett, amely a hitközség előljáróinak cselekedeteit tűzte tollhegyre. A község hatalmasai veszélyeztetve látták pozíciójukat és rábírták a rabbit, hogy a röpirat szerzőjét egyházi átokkal sújtsa. Ekkor jelentkezett önérzetesen a hitközség forradalmára a bírái előtt és ime kiderült, hogy nem a férfiak

közt, hanem a Weiberschulban van az ülése. A szerző a tiszteletreméltó Chajim Wolf hitközségi tagnak felesége, született Frumet Brilin Pozsonyból.

Hogy mik voltak a röpirat vádpontjai, nem tudjuk. Az akkori kismartoni gettó-cenzura lefoglalta az összes példányokat és megsemmisítette. Bizonyára alapos okai voltak a fiatalasszonynak, hogy a hitközség vezetését oly éles kritikával pelengérre állítsa. De fennmaradtak a tárgyalások okmányai egészen végig. Mert Frumet asszony nem nyugodott addig, amíg ezt a bejegyzést ki nem törölték. Közben persze voltak egyéb gondjai is, föllendítette a céget, maga köré gyűjtötte a kismartoni szegényeket és szűkölködőket, akiknek tanácsadója és nevelője volt (nemcsak alamiznasztója). Közbenjárt községnél, hatóságoknál az elnyomottak érdekében és szava mindenütt döntő súllyal birt.

Frumet néni, az öccse, Saphir és a kismartoni omnibusz.

Frumet asszony mindenütt megtalálta a helyén való szót és nem maradt adósa híres öccsének, Moritz Gottlieb Saphir humoristának sem. Saphir, akinél a megvesztegető élc, sajnos, személyes megvesztegethetőséggel volt összekötve, fölkereste Kismartonban nagynénjét, akihez a következő szavakkal köszöntött be:

„Zu Babe Frumet kommt Saphir Meschumed.“

Mire ő prompt válaszolt:

„Ist Saphir ein Meschumed, soll er nicht kommen zu Babe Frumet.“

Amiben nemcsak talpraesettsége jutott kifejezésre, hanem ellenszenve a szellemes renegáttal szemben is, akinek lépését nem tudta megbocsátani. Egyik dédunokájától hallottam a családban fennmaradt mondását, amely igen jellemző Frumet Wolf asszony önérzetére, melyet cinikus öccsével is éreztetett: Wer nicht zu mir kommt, kommt nicht zu mir. Ennél a gettóasszonynál a szójáték, mellyel Saphir a bécsi márciuselőtti időben nagy sikert aratott, komoly ügy volt. A kismartoni patricius asszony nem azt nézte, hogy milyen név díszíti a „szalonját“, hanem, hogy milyen jellem. Ment ő olyan emberekhez is, akik nem jöttek hozzá. Megjelent hivatlanul ott, ahol szükség volt az ő segítségére, anélkül, hogy valami jótékony egyet díszelnökségére tartott volna igényt.

Kismartonban még ma is beszélnek arról, hogyan ment Frumet Wolf asszony minden vasárnap reggel a gettó bejáratánál megálló omnibuszhoz, ahol a gyülekező kis embereket, családapákat és levegő-exisztenciákat kisebb-nagyobb ösztöszekkel segítette, hogy a heti kenyér keresésre indulókat támogassa és kamatmentes kölcsönökkel a lemaradottakat az omnibuszra segítse. És mondanunk sem kell, hogy ezeket a kölcsönösségeket a hét végén hazatérők nem mindig hozták magukkal a gettó bejáratánál megálló omnibuszon. Frumet

J. Saphir (Jeruzsálem): Ussiskin

Wolf asszony mindenesetre elsősorban azokkal törődött, akiket „szociális segítséggel” föllehetett egyenesíteni (ez volt a főcélja) és ha ez nem sikerült, akkor a ráfordított összegeket az alamiznaszakaszba osztotta. Özvegységének 26 esztendeje alatt Frumet asszony Eisenstadt patriarcha asszonya lett.

A testamentuma.

A végrendelet mély bepillantást enged a nagyasszony szívébe. Ime, a terjedelmes testamentum néhány befejező mondata: „Búcsúzásul, drága gyermekeim, tanításokat és életszabályokat kellene nektek hátrahagynom, de ti mind felnőtt emberek vagytok és ismeritek az életet. Az erény és istenfélelem legyen vezetőtök. Amely nélkül nincs boldogság a földön és nincs nyugalom a túlvilágon. Legyetek megelégedve sorsotokkal és rendezétek be szükségleteiteket a jövedelmeitekhez mértén... Közelibb és szorosabb összefogásban kell élnetek. Nagyobb szükségetek lesz erre, ha majd bekövetkezik az, ami inkább nektek szomorú, mint nekem, hogy elszakad tőletek anyátok és eltűnik a középpont életetek köréből... Isten veletek, fogadjátok halálig hű anyátok áldását...”

Kelt Kismartonban, 5 tanu jelenlétében, 1830 szeptember 8-án, 19 évvel Frumet Wolf halála előtt.

Nem minden gyermekét részesítette egyformán a végrendeletében. Kivételt tett a legidősebbel és pedig azért, mert „ő tudós ember és a tanulásnak szenteli magát, tehát nem foglalkozhat kereskedéssel és ezért meg kell könnyíteni a kenyerét...”

De a kismartoni nagyasszony ismeri az életet minden fordulataival és végrendeletében arra is gondol: „mi lesz, ha a ti gyermeki szeretetek nem élne tovább, mint az én életem? És az engedelmeségetek sírba szállana együtt velem?...“ A legteljesebb nyugalommal foglalja össze a jogi szabályokat és kötöttségeket erre az esetre is. Ugyanazzal a kimértséggel, mellyel mint fiatal asszony valamikor keménykritikájú röpcéduláit írta a hitközség hatalmasai ellen. Vezér és bíró asszony áll előttünk bibliai nagyságában.

Egy szobrásznak, ha olvasná Frumet Wolf végső akaratát, végrendeletéből márványba véshtné a kismartoni patriarcha asszony alakját, a szobor talapzatára pedig rávéstné az ő szavait: „Közelibb és szorosabb összefogásban kell élnetek”.

Prof. Boris Schatz (Jeruzsálem): Műpártoló művész

Néhány vonás dr. J. Saphir alakjához.

A művészet fejlődésének nemcsak jó iskola kell, mely az ifjú tehetségeknek megfelelő művészi nevelést ad, hanem bátorító, buzdító műpártolókra is van szükség, akik a fiatal erőket szellemileg és anyagilag alátámasztják. Enélkül elhervadnak az ifjú tehetségek, mint a palánták nap híján. Minden nép művészi reneszánszában látjuk a nagy művészekkel párhuzamosan működő mecénásokat. Így volt ez Olaszországban, Franciaországban és Oroszországban. A zsidó nép nem volna kultúrnép, ha szűkölködne mecénásokban. De természetellenes fejlődése természetellenes mecénásoknak adott helyet. Más népek patriotái elsősorban saját nemzeti művészetüket akarják felvirágoztatni. A zsidók között a műbarátok nagyrészt „régiségeket” vásárolnak össze és ezzel a buzgóságukkal olyan benyomást keltenek, mintha nem művészetszeretetből tennék, hanem inkább abból az ösztönből, hogy olcsóságokat, „meciákat” vásároljanak. („Mecienás”, mondotta valaki szellemes szójátékkal.) Mintha atavisztikus hajlam volna, örökség őseiktől, akik ócska holmik adás-vételével foglalkoztak, amitől akkor sem tudnak szabadulni, ha más népek arisztokratái közé emelkednek. Holott elsősorban az élő művészekre kellene gondolni, akik nem várhatnak addig, amíg „régiség” lesz belőlük.

A régiségsszenvedélytől nem maradt mentes a legrégebb kultúrország, Palesztina sem. Mindenféle kétes dolgokat gyűjtenek, mialatt a „Becalel” legszebb munkái szétszóródtak hét tengeren és alko-

J. Saphir műtermében

tásai helyén alig maradt valami. Bűnös kissé ebben a kritikus is, aki egy régi teve farkáról elméleti kutatások halmazát állítja össze, mialatt olyan művészek, mint Pan, Neumann, Bermann Pilihovszky stb. csak a külföldi sajtóban találnak méltó elismerésre. *A kritikusnak irányítania kell a közvéleményt és megtanítani a mai nemzedéket a ma élő művészek igazi értékelésére.*

Annál nagyobb tisztelettel és szeretettel kell megemlékeznünk a mi új művészetünk pártolójáról, dr. J. Saphirról, akiről a *Múlt és Jövő* „A reneszánsz úttörői” című könyvével kapcsolatban már régebben megemlékezett.

Dr. Saphir maga ennek a reneszánsznak első ébresztői között volt. Együtt dolgozott Herzl, Nordau, Wolfsohn, Tslenow, Bernstein-Cohán, Szokolow, Weitzman, Ussiskin és a többi úttörőinkkel. De kevesen tudják róla, hogy milyen rajongója a művészetnek, hogy már gyermekkorában festett, rajzolt és mialatt Montpelliensen az egyetemre járt, egyszersmind a művészeti akadémia növendéke is volt. És amikor Jeruzsálemben letelepedett, túl az ötvenen a tanítványok padjába ül a Becalelben. És ebben különbözik némely ifjú művésztől, aki már gyermekkorában sem akar tanulni. Irodalmi működése mellett, portrékat, mintázott Ussiskinről Szokolovról, sómerekéről, Trumpeldorról. Ezekből a munkákból művészi lélek szól, portréiban határozott érzék nyilatkozik meg a jellemző vonások iránt.

De Saphir jelentősége, mint műpártoló is igen fontos. Az ő háza Jeruzsálemben a művészeteknek gyülekező helye. Itt találkoznak az érett mesterek a Becalél jövő reménységeivel. Mindenki számára van meleg szava. Minden kiállítással odaadóan és melegen foglalkozik. „A reneszánsz chalucái” című művében öt fejezetet szentel a művészeknek. A mi fiatal és küzdő művészetünknek, amely népünknek minden tragikumát szenved, kettősen van szüksége olyan meleg egyéniségekre, mint dr. J. Saphir.

Holder József: Vers Ujvári Péterről

*Gyakran nem gomolygott cigarettájának füstje,
De ő akkor is szépet álmodott.
Ha elgurult mindene, ami nem volt, ezüstje,
Nem panaszkodott.*

*Valahogy úgy ült lelke fehéren az élet felett,
Mint a hegytetőn a friss, tiszta hó,
És úgy vonult el tengerének bus partja mellett,
Mint büszke hajó.*

*Valahogy úgy ragyogott Szive a szívek felett,
Mint a déli Nap a jégmezőn,
Sugarasan mosolygott, amikor sirni kellett,
Fázva, didergőn.*

*Igy látom én Őt a Parnasszusnak csúcsán ülve,
S lábainál a törpék seregét,
Nem, nem éritek el, ily hamisan hegedülve,
Palástján a szegélyt! ...*

*Kitől nem kérdettétek, van-e cigarettája,
S ő embertől, tán Istentől sem kérte,
Amikor meghalt, én láttam, esküszöm reája,
Maga az Isten jött el érte ...*

J. Saphir (Jeruzsálem): Sokolow

Patai József: Testvérek, táncra! . . .

— A külföldre kényszerített zsidó egyetemi hallgatók javára rendezett budai főiskolai bál prologusául. —

Testvérek, táncra! Zengjen nóta, ének!
Kürtök harsognak, kedvkalászkok érnek.
A Szépért, a Jóért lépéseket lejtve,
Bánatok konkolyát vessük ki selejtre.
Vidámság legyen óráinknak sánca, —
Testvérek, táncra!

Táncol a világ vérnek ütemére,
Mintha titkos kéz írná föl az égre:
Nyomorjegyekből ime itt a kotta!
Egy Mindenség-dal előre, halottra,
S vezényel örök karmesteri pálca, —
Testvérek, táncra!

Örömet kerget serege a gondnak,
Bánathajókról víg fények ragyognak.
Távolról intnek világítótoronyok,
S új hullámnak feszül vidáman a homlok,
S elsimul az Élet ezernyi csúf ránca, —
Testvérek, táncra!

Bujdosnak fiaink sok idegen honban,
Éhségtől gyötörten, tudás-vízre szomjan,
S vágy dalol szívünkben, bilincseket oldó:
Hont lel a hazában lelkük, a bús bolygó.
S karok fonódnak szent testvéri láncba, —
Testvérek, táncra!

S. Jedidja (Jeruzsálem): Címlap az „Enekek Éneké”-hez

Szentföldi zarándokainkhoz

Meg vagyok írva, hogy az Ur imigyen szólt Mózeshez: „Bocsáss férfiakat, akik megkémeleljék Kanaán földjét, melyet én adok az Izrael fiainak”. „És Mózes megbizottai jutának az Eskol-völgyéig és lemetszének ott egy szőlővesszőt egy fürt szőlővel és ketten vivék azt rúdon és a pómagránátokból is és a fügekből is szakasztanak”, majd megtértek, minekutána az országot és földjét megkémelelék.

Ti is elindultok, hogy megismerjétek az Igéret országát, amelyet az Ur eleinknek adott, a tejjel és mézzel folyó Kanaánt, amely újra sivár és pusztaság; a szőlőfürt, a gránátalma és a füge pedig csak ott virul, ahol testvéreink vették újra birtokba a Szentföldet.

Amikor Mózes megbizottai 40 nap után visszatértek és bizonyosságul magukkal hozták a Föld termékeit, egyben fellázították Izrael népét azzal, hogy halál vár az Igéret földjén rája, mert Enoch fiai, az óriások utódai népesítik be e földet, akik Izrael fiait kardélre fogják háynyi. Térjünk tehát vissza Egyiptom országába, a húsfazekakhoz, ahonnan kivezettek bennünket azért, hogy a pusztában sanyarogjunk, majd pedig ellenség kezére kerüljünk.

Az Ur azzal büntette a lázongókat, hogy a 40 napért, — amelyet a kiküldöttek az Igéret Földjén töltöttek — 40 esztendeig vándoroltatta őket a sivatagban, míg a zúgolódók mindannyian elhullottak a pusztában és csak fiaik léphettek az Igéret Földjére „Józsua pedig a Nun fia és Kaleb a Jefunné fia elevenen maradának azok közül, akik mentek vala a Földet megkémelelni” és akik hallgatásra inték a népet Mózes előtt.

Amikor elbúcsúznak Tőletek és Ti elmentek, hogy hirt hozzatok Kanaán országából, jól tudjuk, hogy nem fogtok bennünket Enoch fiai miatt megfélemlíteni és nem fogjátok rabszolgaságban sinylődő testvéreinket arra biztatni, hogy maradjanak meg az elnyomatás húsfazekai mellett, hanem mint Józsua és Kaleb vigaszt, biztatást és reménységet hoztok majd nekünk.

Vigyétek el üzenetünket a Szentföldön élő testvéreinknek és mondjátok meg nekik, hogy ismerjük az ő csodatevésüket, tudjuk, hogy tejjel-mézzel folyó Kanaánt varázsolnak a pusztaságba; kívánjuk, hogy az Isten segedelme legyen velük, hogy Enoch fiaival megküzdhessenek.

Budapest, 1931. évi február hó 20.

PFEIFFER IGNÁC
a „Pro Palesztina” elnöke.

Selomo Jedidja Seelenfreund (Jeruzsálem): Illusztrációk Ruth könyvéhez

SELOMO JEDIDJA SEELINFREUND MEGILLÁI.

A régi zsidó miniatűr-festők az öt megilla közül, csak Eszter-könyvét illusztrálták a legnagyobb bugalommal. Talán azért, mert itt kínálkozott a legtöbb cselekmény és itt volt a legtöbb alkalom a humorra. Az Énekek Énekének megilláját tulajdonképpen csak a modern korban kezdték a művészek észrevenni. Ruth megható, bájos története úgy szólván egész napjainkig csak a szövegnek megkapó tartalmával hatott a lelkekre, minden fantáziát izgató illusztráció nélkül.

A képzőművészetben persze mind az öt megilla, Jeremiás siralmának tragikus fölemelkedése, az Énekek Énekének tavaszi hangulata, Ruth-könyvének napsütéses idillje és még a bölcselkedő prédikátor Koheleth is sok témát szolgáltatott a művészek számára. Mint tekerics azonban már azért sem kerülhetett sűrűbben illusztrálásra, mert tulajdonképpen csak Eszter-könyvét őrizték meg tekerics formában, purimi felolvasásul, míg a másik négy megilla leginkább a

Bibliához, vagy az imakönyvhöz kapcsolva jutott a közönség elé.

Selomo Jedidja Seelenfreund, a zsidó iparművészet úttörő nesztora, akit Szegedtől Jeruzsálemig kísértünk útján, akinek sajátos egyéni stílusát a *Múlt és Jövő* ismételtén méltatta, legújabbban az Énekek Éneke mellett Ruth-megilláját is ellátta hangulatos, artisztikus keretdíszekkel, amelyeken immár a palesztinai levegő is érezhető. Selomo Jedidja Seelenfreund pergamentre írt megillái újszerű miniatűrjeikkel és héber betű-ornamentikájukkal valóban értékes alkotások.

Meg kell emlékezni a külső díszítésekről is, tokról, tábláról, kapcsokról és mindarról a finom fémmunkáról, amellyel Selomo Jedidja Seelenfreund e legújabb műveit a bibliai művészet tradicionális szeretetével ékesíti.

Ez alkalomból bemutatjuk a mesternek néhány másirányú érdekes munkáját is.

Selomo Jedidja Seelenfreund (Jeruzsálem): Illusztrációk Ruth könyvéhez

*Részlet a Cerchi melletti régi zsidó-temetőből, az egykori Circus Maximus helyén.
Háttérben a Caesarok palotáinak romjai.*

Dr. Munkácsi Ernő: Római napló

RÓMA RÉGI ZSIDÓ TEMETŐI ÉS A RÉGI ZSIDÓK LAKHELYE.

Ha elmegy Rómába, bizonyára megnézed az örök város hírességei között a mélységből kiásott Fórumot és körültekintesz a világ fővárosának egykori középpontjában. Elmész Titusz diadalíve alatt és fölfelé kanyarodva a Palatinus hegyének dús növényzete között, eljutsz a Caesarok palotáinak pusztulásukban is hatalmas romjaihoz. Ha aztán a Palatinus csúcsán megpihensz és körül nézel: gyönyörű kilátás tűnik fel szemeid előtt. Az egyik oldalon a Fórum, az ókori romokkal, a másik oldalon a Capitolium s mögötte a város a maga mozgalmas életével.

Elmereng lelked a történet emlékei felett. Hiszen itt a Palatinus halmán koronázta meg Octa-

vianus, a későbbi Augustus császár Herodest Judea királyának. Ide vonult fel Titus és Vespasianus, amikor Jeruzsálem elpusztulása után diadalmenüket tartották s a vesztett csaták hőseit, Simon bar Judát itt fojtották meg.

De ha a másik oldalra irányítod tekinteted, az Aventinus hegyét pillantod meg romantikus vignáival (szőlőskertjeivel), kolostoraival és templomaival. S ha jobban megfigyeled azt a völgyet, amely a Palatinust az Aventinus hegyétől elválasztja, s ahol egykor a Circus Maximus állott, szemeid fehér sírköveken akadnak meg. Sírkövek, héber betűkkel! Megtörlöd szemeidet, hogy jól láttad-e? Igen, jól láttad te zsidó hitfelem: a Caesarok palotáinak romjai mögött, az egykori Circus Maximus helyén zsidó temető van!

S nem is nehéz oda eljutni. Lemegy a Palatinus déli lejtőjén és az ősrégi Santa Sabina templom felé vezető, ciprusokkal szegélyezett Via di Santa Sabinára befordulva, folyton szőlők és gyümölcsösök között, eléred a zsidó temető kőkerítését. Ott vagy a Cherchi-ről elnevezett régi zsidó temetőben.

S ha a temető ódon kapuján belépsz, a félig földbesülyedt „Életháza“ mellett egy négyszögletű területen megtalálod a 17—18. és 19. századbéli római rabbik sírköveit, mégpedig a temető falába helyezve.

Midőn a sírkert sötét ciprusai alatt továbbhaladsz azon a zöldpázsitos mezőn, ami a Piazza di Cerchi felé néz, azt fogod láthatni, hogy a temetőben csakis a múlt századból való sírkövek

*Latin nyelvű síremlék Ostia közeléből. A felirat szerint a község sírhelyet adott az Archonnak.
(Museo Nazionale delle Terme, Roma)*

vannak. Különös! A nagy mező tele s teli van süppedt sírhantokkal, amelyekből itt-ott felcsillámlik a napfényben ragyogó egy-egy felírásnélküli márványdarab. A zsidó szenvedések egy különös nemének tanujelénél állunk! A pápák a legszigorúbban megtiltották, hogy a zsidók sírkövet állítsanak szeretetteiknek, kivéve a rabbiakat és írástudókat, akiknek sírkövei a temető bejáratához közel eső négyszögletes helyen láthatók.

A temető tulajdonképpen két részből áll. A régibb részt, amely a Piazza di Cerchi felé néz, 1645-ben kezdték használni a római zsidók s ám-bár már akkor régen tilalmas volt a zsidóknak magántulajdont szerezni Rómában, mégis sikerült nekik a temetőt tulajdonukként megszerezni: éppen úgy, mint 1728-ban és 1775-ben, amikor újabb és újabb területekkel egészítették ki. De még ekkor is (1775-ben) megújították azt a régi tilalmat, hogy síremléket nem szabad felállítani.

A római zsidók múltjának e kegyeletes helye volt az, ahol elsírták könnyeiket a rettenetes szenvedések és megalázások miatt, amelyekben 1554-től kezdve a gettóba zárt zsidóságnak bőven volt része. A sírás és jajgatás arra készítette a hitközség vezetőségét, hogy a nőket eltiltsák a temető látogatásától. Csak azt engedték meg, hogy a 30 napos szigorú és az egyévi enyhébb gyász letelte után, valamint Jeruzsálem pusztulásának gyásznapiján keressék fel elhunytjaik sírját.

A Via di Cerchin levő zsidó temető a legrégibb a föld feletti s jelenleg még látható temetők között Rómában.

Tudjuk azt is, hogy hol volt a középkor temetője. A középkori zsidó temető, Róma városának másik részén, a Tiberis jobbpartján, a Trastevere-n volt.

Azon a területen, amelyen 1555-től kezdve a híres római gettó kialakult, csak a középkor vége felé kezdtek a zsidók lakni. Az ókorban és a középkorban római hitfeleink a Trastevere-n laktak, tehát azon a területen, amely a Janiculus és a Tiberis között van. Az ókorban e vidéken általában keletiek laktak, nemcsak zsidók, hanem egyiptomiak és szíriaiak is. Az ókori írók említik is, hogy a zsidók itt laktak és ebben a kerületben zsinagógájuk is volt, amelyre később vissza fogok térni.

Ha tehát a római zsidók legősibb lakóhelyét keressük, azt nem a régi gettó maradványai között találjuk meg, hanem evégből át kell mennünk a mostani zsinagógával közvetlenül szemben lévő Ponte Quattro Capi hídján a Tiberis szigetére s onnan a Tiberis másik oldalára, a Trastevere-re. Az a híd, amelyen itt átmegvünk, a legrégebbi és az egyedüli, amely teljes egészében az ókorból maradt meg. Láttuk az évezredek múlását és tanúja volt a római zsidóság történetének. Egykor Fabricius Consul építtette, de a középkor századaiban „Pons Judeorum“-nak nevezték; így emlékezik meg róla IX. Leó korából egy 1050-ből való ok-

Egy zsidó fiú sarkophagja (Laterani muzeum, Roma)

mány is. A baloldali hídfőnél még a XVI. században is állott a Synagoga Quatro Capi (keneszesz arbo' o rosim), egyike azoknak a zsinagógáknak, amelyek a gettón kívül voltak és a gettó létesítése után megszűntek. A hídon áthaladva a Chiesa S. Bartolomeo elé érünk, ahol az ókorban Aesculap temploma és egy kórház állott. Mily érdekes, hogy a római zsidó hitközség jelenlegi kórháza közvetlenül e templom mellett, majdnem az egykori ókori kórház területén van.

A Tiberis túlsó partján, a város egyik legérdekesebb területére jutottunk. A Trastevere magas, régi házak tömkelege, zsibongó, túltömött lakossággal. A jellege csaknem ugyanaz, mint a gettó utcáinak: itt-ott még láthatjuk is a középkori házak maradványait. Lakossága között már ismét nagyszámban vannak szegény zsidók, akik a gettó egy részének 1884-ben történt lerombolásakor erre a közelfekvő területre költöztek, ahol őseik az ókortól kezdve a gettóba való

Faustina nevű zsidó színésznő sírköve a tragikus és komikus álarcokkal, a menórával, pálmaággal és a sófárral (Museo Nazionale delle Terme, Roma)

*Egy Archon sírköve a Menórával.
(Museo Nazionale delle Terme, Roma)*

zárásukig nagyszámban laktak. Őseik lakóhelyére tértek tehát vissza. S mily érdekes, hogy emléküik nem tűnt el teljesen, noha három évszázadon át nem lakhattak e területen. Berliner, a római zsidók történetének írója megjegyzi, hogy 1884-ben a Trastevere-n járván, egy középkori ház bejáratánál megtalálta a Mezuza elhelyezésére szolgáló mélyedést.

De ne higgyük, hogy csakis a Trastevere lett volna a zsidók lakóhelye a gettóba való zárás előtt. A középkorban általános volt a törekvés, hogy az idegenek egymás közelében telepedjenek meg, amit az esetleges védelem szüksége s egyéb célszerűségi szempontok ajánlottak. Így tudjuk, hogy az egész középkorban a németek a S. Pietro előtti Borgóban laktak, a zsidók pedig az ókortól kezdve főleg a Trastevere-n. Midőn Philo Caligula császár előtt emlékezetes beszédjét tartotta, megemlékezett arról, hogy elődjai, így Augustus, mily kitüntetően előnyös bánásmódban részesítették a zsidókat, akik a Tiberisen túl laktak és ott zsinagógájuk is volt. Juvenalis, az antiszemita költő szerint is a zsidók negyede a Porta Capena előtti területen volt.

A történetíróknak forrásokon alapuló előadása szerint, a Caesarok korabeli Rómában több mint 30.000 zsidó élt, túlnyomó részben a Trastevere-n.

S ahogy az ókorban volt, úgy folytatódott a középkorban. Benjámín di Tudela, a híres spanyol zsidó utazó, aki a XI. században Rómán át utazott Palesztinába és a Rómában látottakat leírta, megemlékezik útleírásában arról, hogy a római zsidók túlnyomóan a Trastevere-n laknak. Egy 1321-ből való okmányból még azt is tudjuk, hogy a Trastevere-n egy utcán, közvetlenül a S. Cecilia közelében, „Rua Judeorum”-nak nevezték.

A Trastevere-nek ma is megvan a sajátos jellege. A lakosság egészen más típusú, mint a Tiberis bal partján lévő. Magas sasorrú alakok, akik külön dialektussal beszélnek és bennük inkább található meg a klasszikus típus, mint Róma többi lakóiban. A középkori házak tömkelegében még most is látható egy pár nemesen kiképzett épület, melyről föltehető, hogy egykor zsidó tulajdonosai voltak; mert a történeti források szerint a középkorban itt a tekintélyes zsidók saját házaikban laktak.

S amint így keresztülmegyünk a Trastevere síkatorain, kisebb terekre érkezünk, hol a kezdődő kereszténység régi templomai állanak. Elmegyünk a S. Cecilia, a S. Maria in Trastevere mellett s eljutunk a S. Francesco a Ripa előtti térre. *Ki gondolná, hogy ez a hely a zsidóság számára szent hely!* Még a múlt század 60—70-es éveiben „Ortaccio degli Ebrei”-nak nevezték. Itt volt a középkori zsidó temető! Mennyi gúny van ebben az olasz elnevezésben, amely római dialektus szerint azt jelenti, hogy „zsidók főzelékes kertje”. Azért nevezték el így a zsidó temetőt, mert mint már fentebb említettem, a XVI. század végétől kezdve a zsidók nem állíthattak sírköveket és így az ő temetőik hantjait fű és dudva lepte el. Ezt a temetőt a XVII. század közepéig használták, amíg 1645-ben meg nem vásárolták a Tiberis másik partján lévő, már fentebb említett Cerchi melletti területet.

Ma természetesen nyomát sem találjuk annak a középkori temetőnek, amely a S. Francesco a Ripa előtti téren egészen a Porta Porteseig húzódott. De amidőn a múlt század vége felé a várossal egy részét lerombolták, egymás után kerültek elő sírkövek, héber nevekkkel, az 5320—5330-as évekből, amelyek tehát a polgári számítás szerint 1560-tól 1573-ig terjedő évekből valók. Érdekes ennek a temetőnek története! Már a XIV. századból való városi statutumok „Campo Judey” néven

Középkori ház feljárati lépcsője a Trasteverén

emlegetik. A Tiberis túlsó partján lakó és később gettóba zárt zsidók érezték, hogy a lakóhely aránylagos távolsága folytán jobban kell őrködniök a sírok szentsége fölött és ezért 1587-ben kerítéssel vették körül, a falra pedig Salamon példabeszédeinek következő mondását vésték: „Aki egy falat áttör, azt a kígyó marja meg“. A védtelen zsidók így igyekeztek megőrizni a sírok szentségét, amely annyi nemtelen támadásnak volt kitéve. Mindez azonban nem használt. X. Innocentius pápa, mivel a városfalat közelebb helyezték, a temető területének egy részét elvette, úgyhogy idővel csak a kőkerítés jelezte, hogy itt temető van, mert 1625-ben pápai parancsra a már meglévő sírköveket is a városfalba kellett beépíteni.

Igy, ha a történeti múltat keresve bolyongunk a Trastevere keskeny utcáiban, noha hitfeleink közel másfél évezreden át laktak e városrészben, a zsidó múltból alig találunk ott valamit. A sírkövek, az egykori lakók emlékei, nagyrészt a házak falaiba befalazva várják napfényre jutásukat. De azért a középkori S. Francesco a Ripa melletti temető sírköveire itt-ott ráakadnak. Egynéhányat elvittek belőle a későbbi Cerchi melletti temetőbe, mások a keresztény bazilikák melletti kolostorudvarok díszéül szolgálnak. Ki hinné, hogy a lateráni bazilika kolostorudvarában egy sírkő a Corcos-család egyik 1574-ben elhalt tagjának emlékét őrzi! A S. Paulo fuori la mura melletti Benedekrendi kolostor felső emeletén ugyancsak van jó néhány sírkő, amelyek innen származik. Az egyik közülük 1543-ból való, Speranza emlékére, aki Mordochéonak volt a felesége.

De vajjon nincs-e a sírköveken kívül más emléke is annak, hogy egykor a Trastevere-n zsidó községek virágzottak? Hogy ott volt a legrégebb európai zsinagóga, mégpedig már Julius Caesar korában? A keresztény hagyomány szerint Petrus is ezen a környéken lakott. Ha az évszázadok vihara el is söpörte mindazt, ami a zsidóságra emlékeztetett, nem törölhetette el az egykori zsidó lakosság emlékét a keresztény templomokból!

Ha belépünk a S. Maria in Trastevere ősrégi csarnokaiba, a XI. századból való mozaikokban felismerjük Jézusajás és Jeremiás prófétákat a hét-karú menórával. II. Innoncentius pápa gondoskodott a próféták e képeinek elkészítéséről: ő, aki maga is trasteverei családból származott és így bizonyára jól ismerte a zsidóságot. Ha pedig a második böjti vasárnap után való csütörtökön vagy január 1-én végighallgatunk egy misét ugyanebben a templomban, megfigyelhetjük, hogy Mózes bűnbánó imáját imádkozzák, amelyet ő népéért, a „keménynyakú népért“ mondott. A próféták képei s a zsidóságra utaló imádságok egyaránt arra mutatnak, hogy a Trastevere-n, hol sűrű zsidó lakosság lakott, mindent elkövettek, hogy megtérítsék őket.

AVI-SHAUL MINT FORDÍTÓ

Van egy fejezete a legújabb héber irodalom történetének, amely szerkezetében és értékmegállapításaiban szinte azonos a magyar irodalomtörténet egyik fejezetével. Mindkét irodalomban a *nyelvújítás* korszakát tárgyalja e fejezet és mivel hasonló körülmények hasonló eredményeket szülnek, mindkét helyen ugyanazon jelenségekkel találkozunk. A különbség e két egymástól oly távol eső irodalomban csak a szervezettségben és energiában látható, amely a héber mozgalomban annyira bámulatba ejti a szemlélőt. Ez a különbség pedig azzal a másfélszáz évnyi távolsággal magyarázható, amely e két nyelvújítási mozgalmat egymástól elválasztja.

Amikor 150 évvel ezelőtt *Kazinczyék* kiadták a jelszót, hogy a magyar nyelv „pallérozása“ érdekében minél többet kell fordítani a nyugateurópai irodalmakból és hogy a magyar olvasóközönség annyira kíváncsi művelődését a legjobban a külföldi kultúrának magyar nyelven való megszólaltatásával segítjük elő — akkor a belső nehézségek mellett még tetemes, hátráltató külső akadályokkal is kellett a mozgalomnak megküzdenie. Nemcsak a nyelvvel kellett hősies harcot vívnia, hanem olvasóközönséget kellett teremtenie. És milyen állapotban volt a magyar sajtó!

A héber irodalom berkei ma ugyanazon jelszavaktól hangosak: simítani és rugalmassá tenni a héber nyelvet és a külföld minden értékes irodalmi termékét a héber olvasóközönségnek hozzáférhetővé tenni. Ez az olvasóközönség Palesztinában és a Galutban egyaránt mohón fogyasztja a neki nyújtott szellemi táplálékot, a kiadók pedig, élükön a nagystílű és áldozatkész „*Stybl*“-l a legjobb írókat foglalkoztatják a világirodalom remekeinek átültetésével. És valamilyen *Kazinczyék* korában egy-egy fordítás diadalmas hódítást jelentett a magyar nyelv és irodalom számára, ugyanúgy van az most a héber irodalomban. Fejlett nyelvekben a fordítás, különösen a prózai, alig számbajövő írói alkotás; de éppen alakulóban lévő, most teremtdő nyelven, amilyen a héber a jelenben, egy-egy fordítás csak a tudás és művészet harmonikus együttesének alkotása lehet és azért elsőrangú írói feladat és hivatás. Minden lefordított munka el nem vitatható módon bizonyítja, hogy az „antik“ héber

Jaffai narancs

nyelv él, ifjú erővel él és hogy a legmodernebb stílusok tolmácsolásától sem riad vissza. Héber íróink legjobbjai pedig, élükön Csernichovszkival, szinte áhitattal és lelkesedéssel állítjuk művészetüket e szent feladat szolgálatába.

A diadalmas nyelvhódítók és művészek első soraiban ott látjuk *Avi-Shaul* is. Mint poéta, essayista, sőt néhány eredeti héber dráma szerzője ma a „*Ketubim*“ folyóirat köré csoportosuló írógárda kitűnő tagja, akit a *Múlt és Jövő* már több ízben méltatott. Ezuttal azonban csupán csak a fordítóról akarunk szólni. A „*Haarec*“ napilap tárca-rovatában már néhány évvel ezelőtt is fel-feltűnedezett egy-egy művészi részlet fordításával és úgy látszott, hogy a nehéz problémák izgatják és érdeklik. Így például Giszkalay Jánosnak: „*Vitéz Benajahu*“ című töröl metszett magyarsággal írt meséjének egy részletét fordította töröl metszett héberséggel. Így érthető, hogy Styblnek szeme is megakadt e csöndes modorú, szerény írón és a legnehezebb írói feladatok egyikét, *Lion Feuchtwanger*: „*Jud Süß*“ című regényének, majd a „*Bazini zsidók*“-at, *Biró Lajos* jeles regényének fordítását bízta rá. Bizony próbára teszi a „*Jud Süß*“ bármely nyelven fordítónak is írói készségét. Az a tobzódó vad érzékiség, melyet a herceg a regényben maga körül áraszt és amelyet az író a gazdag német nyelv változatos skáláján a legfinomabb lehelletszerűségtől a legvastagabb draszticitásig szinte kimeríthetetlen variációkban juttat kifejezésre, *Avi-Shaul* héber fordításában a legtöbbször úgy hat, mintha a regény héber nyelven született volna. Antik frazeológia, talmud-midrasi reminiscenciák és a legmerészebb újítások csak úgy ontják magukból a gondolat és érzés formáit. Azok a túlzások és szertelenségek, a „*Kraftausdrücke*“, a tájszólásos kiszólások, amelyek a németül olvasó befogadóképességét is sokszor próbára teszik — *Avi-Shaul* héber tollán természetes héber frázisokban jelennek meg, holott mindenkor érezhető az eredeti műnek stílusbeli sajátága eredeti egyénítése is.

„*Jud Süß*“ cselekményében és bonyodalmában két elem vív elkeseredett harcot egymás ellen. A keresztény hercegnek pogány vére és gondolatvilága, környezetének raffinált, szemforgató, álszenteskedő életmódja az egyik oldalon, szemben vele pedig a zsidó világ misztikuma, az alkalmazkodás és mégis elkülönülés, a külső elmerülés és mégis belső erősség izgató játéka. A zsidó lélek egyik túlhajtását *Gabriel* kabbalista képviseli a regényben. Ezt az alakot *Avi-Shaul* újjáteremtette. Nem is lehet másképp. A németül beszélő, német nyelven gondolkodó *Gabriel* idegen köntösbe bujt vendég, akin a szokatlan gúnya valami dissonanciát teremt. *Gabriel* kabbalista igazában, szívből fakadóan csak héberül tud gondolkodni és beszélni, a misztikum csak héber-aram nyelven tud hatni. A kabbalista gondolatvilág, ahogy azt *Feuchtwanger* elképzelte, de minden művészete mellett sem tudta plasztikusan érzékeltetni, a fordító tollán igazi, természetes életét éli. „*Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehn.*“ A kabbalis-mus költészetének természetes nyelve a héber-aram.

Talán még héberebb a levegő „*A bazini zsidók*“-ban. Az a sok bibliai, talmudi és midrasi hely, amellyel e regény ékeskedik és amelyet az olvasó a magyar eredetiben fordításban és gyakran ferdítésben olvas, itt héber eredetiben a maga zamatos fogalmazásában olvashatja. Ezt a regényt igazán csak héberben lehet élvezni. *Avi-Shaul*-ban a magyar irodalom mesterei héber tolmácsolóját üdvözljük.

Widder Salamon.

Peterdi Andor: Kórházban

*Hogy óv, hogy félt és hogy vigyáz ma rám,
A hófehérbe öltözött madám.
Ágyamhoz halkan, nesztelen oson,
Magasra tornyosítja vánkosom.*

*Vizet, ha kérek, priznicet, jeget,
Már hallom is a gyors lépéseket,
És nemsokára forró szívemen
A kezét érzem, áldott hidegen.*

*Éjjel, ha virraszt, csak egy gondja van,
Alszom-é, mint a gyermek, boldogan,
S ha nyugtalan forgok az ágyamon,
Suttogva kérdi: mi fáj, mi bajom?*

*Mákonnyal altat s kis kanál felett
Méri a bűvölő, vad csöppeket,
„És most aludjunk — súgja — reggelig,
S álmodjon szépet, jót, mesebelit“.*

*És lágy zsongásban úgy várom, lesem,
Mikor csukódik le fáradt szemem,
S e gondolat villan most rajtam át:
Alszik-e jól, otthon a kis család?*

*A feleségem, kislányom, fiam,
Együtt vannak-e most mindannyian?
S reggel, mire a toronyóra kong:
Nem sujt-e rájuk a bánat, a gond?*

*Igy fekszem itt, virrasztva egyedül,
Fülemben az éjjeli csönd hegedül,
S a nyitott, széles, nagy ablakon át,
Látom besuhanni a halál angyalát:*

S egy nehézbeteg ágyára repül...

(*Zsidókórház*, 1930. május.)

Somlyó Zoltán: Egyszerű ima...

*Jaj, Istenem, be önző vagyok én:
mindég magam vagyok nyelvem hegyén...*

*Mindég magamért száll feléd jajom,
mikor imáim imádkozgatom...*

*Ha kérlek, hogy otthon a kis család
ne érezze: az élet mily galád...*

*Hogy boldogságban élhessek velük
és megszerezhessem a kenyerük...*

*Vagy, hogyha azt sóhajtom csöndesen:
ne kelljen értük sírnom sohasem...*

*Vagy, hogyha azt könyörgi tőled szám:
fiam szégyent ne hozzon soha rám...*

*Mindig hozzád vezet az égi sin...
Te oly nagy vagy, én pedig oly kicsiny...*

Simán Erzsébet: Varázsige

Vannak gyerekek, akiket nagyon megvisel az iskola. Nem a tanulás és nem a lecke, hanem maga az iskola, merev és ünnepélyes falaival, a lépcsők masszív, méretes fordulóival, a kis lélekre ránehezedő komolysággal s a magos falakon belül élő fogalmakkal. Az „igazgatói szoba“, a „tanári kar“, az „intőkonferencia“, a „szülői értekezlet“, mindezt hivatalos és ijesztő formáság a gyermeknek, akinek természetes ösztöneitől nagyon is távol áll a séma, s csak nehezen szokja meg az élet ünnepélyes mozzanatait.

Hát még mennyire megviseli az iskola az olyan gyermeket, akinek valamely „incidens“ zavaró hatását kell leküzdeni, akit az iskolában igaztalanul bántottak s ezzel az igazságtalansággal kell fölvennie a harcot, amennyire az kis erejétől telik...

Szerencse, hogy Kovács Gáborka, az egyébként eleveneszű első gimnazista minden ijedelme és megbántottsága s a veszedelmek mesterséges torlódásai — mellett is megtalálta a „varázsigt“...

Ezt a csodaszert, ami kritikus percekben segíttette a tanári kérdések és csapdák Scilláin és Charibdisen.

Hogy ez hogyan történt, ezt elmondani talán azért is érdekes, mert bevilágít a gyermeklélek dzsungeljébe. Elmesélem hát úgy, ahogyan azt nemrég maga a delikvens mondotta el nekem, Kovács Gáborka, akit azóta már rég Kovács Gábor igazgató úrnak neveznek s az ország egyik legmaradandóbbnak ígérkező vállalatánál vezeti a pénzügyeket.

Véletlenül ismerkedtem meg vele egy estélyen, ahol mellém került a díszes vacsora alatt s míg világfihez illő ügyességgel forgatta a kést, villát, megkezdődött közöttünk az a könnyed és semmitmondó beszélgetés, amit a világ minden táján egyformán kezdenek, Capri-szigeti déjeuner-ken épügy, mint a nizzai Negresco Salle a mangerjában.

— Én magát egészen másként képzeltem? — kezdte az igazgató úr s utána szórul-szóra el tudtam volna mondani, hogy milyennek képzeltem, milyen nagy prakszisom van már abban, hogy milyennek képzelnek el az olvasóim. Természetnek, éltesnek, szemüvegesnek, fontoskodónak, esetleg kékharisnyának, nagyképűnek, sőt! félelmetesnek. Így azután a kellemes csalódás jegyében született ah!-okra és ó!-kra biztosan számíthatok és szívesen is könyvelem el őket. Szinte jól jön nekem, hogy még mindig nehezen párosítják szellemi jó tulajdonságokkal a fiatalságot és az ezzel járó iókat s hogy általában, különösen ha nőkről van szó! csunya intellektuellekre állítják be az olvasók a fantáziájukat.

Miután Kovács Gábor úr kedvére kicsodál-

kozta magát exteriőrönmön és csalódásában, így szólt:

— Maga ujságíró, ugye? Hát akkor árulja el nekem, hogy szokott néha ujságokat olvasni is? (Ez is egyike a sokat visszatérő kérdéseknek életben.)

— Sajnos, a szüleim nem engednek még ujságot olvasni, majd ha nagyobb leszek, — mondom tréfásan.

— Ezt sejtettem. Szóval akkor azt sem tudja, hogy én ki vagyok.

— Ha ujságból lehet csak megtudni, hogy maga kicsoda, akkor csakugyan nem tudom.

— No, nemcsak ujságból, de onnét is. Más-különbén egy magához közelálló ujságból... Tudni-illik a maguk lapjába is írok néha... Persze csak száraz, közgazdasági témákról...

— Ja, maga az a Kovács Gábor? Hát miért nem szólt? Annyi Kovács Gábor van a világon, hogy nehéz szortírozni őket. Egyszóval kollégák vagyunk. S mondja, most én kérdezek valamit: lehet belevinni a közgazdasági cikkekbe poézist?

— Miért lepődik meg ezen annyira? Kérem, csak függessze fel a csodálkozást. Ahogy a maga halk hangját, rajongó szemeit és bankvezérhez nem illő vonásait látom, majdnem kizárt dolog, hogy maga kiélhesse magát közgazdasági cikkekben, poézis nélkül! S azután — nevettem — tudja,

A dohányutcai templom felavatása után készült metszet, a varsói múzeum gyűjteményéből. Másolatát dr. Hajdu Marcel megszerezte a pesti zsidó múzeum számára

hogy még eddig minden pénzember megvallotta nekem, hogy titokban verseket ír, vagy legalább is írt? No, ... még nem késő, vallja be szépen, hogy a szakcikk csak a nyilvánosság felé fordított álarc s mögötte egy lírikus érzékeny lelke remeg ...

Kovács Gábor szívből fölnevetett:

— Rettenetes éles nyelve van egy ilyen kis riporternek! S micsoda blikk! „Semmisem marad rejtve színe előtt“ ...

Meglepetten néztem rá:

— No, csak nem volt ez egy bibliai idézet? S még hozzá ótestamentomi?

— Miért ne? Azt hiszi, csak magának vannak ilyen privilégiumai?

Zavarba jöttem: — Nem gondoltam privilégiumokra, csak csodálkoztam, hogy a pénzember, aki tudtommal már át is pártolt egy más hitre, erre a területre merészkedik.

— Csak félig tudja a dolgokat, hölgyem, — csúfolódott most a kellemes hangú bankdirektor, de különben éppen az ó-testamentummal s azzal az imént említett „poézissel“ kapcsolatban elmondhatok egy bájos kis történetet, ami magának ad igazat, legalább is abban, hogy még a legszárzabb lélekben is visszhangot ver a költészet. A gyerekkori élményt, amit most el fogok mondani magának, csakugyan meg akartam írni már egy párszor. Azt hiszem, annak az étheri területnek szféráiban mozog, ahol a rejtelmes erők s köztük a költészet, mozgatják a világot. Ha magának elmondom, jobb helyen tudom, mint magamnál. Figyeljen.

— Minden hamis szégyenkezés nélkül elárulhatom magának, író, hogy szegény családból származom. Szüleim egyszerű, végtelenül jó, s ha nem is túlbuzgó, de kellemesen vallásos emberek voltak. Anyám péntek este meggyújtotta az ünnepi gyertyákat és szombat délelőtt finom, csendes léptekkel ment a templomba. Szívében valami végtelen áhitat és hit élt, aminek a formaságok csak színt és díszet adtak, de ami minden forma nélkül is eleven forrás volt benne. Ezt a hitet plántálta belém s a tisztelendőmnek nem került nagy fáradságába, hogy fölkelte érdeklődésemet és hűségemet a vallás iránt, mert bennem már élt az a kis örökmécses, amit drága édesayám keze gyújtott fel.

Az elemi iskola nem hozott számomra semmi megrázkódtatást, felekezeti iskola volt és így sehol sem éreztem az antiszemitizmus elidegenítő, ijesztő és gátló hatását.

A baj a gimnáziumban kezdődött. Alig párheti tanítás után már megtörtént az első defektus, már szemembe és hátam mögött hallani kellett különböző díszítő jelzőkkel zsidó voltomat s le sem írhatom azt a végtelen nagy méltatlankodást, amit bennem ez keltett. Nem értettem!! Mi ez? Mi bűnöm van? Végignézttem magamon: kezem,

lábam, fejem, ruhám, könyveim, bőröm színe ugyanolyan, mint társaimé. S mégis van valami ami alsóbbrendűvé tenné?!! Mi az? Nem éppen úgy van nekem is anyám, apám, testvéreim? Talán nem vagyok olyan okos, olyan jó? Koldusnak mindig adok alamizsnát, erre anyám tanított, leckémet mindig tudom, ezt édesapám tartja számon, aki kikérdez minden este. Seholsem látom sem külső, sem belső okát annak, hogy csak a Weiszszel és a Blattfelddel barátkozzak s miért ne mehetnék együtt haza Szendrőyvel vagy Kopernickyvel, mikor egyfelé lakunk? ... És mégsem ... Mert megtörtént, hogy amikor hozzájuk csatlakoztam, Szendrőy gúnyosan végignézett rajtam:

— Te Kovács vagy? Te biztosan Kohn voltál azelőtt és csak megmagyarosítottatok a neveket.

— Én mindig Kovács voltam — mondtam, sértődékenyen és büszkén apai nevemre.

— Akkor a papád volt Kohn! Különben is, ha éppen tudni akarod, nincs semmi szükség rá, hogy hazakisérgess. Eszemágában sincs egy zsidóval barátkozni!

— Kérlek — mondtam könnyes szemmel, már-már sírva. Egészben véve nem voltam még valami nagy legény, összesen tizenegy éves és a sírás bizonyosan olyan könnyen ment nálam, mint a nevetés.

Sértődötten és megalázva megállottam, vártam, míg elémkerülnek vagy húsz lépést s akkor lassan és egyedül kullogtam hazafelé. Otthon elkeseregtem az asztalnál súlyos sérelmemet, szüleim okos és meleg szavakkal vigasztaltak s azt mondták, hogy ne törődjek Szendrőyvel, hagyjam őt a maga utain menni.

Nem is tehettem volna egyebet. Visszahúzódtam, megfélemlítve s azzal a jóvá nem tehető „minderwertigkeitsgefühl“-el, amit semmi szülői beszéd nem tudott teljesen meggyógyítani. Volt egy titkolt sebem, amiről nem beszéltem, de ami öntudatlanul is ott lüktetett bennem s az iskola, ami felé pedig akora bizalommal és örömmel közeledtem, nyomasztó lett számomra. Szinte úgy éreztem, hogy nem gyerekek való hely, nagy ablakaival, ünnepélyes falaival és fogalmaival, „tanári karával“, „igazgatói szobájával“, „intőkonferenciáival“. Félttem az iskola „szellemétől“, amit láthatatlanul ott éreztem mindenütt; s ami ellenségem volt.

Ha tanárain felelni hívtak, önkénytelenül is azt lestem szemükből, vajjon nem rójják-e fel bűnömül vallásomat s nem adnak-e ezért rosszabb osztályzatot. Kisebbfajta üldözési mánia volt ez, annyira megzavart, hogy míg az év kezdetén jó és ambíciózus tanuló voltam, a második negyedben feltűnően „estem“.

A tanár kérdéseire megzavarodtam s bár ott-hon igen jól megtanultam a leckét, ha felelésre került a sor, dadogtam, ijedeztem, a szívem do-

bogott s egészen azt a benyomást keltettem, mintha sejtelnem sem volna a feladatról.

Tanáraim nem értettek! Szüleim kétségbeestek. Magam is ijedten láttam, hogy lesülyedek a harmadrendű tanulók közé s úgy képzeltem, hogy nincs segítség. Elvégre többet nem tehetek, mint-hogy egész délután ülök a könyv felett és tanulok, többet nem tehetek, minthogy *megtanulom a leckét!*

Félévi bizonyítványom a hármások erdeje volt.

Igy ment ez egy darabig. Kétségbeejtő volt. Mit tegyek, hogy ne zavarjon meg a tanár szigorú arca, — mit tegyek, hogy leküzdjem „bűnöm” tudatát?

Elemista korom boldog napjaiból még maradt bennem hit, ha nem is olyan törhetetlen és vidám, de még hittem, hogy van egy külön rámfigyelő Isten az égben.

S egy napon, — képzelje! — égi sugallat érkezett.

„Aki a szivekbe lát s aki előtt semmi sem marad rejtve, az segíteni fog rajtam” — gondoltam végső kétségbeesésemben s elhatároztam, hogy felelés előtt valami varázsigével fogom a jó Isten védelmét kérni feleletemre.

„Sömá Jiszroél” — gondoltam, ez a legszebb szózat. Felelés előtt csak ennyit kellene mondanom s a jó Isten ebből már tudná, hogy hová küldje segítő szellemét.

— Ahogy azt a kis Móricka elképzeleli!! — nevettem fel szívből, mikor Kovács Gábor ideért a mesében. — No és segített?

— Várjon csak, mindjárt elmondom, hogyan. Először is nagy akadályok voltak. Jól ismertem a zsidó szokásokat és tudtam, hogy igazi zsidó fedett fővel imádkozhat csak. Ezen az alapon aztán nem mertem a két szent szót fedetlen fővel kimondani. No de hát végül is segíteni kellett magamon s ha már rájöttem a bűvös ígére, most az akadályozzon meg, hogy a padban nem tehetem fel a kalapomat? ... Hosszas spekulálás után rájöttem, hogyha a tanár felszólít, végigsimítom a hajamat s ezalatt az idő alatt fohászkodom el a varázsigét. Így be is van fődve a fejem, senkisémet találhat benne semmi feltűnőt s a vallás szent szabályait is betartom. Hát nem tökéletes idea?

— Mi az hogy!! — szóltam jasszosan és ujságírósan — zseniális!! Már akkor is kibújt Gáborkából a pénzember és spekulatív elme, aki minden helyzetre talál megoldást!

Csak ne mulasson. Sokkal komolyabb motívumok voltak ezek, hogysem mulathatnék rajta, akár még így is, utólag. Higye el, ma is érzem még annak a kisfiúnak a kétségbeesését a sors és az emberek igazságtalansága fölött.

De most itt, ezen a ponton meg fogja találni maga, az író és költő azt a mindenütt gyanítható poézist s a mindenben szunnyadó poézis erejét.

Mert a poézis, a költészet nem más, mint hit, mert hit nélkül nem lehet igazán szép dolgokat alkotni. S hogy a hitnek mily nagy ereje van, arra példa ez a kis eset, ezzel a bűvös két szóval.

Alig mult el pár hét, már feltornásztam magam a jó tanulók közé, mintha valami csodálatos metamorfózison mentem volna át. A fiúk ítélő és csúfolódó szeme persze hamar észre vesz mindent s nem kellett sok idő, észrevették, hogy felelés előtt végigsimítom a hajamat. Nem feltűnő az ilyen ideges gesztus, akárhány fiú a vállát rángatja, pislog, dobol a padon felelés közben, valami szokáshoz mindenkinek joga van. Engem nemsokára csak egy mozdulattal jellemeztek. Hajzatukon végighúzva a tenyerüket, kérdezték: „Ki ez?” — s egyike volt a legkönnyebb találós kérdéseknek.

Nem volt az osztályban egy fiú sem, aki ne ismert volna erről a szokásomról. A tanárok is tudták, de hagyták. Nem zavarta őket. De ki tudott a bűvös ígéről? Ki tudta, hogy minden felelet előtt az Istent hívom hogy védjen és segítsen?

Még pedig a mi Istenünket? Ki sejtette, hogy egy osztálytársam oktan ellenségeskedése, — minden szenvedésen át, — erősebben forrasztott hitemhez? S később, amikor pajtásaim már el nem titkolt tisztelettel néztek fel rám, az első emi-nensre és az osztály díszére, ki gondolta, hogy egy egyszerű varázsigé segítségével lettem első tanuló?

Én legalább szentül hittem ezt s nem tudtam, hogy az egész csak szerencsés szuggeszció volt ahhoz, hogy a rendesen megtanult feladatot el is merjem mondani. S mily sokat köszönhettem én ennek a varázsigének! Egész elveszített önbizalmam visszatért.

Kovács Gábor pár percig hallgatott, mintha figyelemmel kísérte volna annak a megzavart gyerekek az útját s kis szünet után rámnézett:

— Látja, ez a poézis! Ahogy egy gyermek kétségbeesett lelkében megnyilatkozik a hit és meg-segíti. Istenem, ha ma az a hitem volna! Hegyeket tudnék vele elmozdítani. De csak azt akartam magának bebizonyítani, hogy csakugyan ott bujkál a poézis minden mögött s csak rá kell fujni a pénzember porral belepett lelkére s ha máshonnét nem, hát a gyerekkorából felvillannak az elfeledett élmények. Ezért, drága író, ne csodálkozzék és ne csúfolódjék, hogy titokban minden bank-vezér verseket ír. Hiszen mindannyian voltunk gyerekek!

— Igen, mindannyian voltunk gyerekek és hittünk a varázsigékben s kit megsegített, kit nem. Talán ezen mulik, hogy kiből mi lesz. Talán csak akit megsegít a varázsigé, annak van ereje végig-küzdeni az egészet, az érzi maga mellett az égi segítséget s csak az csinál karriert egészen a bank-vezérségig, — mondtam elgondolkozva, — a házi-asszony közben asztalt bontott s mi átmentünk a szalónba, ahol már táncoltak ...

Krúdy Gyula.

Krúdy regényét ír Tiszaeszlárról

— Beszélgetés a szerzővel. —

Nagyon régen volt, hosszú évekkel ezelőtt, hogy egyszer feljöttünk vidékről Pestre és az édesanyám távoli rokonainál szálltunk meg. A ház bérház volt, a Nagydiófa utcában, komor ház, engem megrémített rideg, szürke falai-
val, nedves lehelletű lépcsőházával. A lakásban sötétek voltak a szobák és dohosak, mintha sohasem hatolt volna be ablakukon napfény és világosság, szegénység és tisztátalanság lengte körül az egész házat, az udvart és a folyosókat. Ebben a naptalan, vigasztalanságot árasztó milieuban hallottam először Solymosy Eszterről beszélni, a tiszaezlári per-
ről, Sarf Móricról. Sarf Móric édesapja és mostohája ugyanis Tiszaeszlár után ideköltöztek s egy gangon laktak anyám rokonaival. Mindazok a szó- és gondolatfoszlányok, amelyeket felkaptam s amelyeket akkori értelmem még nem tudott kiegészíteni, úgy maradtak meg sokáig emlékezetem-
ben, mint sötét drapériák. Csak sokkal később, évek multán, írtette meg felcsigázott képzeletem a tiszaezlári rejtelmeket, amelyek mögött véres és fenyegető árnyak ingtak. Ezek a rejtelmek, a pesti gettó nagydiófa utcai bérházában napi beszéd tárgyát képezték.

*

S most, miután már régen kivilágosodott előttem a „nagy per“ anyaga, egy óbudai csendes házban Krúdy Gyulával beszélgetek Solymosy Eszterről. Ma-holnap egy fél évszázada lesz, hogy emögött a gyönyörű, dallamos, magyar leánynév mögött, mit egy csaholó, fekete, szörnyű eb fel-
tűnt a vérvád, a babona, amely nehezen tűri a világosságot és árnyéka olyan szuggesztív, hogy még a világos lelkek és elmék is nehezen tudnak megmenekedni előle. Krúdy Gyula regényét ír Solymosy Eszterről, a gyereklány kis cseléd-
ről, aki ötven esztendeje eltűnt egy tiszamelletti faluból és a falucska zsidóit vádolták meggyilkolásával. A gyűlölet, a szenvedély, az elvakultság rituális gyilkosság vádját emelte a tiszaezlári zsidó hitközség tagjai ellen és ezt a vádat vérváddá nagyítva és erősítve kiterjesztette egész Magyar-
ország zsidó lakosságára.

Nehéz elképzelni, hogy Krúdy Gyulát holmi szenzáció-

keresés, a föllevenített és Tiszaeszlárral halvány rokonságot tartó Dreyfus-ügy, regény és film tömegsikere csábítaná Solymosy Eszter történetének megírására. Krúdy Gyulát, akinek ködszerű, ezüstös fátollal borított történetei mögött elevenen élnek a magyar udvarházak, a felvidéki és nyíri városok, egy eltűnt és letűnt kor összes embereivel és leve-
gőjével, aki olyan mint egy régi kürtös hirnök, akinek szá-
jában mesékké formálódnak a történetek, — Solymosy Eszter alakja is csak azért érdekelheti, hogy Tiszaeszláron át bemutassa az egész kort, az akkori, kedélyében felkavart Magyarországot. A zsidóság szempontjából azt hiszem nem érdektelen, hogy a magyar írás egyik legkitűnőbb művelője, milyen szemszögből és miért írja meg Tiszaeszlár történetét, a pogromra éhes embereket, az elfogultságot és azokat akik-
nek szemére nem vont hályogot az elvakultság. Ez már csak azért sem lehet érdektelen, mert Tiszaeszlár ötven év multán is, érdekelni fogja a külföldet, egy német lap már el is fogadta közlésre a regényt.

— Miért foglalkoztatja Önt Solymosy Eszter, Tisza-
eszlár? — vetem fel a kérdést.

— Nyiregyházai vagyok és gyerek- és ifjúkoromban találkoztam a tiszaezlári per csaknem valamennyi aktív és passzív szereplőivel. Közeli-
ről ismertem őket, felfogásukat, véleményüket, elfogultságukat és tisztánlátásukat. Ismertem az egész pert és mozgó-
tató erőit, fiatalkori emlékeimet írom meg ezzel a különös, sötét és rejtélyes háttérrel. Felvonul a regényben az egész akkori Magyarország, ahol sajnos csak-
nem kivétel nélkül mindenki szaturálva volt a vérvád tév-
hitével. Eötvös Károlytól Tisza Kálmánig, keresztények és zsidók, urak és parasztok mind szereplői a regénynek. A tiszaezlári ártatlan zsidók és az egyrészt lelkiismeretlenül felzaklatott, másrészt babonáitól szabadulni nem tudó nép-
lélek és képzelet. Az is érdekes és azt is mondhatnám, szim-
bolikus, hogy a tiszaezlári per folyamán dőltek le a pandur-
világ erős bástyái, akkor szervezik meg a megyei házbizton-
sági rendszert és élők és holtak feletti szenvedélyes uralko-
dás kiesik a helyi hatóságok kezéből.

— Engem teljesen szabad, liberális szellemben nevel-
tek, az én környezetem, rokonaim távol voltak attól, hogy a rituális gyilkosságban pillanatig is higgyenek. Nagypám idősebb Krúdy Gyula, Szabolcs-vármegye tiszteletbeli fő-
ügyésze, a függetlenségi párt elnöke volt, a tiszaezlári per alatt állandóan védelmet nyújtott a megye zsidóinak, ő tar-
totta bennük a lelket Kossuth szavaival, aki mikor tudo-
mást szerzett a vérvádról, ezt írta Turinból: „Szégyen és gyalázat, hogy Magyarországon a zsidókat rituális gyilkos-
sággal vádolhatják“. A függetlenségi párt akkor szakadt szét és azokat akik a zsidókat védték, elnevezték „sakter-
pártiak“-nak. Nagypám különben az utolsó szabolcsmegyei, majd országos honvédparancsnok volt s itt halt meg Pesten egy honvéd-menházban.

— Regényemnek egyik legrokonszenvesebb főalakja Schwartz Salamon, aki magára akarta vállalni Solymosy Eszter meggyilkolását. Még a vádiratban is úgy szerepelt mint Tiszaeszlár legtisztességesebb, legbecsületesebb zsidója. Mikor a csendőrmester bekísérte, ezt mondta róla: „Ez olyan becsületes, ha megtette, bevállja“. Mikor azután pár-
hónapi fogság után magára vállalta a bűnt, abban a hitben, hogy ezzel segít fogságban sínylődő társain és a zsidóságon és megtörheti a vérvád hiedelmét, a bíró mosolyogva uta-
sította el a vallomást, nem akadt senki, aki elhitte volna Schwartz Salamonnak, hogy embert ölt. Schwartz Salamon hiába erősködött. Ez a Schwartz Salamon egyike azoknak a bátorlelkű zsidóknak, akik a történelem tanúsága szerint életüket is hajlandók voltak feláldozni, ha a zsidóság ér-
dekei kívánták.

— Valami történt azonban Tiszaeszláron, ami nem derült ki a tárgyalás folyamán, amiről nem írtak az akkori magyar lapok, mert sokkal elfogultabbak voltak, de amit sejteni lehet a külföldi lapok, a *Temps* és a *Times* akkori tudósításaiból, amit fel is használtam a regényben.

— Az ítéle úgy szól, hogy az egyetemi tanárok megállapítása szerint a Tiszából kifogott hulla egészen biztosan egy 14 éves leány hullája volt, ez a hulla éppenúgy lehetett a Solymosy Eszteré, mint másvalakié. Én azt hiszem, hogy nem volt Solymosy Eszteré. Voltak tanuk, akik azt mondták, hogy Onody Géza, aki a vérvádnak azt mondhatnám értelmi szerzője volt, hetekig elbujtatva tartotta a leányt, állítólagos halála után. Bebizonyosodott az is, hogy a leány gazdája Huri Andrásné leánykereskedelemmel foglalkozott és az ő kezén tűnt el élve a kis szolgálóleány. Ezek a dolgok persze nem kerültek tárgyalásra. A hullausztatás és hullaszállítás meséje tehát valószínűleg igaz. És ha igaz, akkor az még rosszabb színben tünteti fel azokat, akik a vérvádat kovácsolták, mert nem is babonából, hiszékenységből terjesztették a vádat, de tudatos gonoszságból. Mert ha ez a hulla nem volt Solymosy Eszteré s föltehetően valami temetőből, vagy bonctani intézetből szereztek és felöltöztették az élő Solymosy Eszter ruhába, hogy azután rituális gyilkossággal vádolják a tiszaezlári zsidókat, arra nem lehet mentséget találni. Mert azok akik butaságból és babonából estek bele a vérvád tévhitébe, tulajdonképpen nem voltak rosszhiszeműek, de voltak olyanok is, akiknek ez a „hecc“ politikai karrier lehetőségét jelentette és ennek a karriernek reményében ütötték a dobát, amely dobszó akkor könnyen hirdethette volna az országos zsidóüldözést. Szerencsére a tisztánlátás győzött és a vérvádat el kellett ejteni. A védelem, majd a bíróság nem tehetett mást, mint-hogy fölvette, hogy a boldogtalan szolgálólány, akinek az életből nem sok jó jutott cselédsorban, valószínűleg elemész-tette magát.

Hogy miért került elő Solymosy Eszter állítólagos hullája, annak az is a magyarázata, hogy 5000 forint jutalmat ígértek annak, aki Solymosy Esztert élve vagy halva előkeríti. Ez a hirdetés június 13-án, hat héttel Solymosy Eszter eltűnése után jelent meg a hivatalos lapban, de már május végén falragaszokon hirdették a városokban és falvakban. A hullaszállítást, majd a hullausztatást, ez az 5000 forint, ami akkor teméntelen pénz volt, jól magyarázza.

— Az is baj volt, hogy a tiszaezlári per idején nemcsak a keresztények zavarodtak meg, de a zsidók nem kevésbé. Mintha hirtelen hatalmas kő esett volna a fejükre. Tanácstalanul álltak az első napokban, sőt hetekben, hetek multak el míg Eötvös Károlyt megbízták a védelemmel. De ez nem is csoda, a vád olyan valószínűtlen volt, annyira megdöbbentő és elképesztő, hogy előbb fel kellett ocsudni s csak azután lehetett védekezni.

— Ebben a nyomott levegőjű históriában, ahol tulajdonképpen mindenki elfogultan vagy elfogulatlanul szenvedélyesen keresi az igazságot, ebben a korrajzban benne lesz a szabolcsmegyei hölgyek szerelme és Solymosy Eszter gyermeki szerelme is. A tiszaezlári per csaknem összes lelki portréi, élő minták után és Dankó János híres, egykorú tollrajzai nyomán készültek.

Solymosy Eszterről, új regényéről, amelyet rövidesen a *Magyarország* kezd el közölni folytatásokban, ezeket mondja Krúdy Gyula, néhány árnyalattal színesebben, elevenebben lebilincselőbben mint ahogy nekem sikerült visszaadni.

A magyar irodalomnak ez a nagyszerű utasa, aki a képzelt postakocsin bejárta az ősrégi kuriákat és a régi Magyarország összes poros utait, hogy az elfeledett és rég

meghalt dámákat és urakat mégegyszer életre hívja, elérkezett a korfestésnek egy olyan fejezetéhez, amelyben a zenélő órák édes hangját túlkiabálja valami eszeveszett, zavaros lárma s amelynek hősei a meghurcolt zsidók.

A regény, Krúdy Gyula szavai szerint, új világításban hozza a tiszaezlári pert, amelyet Eötvös Károly tárgyilagos és izgalmas „A nagy per“-e után, bizonyára fokozott érdeklődéssel olvasnak majd el zsidók és nemzsidók.

Szenes Erzsé.

Dr. Winkler Janka (Jeruzsálem): A hetvenéves Miss Henriette Szold

A zsidó újjáépítés minden fázisa össze van kapcsolva asszonyaink mélyérzésével és igazlelkűségével. A bibliai ősanák újra-élednek ükunokáikban és modern úton új lehetőségeket találnak, hogy odaiktassák a zsidó asszony glóriás nevét a legragyogóbb történelmi lapokra. Az új Palesztina nagyasszonya, *Henriette Szold*, akinek apja Magyarországról került Amerikába és akinek anyai és apai ágú vérokonai élnek még Budapesten is. Miss Szold az a fogalom, mely példaképe minden lelkes és munkára kész zsidó asszonynak. Miss Szold nevét nem lehet meghatottság nélkül kimondani. Az ő jóságos lelke, az ő nagy energiája, az ő mélységes meggyőződése és hite népének erejében, adta neki azt a hallatlan energiát, amellyel kicsiholta a közönyös Amerika asszimilált zsidó asszonyaiból a határtalan áldozatkésztséget és felépítette Palesztina közegészségügyét olyan modern és széles skálájú alapon, hogy bármelyik ország kormánya példát vehetne és példát is vesz róla.

Hogy mit jelent a *Hadassah* a Keleten, azt csak az tudja, aki valamikor ott járt és ismeri azt a heroikus küzdelmet, melyet 20 év óta évszázados begyökerezett betegségek és ragályok ellen folytatnak. Könnyű kis mondatok: „*Nincs malária. Nincs trachoma. A diszenteria és más tropikus megbetegedések a minimálisra apadtak.*“ De mit jelent e pár szó mögött rejlő munka, mit jelent az áldás, ami ebből fakadt, azt nem kell kultúr-ember számára megmagyarázni. Miss Szold nem ismert határt sem a munkában, sem az áldozatkésztségben. Csak egy lebegett szemei előtt: segíteni, megmenteni és az ott élők, az otthonért szenvedők és nélkülözők életnívóját emelni.

Könnyű dolog valakinek a saját millióiból adni és teremteni intézményeket. De azt a csodát véghezvinni, hogy a dollárok százazrei szakadatlanul jöjjenek és újra jöjjenek és ne korlátozzák ezt se gazdasági válságok, se politikai sikertelenségek, — ez olyan heroikus munkát, olyan egész embert kíván, amilyen csak egy van és akinek hetven esztendeje nem lankadást jelent, hanem fokozott munkakedvet, fokozott küzdelmet a még közönyös, távolálló elemekkel. Hetven esztendő kora sem tartja vissza, hogy hirtelen Jeruzsálem-

ság gyakran úgy látta, hogy itt politikai pártok harca folyik csupán és a hitközség pártérdekek küzdelmének fóruma lett, ahelyett, hogy a zsidó eszmék gyűjtőhelye és védőbástyája volna. Elkedvtelenedés, diszharmonia volt gyakran az eredmény és a zsidóság legjobb erői félreállottak. Stern Samu azt a nemes célt tűzte ki, hogy a hitközség falai közül teljesen kizár minden politikát és belevonja munkájába pártkülönbség nélkül mindazokat, akik a zsidó ügyet szívvel-lélekkel szolgálják. Zsidó centrummá akarja a hitközséget emelni, ahol az első kérdés nem az, melyik párt-hoz, melyik klubhoz, melyik kerülethez tartozol, hanem az, hogy mennyire fekszik szíveden a zsidóság ügye, mit tettél és mit akarsz tenni érte? Még az sem lehet döntő, milyen sikereket sorolhat fel valaki más külső fórumokon. Ez egyéni szerencse dolga. Az első szempont, van-e belső meggyőződése, amely a zsidóság felé hajtja, vagy csak üres decorumnak tekintti, mint azok, akik hat évig ülnek a képviselőtestületben és egyetlen egyszer sem érdeklődtek még, mit is képvisel, mit is tárgyal ez a tiszteletreméltó testület.

És ha azokat akarják együvé hozni, akiknek a zsidóság belső tartalmat jelent, méltó helyet kell juttatni azoknak a férfiaknak, akik a szentföldi építőmunkába való bekapcsolódás útján is kapcsolatot teremtenek az egyetemes zsidósággal, melyben a Jewish Agency alakulása óta megszűnt a cionisták és nemcionisták közötti ellentét és együtt dolgozik Warburg és Weizmann, Einstein és Rothschild, Ussiskin és Brandeis, Oscar Wassermann, a Deutsche Bank vezére és Bernhard Kahn, az amerikai Joint európai vezérigazgatója.

Az újonnan választott hitközségi képviselő és vezetőség kell, hogy magába foglalja a zsidóság minden árnyalatát. Csak így állhat feladata magaslatán. Csak így lehet képviselője a zsidóság teljességének és csak így vezetheti a teljes zsidóságot.

Bizalommal nézünk a választások elé, amely régi hézagokat fog kitölteni, régi mulasztásokat jóvátenni. Ez a választás alkalmat fog adni öt munkás esztendő folytatására. Kívánjuk, hogy harmonia és energia biztosítsák az eredményeket.

A SZENTFÖLDI TÁRSASUTAZÁS.

Március hó 10-ikén indul a Pro Palesztina szentföldi társasutazása Budapestről és 11-ikén szállnak Triesztben a Lloyd Triestino szalongozósárára, mely Brindisi és a Cyprus-sziget állomáson keresztül egyenesen Jaffáig viszi a kirándulókat. A társasutazásba résztvesz a magyar zsidó közélet számos kitünősége, több budapesti és vidéki orvos, ügyvéd, gyáros, kereskedő, valamint több külföldi is. A Pro Palesztina elnöke, Pfeiffer Ignác, akit a jeruzsálemi egyetem ebből az alkalomból tudományos előadás tartására hívott meg, akadályozva lévén az utazásban, egy mélységesen poétikus üzenetet küld a Szentföld zárandokainak és a Szentföld építőinek. Fenkölt. biblikus atyai áldás ez, melyet mai számunkban közlünk és mely héber nyelven is megjelenik a palesztinai lapokban. A szentföldi társasutazás programjába fel van véve Palesztina minden nevezetességének megtekintése. Amellett a közvetlen rendezés lehetővé tett egy eddig példátlan mérsékelt árat, úgyhogy az összes költségek Trieszttől Triesztig, beleértve az ellátást a hajón, autótúrákat és ellátást a Szentföldön, belépődíjak, borraavalók stb. összesen 720 pengőt tesznek ki. *A részvételre táviratilag még jelentkezni lehet a „Mult és Jövő” szerkesztőségénél.* (Budapest, VI., Révay-utca 14.) *A vízumot a rendezőség néhány óra alatt megszerzi a budapesti angol konzulátusnál. Az útleveél kell, hogy Palesztinára is érvényes legyen.*

A KEREN HAJESZOD DELEGÁCIÓJA SZEGEDEN.

A szegedi zsidó hitközség zsufolásig megtelt dísztermében folyt le a Pro Palesztina matiné, amely mély nyomokat hagyott a szegedi zsidóság lelkében és bevezetésül szolgált az ott meginduló Keren Hajeszod akciónak előre látható sikeréhez. Dr. Biedl Samu hitközségi elnök megnyitó beszéde előtt a templomi énekkor Fürth Jenő karnagy és Lamberg Mór főkantor vezetésével megható karéneket adott elő. Ennek hangulatában emelkedett szólásra Biedl elnök. Üdvözölte a Palesztina-ügy lelkes vezéreit, akik eljöttek, hogy a szegedi zsidóságot felvilágosítsák a Szentföldön folyó építőmunka nagyszerű eredményeiről és haladásáról. *A Palesztina-építés munkája új ideált adott a zsidóságnak*, amelyet mintegy új honfoglalásra vezethetünk. De nem szabad úgy képzelnünk, hogy e honfoglalás olyan értelemben történik, hogy gyerünk mindjárt Palesztinába. Erről nincs szó, hanem arról, hogy az elveszett ideál helyett új ideált kap ifjúságunk. Megmutatjuk és azt hiszem, valamennyien együtt fogunk dolgozni a cél érdekében, hogy megmutassuk a világnak, hogy az a zsidóság, amelyet évezredek keresztül elnyomtak, amelynek kisebbsítésére mindent elkövettek és ma is elkövetnek, ez a zsidóság teljes erejében ma is képes egy országot alkotni és az egész világnak olyan látványt nyújtani, amely ma párját ritkítja és amely előtt a mostani angol miniszterelnök a legnagyobb tisztelettel, a legnagyobb becsülettel és őszinte csodálkozással hajolt meg.

Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, a Keren Hajeszod magyarországi elnöke hivatkozott a bevezető templomi énekre, amelynek kezdő szavai „emesz voemuno”, „igazság és hűség”, ez volt mindig a szegedi zsidó hitközség mottója. És mert Szeged az igazságért és hűségért küzd, küzdenie kell a szentföldi építőmunka igazságáért és hűségéért is. A Palesztina-akció nem új ideál a zsidóságban, hanem évezredek át volt kísérelve a diaszpóra viszontagságos útjain és mindig ez volt a szimboluma a zsidó valláshoz való ragaszkodásnak és zsidó öntudatnak. De ma nagy humánus gyakorlati feladatokat is tűzött ki céljául és a zsidó reneszánsz ma nem álom csupán, hanem szemünk látára növekedő valóság.

Lelkes taps fogadta Friedmann Ignác fejtegetéseit. Utána Dr. Abeles Otto, a kiváló poéta és publicista, a Keren Hajeszod fődelegátusa, az eddigi munkáról számolt be. *A Palesztina-ideál megvalósításán nemcsak a zsidóság legnagobbjai dolgoznak, hanem a keresztény világ nagy humanistái. Államférfiai és szellemi vezérei is melléje álltak egész presztizsükkal abban a meggyőződésben, hogy az emberiségnek nagy műve van itt keletkezni.* A zsidóság talait kap szellemi fejlődése számára a Szentföldön. De itt helyetkednek el azok az üldözöttek is, akik elől Európa és Amerika elzárta kapuit. Az angol Fehérkönyv csak hasznára volt a Palesztina-akciónak, mert fölébresztette a 16 millió zsidónak érdeklődését a kérdés iránt.

A sűrű tapsokkal fogadott előadás után Winkler Janka, a jeruzsálemi tanítónőképző tanára megható képeket festett a Palesztinában folyó munkáról, különösen a nők munkáiról, a gyermekek érdekében felállított nagyszerű intézményekről. Ott a szegény ember keze nem nyílik kérésre, csak munkát fogad el és nem alamizsnát.

Dr. Patai József kifejtette, hogy szentföldi útjain szerzett tapasztalatai alapján erősítheti meg mindazt, amit eddig a Palesztina-munka eredményeiről a delegáció tagjai előadnak. Minden egyes szentföldi úton csodálattal látta mennyire haladt az építés a legrövidebb idő alatt. Ott látta a jeruzsálemi egyetem hallgatói között azokat, akik egy

Dr. Martha Hoffmann

Dr. Otto Abeles

Dr. Winkler Janka

Évvél azelőtt még hordták a téglát, a vakolatot és emeltek az egyetemépület falait. Városok és kolóniák egy-egy évforgása alatt teljesen új képet mutatnak. A tempó gyorsaságát diktálja a tudat, hogy a zsidó történelem épületét emelik és népük sorsát hordják vállaikon. Örömmel állapítja meg, hogy Szeged volt az, ahol már 10 évvel ezelőtt beszélt a Szentföld újjászületéséről és Szeged mindig a tiszta ideálok szolgálatában állott.

Dr. Biedl Samu befejezésül örömeinek ad kifejezést, hogy Szegeden a legelfogulatlanabb szemüvegen át nézték mindig a világ zsidóságának eseményeit. „Próbálom kinyitni az ablakokat. Önök látták és hallják azokat az embereket, akik a világból jönnek és ismét a világba mennek. Eszmét hoznak mindig Szegedre és én azt kívánom, hogy ezek az eszmék itt termékeny talajra találjanak. Nagy szorgalommal olvastam dr. Vázsonyi Vilmos két nagy kötetben megjelent összegyűjtött iratait. Ismerem azt a nacionalista szellemet, amely onnan felénk áramlik. De Vázsonyi Vilmos mondotta azt is, hogy *minél jobban kifordítja valaki a köpönpeg nacionalista részét, annál kevésbé lehet hinni neki*. Én nem voltam és nem vagyok nacionalista. Nem vindikálom magamnak soha ezt a címet és minőséget. De vindikálom azt, hogy ismerjék el és aki engem ismer, el is ismeri, hogy hű fia voltam, vagyok és leszek az országnak. *Az ország követelheti, hogy áldozzam vagyonomat, életemet, de hogy együtt üvöltsek az üvöltőkkel, ezt tőlem senki emberfia nem kívánhatja.* (Lelkes éljenzés és taps.)

Ne hagyják magukat megtéveszteni, legyenek önálló bírálók, legyenek választóvíz, amely az igazat a hamistól elválasztja.

Amikor kézbe kaptam azt a lapot, amely a magyar zsidóság hivatalos lapjának szokta magát hirdetni és ennek legutóbbi számában olyan cikket olvastam, amelyből az öröm csendül ki azon, hogy a Palesztina-ügy megbukott, akkor könnyet töröltem ki szememből, hogy Magyarországon ilyen is megtörténhet.

A saját pénzünkön fenntartott orgánus — és itt idézem dr. Abeles Ottó úr előadásának azt a részét, amelyben megemlékezett, hogy a mi pénzünkért mászároltatták le saját véreinket Ukrajnában — közleménye harsogja kárörvendő hangon fülünkbe a Palesztina-eszme bukását? Nem! Nem vagyunk kénytelenek ezt az ujságot olvasni. Ilyent önérzétes zsidó nem tűr el. Ez nem szórványos tünet ennél

a lapnál. Ez egy irányzat. A magyar zsidóság nem becsüli meg magát, ha nem löki ki magából azt a szellemet, amely örül azon, amin az egész magyar zsidóságnak szomorkodnia kell.

Engedjék meg, hogy azért a sok szépért, amiket itt hallottak, a hitközség hálás köszönetét nyilvánítsam. Ugy nézem kedves vendégeinket, mint az igazság és az eszme rajongóit és azt hiszem, hogy az egész hitközség hálás ezért nekik.

A közönség lelkes hangulatban oszlott szét. Számosan önként jelentkeztek a Pro Palesztinába való belépésükkel és Szeged zsidósága úgy érezte, hogy ezen a délelőttön belekapcsolódott szorosabban abba a mozgalomba és építőmunkába, amely az egész világ zsidóságát összefogja.

Délután a szegedi Aviva és Barissia gyűlt össze a vendégek tiszteletére. Itt is a delegáció minden tagja, valamint dr. Biedl elnök és dr. Fränkl Jenő főrabbi szólt az ifjúsághoz, amely hangulatos énekekkel ünnepelte a nevezetes napot.

Este a delegáció jelen volt Löw Immánuel főrabbi, felsőházi tag „Zajin adar” emlékbeszédénél, amely hatalmas apothozisa volt a zsidóság szellemi alkotóerejének és a palesztinai építőmunka missziójának.

Utána bankett volt a vendégek tiszteletére, amelyen dr. Biedl Samu, dr. Friedmann Ignác, dr. Patai József, dr. Otto Abeles, Eisdorfer Andor, Winkler Janka, Pallák Samu, Varga Mihály és még számosan szólaltak fel.

A „KEREN HAJESZOD” MAGYARORSZÁGI AKCIÓJA.

A Pro Palesztina Szövetség ünnepi estjével indult meg a Keren Hajeszod idejű akciója. A zsufolásig megtelt teremben megjelentek a zsidó intézmények vezetőfőnökei és asszonyai, az összes budapesti nőegyletek, élükön kemenesfalvai Deutsch Antalnén a pesti, Baracs Károlynén a budai nőegylet elnöke, dr. Hevesi Simonné és dr. Baracs Marcellné, a MINOSz vezetői stb. Dr. Patai József elnöki megnyitójában meleg szavakban emlékezett meg a megjelenésében akadályozott Pfeiffer Ignác professzorról, a Szövetség elnökéről, majd üdvözölte a világszerte nagy tiszteletnek örvendő Anita Müllert, akinek a háború alatt és után kifejtett szociális munkájáról egész könyvek számolnak be.

Végül köszönti a Jewish Agency delegátusait, dr. Otto Abelest, a kiváló író és dr. Winkler Jankát, az Erdélyből Jeruzsálembe átszármazott tanítóképzői tanárnőt. Dr. Abeles Otto költői részletekben gazdag előadásában Herzl budapesti szülőházának helyén merített impresszióiból kiindulva vitte a hallgatóságát a Palesztina-építés ideáljának legmagasabb csúcsai felé. Idézte Louis Marshall szavait: „*En egész életemet tévedésekkel töltöttem el, jótékonyági, politikai akciókat vezettem, amelyek mind értéktelenné váltak. Minden levegőre épül, ha nincs a zsidóságnak anyaföldje. Formailag cionisták és nemcionisták ülnek e teremben, de eltűnnek a válaszvonalak, egyeknek kell lennünk Palesztina felépítésében.*”

Utána dr. Winkler Janka tolmácsolta a palesztinai zsidóság szeretetteljes üdvözlését. Palesztinai testvéreink telve vannak reménnyel és bizakodással és csak azt várják, hogy nehéz munkájukat a Palesztinán kívüli zsidóság testvéri szolidaritása buzdítsa és támogassa.

Viharos taps és lelkes ünneplés fogadta Anita Müller asszonyt, amikor szólásra emelkedett. Izzó temperamentuma, határtalan intelligenciája és végtelen rokonszenves megjelenése az első pillanatban meghódította a hallgatóságot. Emellett olyan elsőrangú, magával ragadó szónoki képességgel bír, hogy nőben alig hallottunk hozzá hasonlót.

„Hála Istennek — mondotta —, Erec Jisrael ma már nem cionista pártkérdés, hanem az egész zsidóság egyetemes ügye. Ebben nagy része van a Pro Palesztinának. Mi itt nem akarunk önökből cionistákat csinálni, mi Erec Izraelért akarunk együtt dolgozni. Végül lelkes szavakban hívta fel a hallgatóságot a Palesztina-munka támogatására. Ha sikerül az ügy — mondotta —, az egész zsidóság dicsősége lesz, ha nem sikerül, az egész zsidóság szégyene lesz.

Viharos és lelkes taps, percekig tartó ováció köszönti a nagynevű előadónőt beszéde befejeztével.

Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos mondott köszönetet az előadónak és különösen Anita Müllernek, „akinek elhívásáért — úgymond — külön köszönet illeti dr. Patai Józsefet”.

Este a Neiger-étteremben banketten ünnepelték a kiváló vendégeket. Emelkedett hangulatban lelkes köszöntőket mondtak dr. Makkei Ernő vezérigazgató, dr. Neumann József főrabbi, dr. Friedmann Ignác, dr. Patai József, dr. Schönfeld József, Lederer Ignác, Anita Müller, Abeles Otto és dr. Winkler Janka áldozó munkára buzdították a megjelenteket.

AZ ANGOL KORMÁNY ÚJ KURZUSA.

A világ zsidóságának erélyes tiltakozása az angol Fehér könyv hűtlenségei ellen, meghozta a gyümölcsét. Az angol kormány feje, Mac-Donald Weizmannhoz intézett hivatalos levelében eloszlatni igyekszik mindazokat a félreértéseket, amelyek a Palesztina-építés híveit méltán nyugtalanították. Maga az a tény, hogy a nyilatkozatot a miniszterelnök maga írta alá és nem a gyarmatügyek vezetője, mutatja, milyen fontosnak találta az angol kormány azt, hogy ez a „Statement” mint Anglia egységes akarata jusson el a zsidó nép legszélesebb rétegeihez. Ünnepelesen leszögezi a kormány, hogy a Balfour-deklarációban, illetve a mandátumban vállalt kötelezettséget a maga egészében teljesíteni kívánja. Elismeri, hogy a mandátum nemcsak a Palesztinában élő zsidósággal, hanem az egész világ zsidóságával szemben vállalt kötelezettséget jelent. Elismeri, hogy a Jewish Agency jogosan ragaszkodik ahhoz, hogy az általa megindított munkáknál kizárólag zsidó munkásokat alkalmaz. Az angol kormány tiltakozik ama föltevés ellen, mintha akár a zsidó bevándorlást, akár a zsidó földszerzést

korlátozni vagy megszüntetni akarná. Sőt a kormány maga akar a zsidó telepítésnek földet rendelkezésére bocsátani. Természetes, hogy kiemeli a zsidók és arabok együttműködésének szükségességét, amit a Jewish Agency is elsőrangúan fontosnak tart. A Fehér könyv nyomán támadt keserűséget teljesen eloszlatja ez az új kormánynyilatkozat, amelyről Weizmann azt írja, hogy „visszaadja a Palesztina-munkának régi bázisát”. Az angol kormány teljesíteni óhajtja kötelezettségét. Most már csak a zsidóság is teljesítse kötelességét.

GLÜCKSTHAL SAMU A HITKÖZSEG ÉPÍTŐMUNKÁJÁRÓL.

A választási nagygyűlések alkalmából Glücksthal Samu felsőházi tag, a Pesti Izr. Hitközség elnökhelyettese és oktatásügyi előjárója nagyszabású beszédet mondott, melyben Stern Samu elnök érdemeinek méltatása után megvilágította a hitközség építőmunkájának programját:

„Ahogy hetvenöt év után hálával gondolunk arra a generációra, amely a dohányutcai templomban megadta nekünk a legragyogóbb építészeti remekeket egyikét, úgy meg vagyunk győződve arról, hogy azokat az alkotásokat, amelyeket elnökünk vezetése alatt mi végzünk, a következő századoknak márványtáblái megörökítik. Meg lesz örökítve az a generáció, amely vesztett háború után, súlyos gazdasági és lelki megrázkodtatások közepette tudott századokra menőleg alkotni és teremteni. A világot csak az alkotás viszi előre és ha szemrehányást tesznek nekünk azért, hogy olyan időkben, amikor szegények vagyunk, az alkotás terére léptünk, én azt felelem, hogy ez alkotás tisztesen és szívesen hozza meg a jövő generációban a maga gyümölcsét. Ezek az alkotások egyenként olyanok, mint a kis katonák, az emberszeretet, a kultúra, a tudás, a művészet kis katonái, amelyek nagy ármádiában sorakoznak fel, hogy a magyar zsidóságnak maradandót alkossanak.

Összel be fogom mutatni az új gimnáziumot, hogy lássa meg mindenki, mit végez a magyar zsidóság a kultúra terén. Mi apáinktól kaptuk a vallásos érzést és nevelést, ma a gyermekek adják a szülőknek a tanításokat és ez a zsidó tanügynek lélekemelő eredménye. Ezzel szemben nincs olyan nagy áldozat, amit meg ne kellene hozni.

A Wesselényi utcai építkezésre hivatkozom továbbá, amely a nagyünnepekre átadatik rendeltetésének. Az volt az elgondolás, hogy a régi dohányutcai templomot ki kell szabadítani a rabláncokból, a hatemeletes házak börtönéből és ezért teret kellett ott létesíteni, hogy külföld, belföld egyaránt csodálja majd az architektonikus szépségeket, amelyek a magyar zsidóság nagyságát hirdetik.

Néhány lépéssel odébb egy szerény kis templomocska fog emelkedni, amelyet a magyar zsidó hősök emléktemplomának nevezünk. Ezzel a templommal hirdetjük azt, hogy a magyar zsidó megtette kötelességét abban a háborúban, amelyben mindenkinek meg kellett tenni kötelességét. Demonstrálni akarunk vádak, támadások, gyűlölködések ellen és ez a templom, a hősök temploma hirdeti majd a zsidóság kötelességtudását hazájával szemben.

A pesti zsidó hitközség etikailag, erkölcsileg minden vonatkozásban becsülettel végzi kötelességét. És éppen ezért természetesnek tartom, hogy a magyar zsidóság azt kívánja, hogy ez az irányzat, amelyet eddig követtünk, fennmaradjon továbbra is. Azt a szavazatot, amelyet a választók Stern Samura adnak, önmagukra adják le. Ez legegyszerűbb matematikai konstrukció és ennek jegyében kérem szíves támogatásukat.”

A közönség viharos tetszésnyilvánítással fogadta dr. Glücksthal Samu elnökhelyettes magasszárnyalású beszédét.

A Hitközségi Párt proklamációja

A Hitközségi Párt központi irodája (VII., Síp-utca 12.) a Pesti Izr. Hitközség választásai előtt a választókhöz a következő proklamációval fordul:

Kedves Hittestvérünk!

Az a mandátum, melyet hittestvéreink a Pesti Izr. Hitközség mai vezetőségének adtak, most lejár és ez év március 8-án, vasárnap, új választás alá kerül a hitközség egész képviselőtestülete. Ez az újonnan megválasztandó képviselőtestület lesz azután hivatva, hogy a hitközség elnökségét, előljáróságát és választmányát megválassza.

Ebből az alkalomból azzal a bizalomteljes kéréssel fordulunk kedves Hittestvérünkhöz, hogy a március 8-iki választáson szavazatát az általunk jelölendő képviselőtestületi tagokra szíveskedjék adni, hogy ez az új képviselőtestület ismét a mai elnökséget és előljáróságot állíthassa hitközségünk élére.

Válságos, viszontagságos három esztendő volt a Pesti Izr. Hitközség most lejáró hároméves ciklusa, de a tények és a számok erejével lehet rámutatni arra, hogy hitközségünk vezetősége a legszigorúbb takarékoság szempontjainak keresztülvitelével, az ügyvezetés legmagasabb etikai elveinek érvényesítésével és valláserkölcsei, szociális, kulturális hivatásának céltudatos átérzésével az általános gazdasági válság megnehezült viszonyai között is a szanalás útjára tudta vezetni hitközségünk pénzügyeit, sőt megteremtette a pénzügyi konszolidációnak azt az alapját, amelyen bizalommal tekinthetünk a hitközség jövő gazdasági helyzetének kedvező kialakulása elé.

Céltudatosan mélyítette ez a vezetőség hitéletünket és templomaink istentiszteleteivel, szertartási intézményeink, különösen kaszusz-ügyünk kiépítésével, de egyúttal templomkörzeteink működésének erősítésével módot adott arra, hogy mindenki megtalálja a maga vallásos érzelmeinek kielégülését.

Női és ifjúsági istentiszteletek rendszeresítésével, ifjúsági vallásos esték rendezésével, de az egész hitoktatás magasszínvonalú rendszerével híven szolgálta ez a vezetőség a szombatünnep évezredes kultuszát, hogy a nőkön és gyermekeken keresztül élessze újjá a hagyományhűség évezredes varázsát a zsidó családokban.

Odaadó gondot fordított ez a vezetőség arra, hogy iskoláinkat a hazafias és vallásos kultúra méltó színvonalára emelje és a jótékonyság terén is minden tőle telhetőt megtett a felfokozott nyomorúságnak legalább részben való enyhítésére.

De nemcsak meglévő intézményeinek megóvását, nemcsak a konzerválásnak művét tudta teljesíteni ez a vezetőség, hanem tudta fejleszteni is intézményeinket és tudott alkotni újat.

A korábban fölvetett nagy angol kölcsön segítségével — a terhek túlnyomó részének a jövő generációkra való áthárításával — nyílt módja a hitközségnek arra, hogy kórházunkat mintaszerű intézménnyé fejlessze és századokra kiható alkotással, kultúrház emelésével, a világháborúban elesett zsidó hősök emlékének megörökítő hősök templomával, valamint a régi Wesselényi utcai iskolaépület újjáalkotásával dohányutcai templomunkat oly reprezentatív keretbe foglalja, amely hivatva van arra, hogy méltóan jelképezze a hitközség alkotóerejét és tekintélyét. Ebből a kölcsönből vált lehetővé, hogy a hitközség vezetősége tető alá hozza a gimnáziumnak a háború alatt abbamaradt építkezését és impozáns együttes hajlékot teremtsen fiú és leánygimnáziumunknak. Végül ennek az építési programnak ke-

retében kerül most megvalósításra a Bethlen téri templom építkezése is.

Korszakos munkát végzett ez a vezetőség a hitközség egész ügyvitelének reorganizálásában. Számvevőszéket szervezett, mely immár eredményesen valósítja meg a gondos ellenőrzés intézményét. Szolgálati és fegyelmi szabályzatot alkotott alkalmazottai számára, életeri nyugdíjintézményt, amely kórházi orvosainkra is kiterjed. Es megvalósította hitközségünk régi alapszabályainak oly módosítását, amely egyrészt hitközségünk hivatásának teljesítését az eddiginél fokozottabban biztosítja, másrészt hitfeleink új rétegeit vonja bele a hitközségi választójog gyakorlásába, a bekebelezés intézményét pedig ünnepélyes, vonzó aktussá avatja, hogy hittestvéreinket ezáltal is közelebb hozza hitközségünkhöz. Végül megoldást nyert az alapszabálymódosítás keretében az adókiivetés új rendszere, amely a hitközségi tagok teherviselésének arányosságát, igazságosságát és minden zaklatástól való megóvását biztosítja.

Méltán nevezhető mindezek alapján az alkotás korszakának a hitközség mai vezetőségének működése az elmúlt ciklusban és méltán kérhet további bizalmat ez a vezetőség a maga számára a választóközönségtől, hogy folytathassa a megkezdett munkát, — vallási téren: a hitélet ápolását a hagyományhűség alapján; gazdasági téren: a konszolidálás művét az óvatosság és a takarékoság elvei alapján; erkölcsi téren pedig: a Pesti Izr. Hitközség tekintélyének növelését kifelé és befelé egyaránt.

De új, fokozott feladatok is hárulnak a hitközség megválasztandó vezetőségére. A zsidó ifjúságot kell vallásos érzésében és zsidó öntudatosságában mind erősebben megédesíteni, mégpedig nemcsak lelki nevelés, hanem korszerű testnevelés útján, hogy gerinces, új nemzedék növekedjék fel felekezetiünk javára. Másrészt fokozott feladat vár a vezetőségre abban az irányban, hogy hitfeleink ama rétegeit, akik intézményeinktől sajnálatos közömbösséggel távoltartják magukat, közelebb vonja hitközségünkhöz és hittestvéreink együttműködésével erősítse élő közösséggé a Pesti Izr. Hitközséget.

Örömteljes meglepéssel mutathatunk reá arra, hogy a hitközség mai vezetősége köré harmonikus egységben tömörülnek nemcsak a fővárosi, hanem az egész magyar zsidóság számottevő tényezői, az országgyűlés mindkét házának zsidó tagjai, zsidó felsőházi tagok és zsidó országgyűlési képviselők, nemkülönben a főváros törvényhatósági bizottságának zsidó tagjai, valamint a gazdasági, a társadalmi, a tudományos és művészeti élet hivatott vezető tényezői. Együtt vannak mindazok, akik a magyar közéletben, a zsidó hitéletben, a társadalmi, a gazdasági és polgári munkában becsületes akarással dolgoznak. A mi sorainkban van helye minden öntudatos pesti polgárnak és bízunk abban, hogy a pesti zsidó polgárság meg fogja adni a módot, hogy a hitközség mai vezetősége tovább vezesse a jobb, szebb, boldogabb jövő biztos révébe vigye hitközségünk életét.

Felekezetiünk érdekében, de minden egyes zsidó polgár saját jól felfogott érdekében is ismételten kérünk mindenkit, csatlakozzék ezúttal is hozzánk és teljesítse önmaga iránt azt az elemi kötelességét, hogy a március 8-iki választáson a Pesti Izr. Hitközség székházában megjelenve, szavazatával pártunk listáját támogassa és ezzel zsidó felekezetiünk szent és jó ügyét a további alkotó munka útjára vezesse.

Budapest, 1931 február havában.

Hittestvéri üdvözléssel

Sándor Pál

országgyűlési képviselő,
a Nagybizottság elnöke.

Stern Samu

m. kir. udv. tanácsos,
a Pesti Izr. Hitk. elnöke.

ZSIDO HUMOR

ESKÜSZIK IS, FIZET IS.

A Pro Palesztina szegedi estjén mesélte el dr. Patai József a következő anekdotát:

Rabbi Samuel Mohilewer, a nagy gáon, egy városban beszélt Erec Jisrael felépítésének fontosságáról, hogy a tehetőseknek kötelessége segíteni ezt a szent feladatot, amelyet a zsidó hagyomány mindenek fölé emel. Egy gazdag ember közbevetette: „Hiszen szívesen adnánk, de tudjuk, mennyi a nehézség, sokféle aggodalom van és vallási szempontból is sok a kifogásolni való”. Erre R. Samuel Mohilewer egy kis történettel felelt: „Egy jesivanövendék lakott valakinél az idegenben; egyszer levelet kap apjától, hogy küldött neki huszonöt rubelt és csodálkozik, hogy nem nyugtázta. A szállásadó azonban nem tudott erről semmit. Az apa újra ír, hogy igenis, elküldte a pénzt a fiú szállásadója címére. A jesivanövendék ekkor a rabbi elé idézte lakásadóját, aki itt sem akart a pénz érkezéséről tudni. A rabbi meghozta az ítéletet: a lakásadó esküt tesz, hogy nem kapott pénzt és az ügy el van intézve. A vádlott erre kivett 25 rubelt, odaadta a fiúnak, aztán megesküdt, hogy őhöz semmiféle pénz nem érkezett. „Mi van veled? — kérdezte tőle a rabbi. — Ha fizettél, minek esküdtél? Ha meg esküdtél, minek fizettél?” Mire a megvádolt szállásadó így felelt: „Ha esküdtem volna és nem fizetek, meggyanúsíthattak volna, hogy hamisan esküdtem, hogy kibujjak a fizetés alól. Ha fizettem volna és nem teszem le az esküt, azzal gyanúsíthattak volna, hogy csakugyan megtartottam más pénzét, de félttem az eskütől és azért inkább kifizettem. Most, hogy fizettem is és esküdtem is, láthatja mindenki, hogy becsületes ember vagyok.” Így van ez, — tette hozzá a mohilewi gáon — a Palesztina-építés ügyével. Ha valakinek kifogása van ellene, akkor is előbb járuljon hozzá és segítse tehetsége szerint és akkor mindenki látni fogja, hogy kifogásai őszinték és komolyak. De ha valaki csak kifogásol és nem ad semmit, akkor joggal gyanúsíthatják, hogy csak azért emel kifogást, hogy megszabaduljon a pénzadástól...”

HA MÉG PARNOSZO IS VOLNA...

Anita Müller mondotta, el legutóbbi palesztinai élményeiből: Tel-Avivban hallotta, egy ottani zsidótól kérdezik: „Hogy van?” — „Hála Istennek, jól — feleli. — Az ember Tel-Avivban él és boldog.” — „És van parnoszo, megélhetés?” — kérdik tovább. Mire az illető felel: „Ha még parnoszo is volna, akkor az ember megbolondulna itt az örömtől...”

A JÁNOSHÁZAI RABBI PÉLDÁJA.

Azon a nevezetes Stern Samu uzsonnán történt a Bethlen téri díszteremben. Kovács Hermann körzeti elnök, Nagy Andor, dr. Fábián Béla, dr. Schwarz Benjámín, Grünfeld Miksáné és még többen köszöntötték az elnöki párt. Mire Stern Samuné elmondotta a jánosházai rabbi példáját. Hogyan van az — kérdezte gyermekkorában a rabbtól —, hogy a zsidó nép fennmarad, holott nem tartják meg a Tórát, amely fenntartója? Mire a bölcs rabbi azt felelte: Minden zsidó tart valamit belőle, az egyik ezt, a másik azt az előírást és így együtt egész Izrael mégis csak megtartja a Tóráját. „Igy vagyunk a dicséretekkel is — tette hozzá szerényen az elnökasszony. — A zsidó asszonyok együtt megérdemlik a dicséretet, mert mindegyikben van egy-egy jó és szép tulajdonság. A hozzám intézett dicséreteket tehát áthárítom a zsidó asszonyok összességére.”

A VARSÓI RABBI ESKÜJE.

Az 5600. esztendő előtt a zsidó időszámítás szerint, vagyis 1840 előtt, elterjedt a hír, hogy abban az esztendőben megjön a messiás. Kabbalisták számolgatták a napot és a hívők egyre gyarapodtak és sanyargatták magukat. „Tarnikesz”, tarnyikoknak nevezték őket (TR תר"ת = 600). A varsói rabbi félt, hogy új szekta fog keletkezni a rajongókból. Erre nagyünnepkor kivette a frigyszekrényből a Tórát és hangosan kikiáltotta a zsinagógában: „Híveim, a Tórával a kezemben esküszöm, hogy 5600-ban nem fog megjelenni a messiás!”

A SORREND.

A lidai gáon, Rabbi Jicchak Jakov Reines mondotta: — A cionisták azt mondják, hogy az a zsidó, aki nem cionista, még csak zsidó sem. Én meg azt mondom, hogy az a cionista, aki nem zsidó, még csak cionista sem...

NÉHÁNY LIBA MIATT...

A nagytapolcsányi R. Jisrael Friedmannról mesélik: Élt a községben egy Doved Reicel nevű zsidó, aki sűrűn megdézsmálta a Friedmann-udvar libaállományát. A házigazda túrt, a feleségét azonban bosszantotta a dolog és csendőrt állított őrizetül, aki Doved Reicelt el is fogta és be akarta kísélni. Ekkor érkezett a kapu elé R. Jisrael Friedmann. Rögtön megállította a csendőrt és így szólt hozzá: „Mit akar ettől a szegény embertől? Én bíztam meg őt, hogy vigyen magának haza az udvaromról néhány libát most az ünnep előtt...” A csendőr elcsodálkozott és szabadon bocsátotta a foglyot. A feleségéhez pedig így szólt R. Jisrael: „Csak nem akartál lecsukatni egy zsidót néhány liba miatt? Meglátod, többet nem is fog lopni!” Doved Reicel ezek után nem is gondolt többé ilyesmire...

TOLLHEGYRŐL

A KILENCEDIK KÖZSÉGKERÜLET JELENTÉSE.

Nem ebbe a rovatba tartozik a Zala-Somogy vármegyére kiterjedő községkerület évi jelentése, mely a zsidóság legkomolyabb problémáit öleli fel. Hivatalos adatok vannak itt hivatalos fórum elé terjesztett tiszteletreméltó formában. De mindenféle egyéb hivatalos aggodalommal szemben le kell szögeznünk, hogy a hazafiságban kétségtelenül igen szilárd zala-somogyi zsidóság a legszebb zsidó önérzettel emlékezik meg községkerületi jelentésében a palesztinai eseményekről és a zsidóság egyetemes kérdéseiben époly határozottsággal foglal állást, mint a szegedi vagy a budai zsidó hitközség. Olvassuk pedig a következőket:

„Az egyetemes zsidóság történetében vigaszt és reménységet hirdetett a sanremói mandátum, mely valóra váltotta a Balfour-deklaráció ígérését s a földet, hol a próféták békeszói elhangzottak, hol őseink egykor szabadságban és nemzeti dicsőségben éltek: a biblia klasszikus irodalmának szülőföldjét zsidó otthonná nyilvánította, hol menedéket kereshet és találhat minden zsidó testvérünk, akit a gyűlölet és rosszindulat kiűdöz hazájából. Tíz év előtt újult erővel kezdődött meg az ősi Szent Földön az alkotó munka, mely utat tört a pusztaságban, fákat ültetett, mocsarakat szárított, városokat emelt, a héber kultúra reneszánszával bámulatot keltett. — — — A zsidó lélek optimizmusát kormányhatalmak szűkkeblősége ki nem olthatja. Önérzetes türelemmel reméljük, hogy az ősi föld menedékhelye lesz üldözött testvéreinknek, a zsidó kultúra és a héber irodalom megújítása áldást áraszt a gólsz országában élő zsidóságra.

Vannak a jelentésben egyéb önérzetes részletek is az egyetemek numerus claususáról, a vitézi szék „numerus nullus“-áról, az állami stb. hivatalok zsidómentességéről stb. Legalább meleg kézszorítás jár dr. Winkler Ernő nagykanizsai főrabbinak, a jelentés szerkesztőjének. Bár volna sok ilyen „szerkesztőnk“.

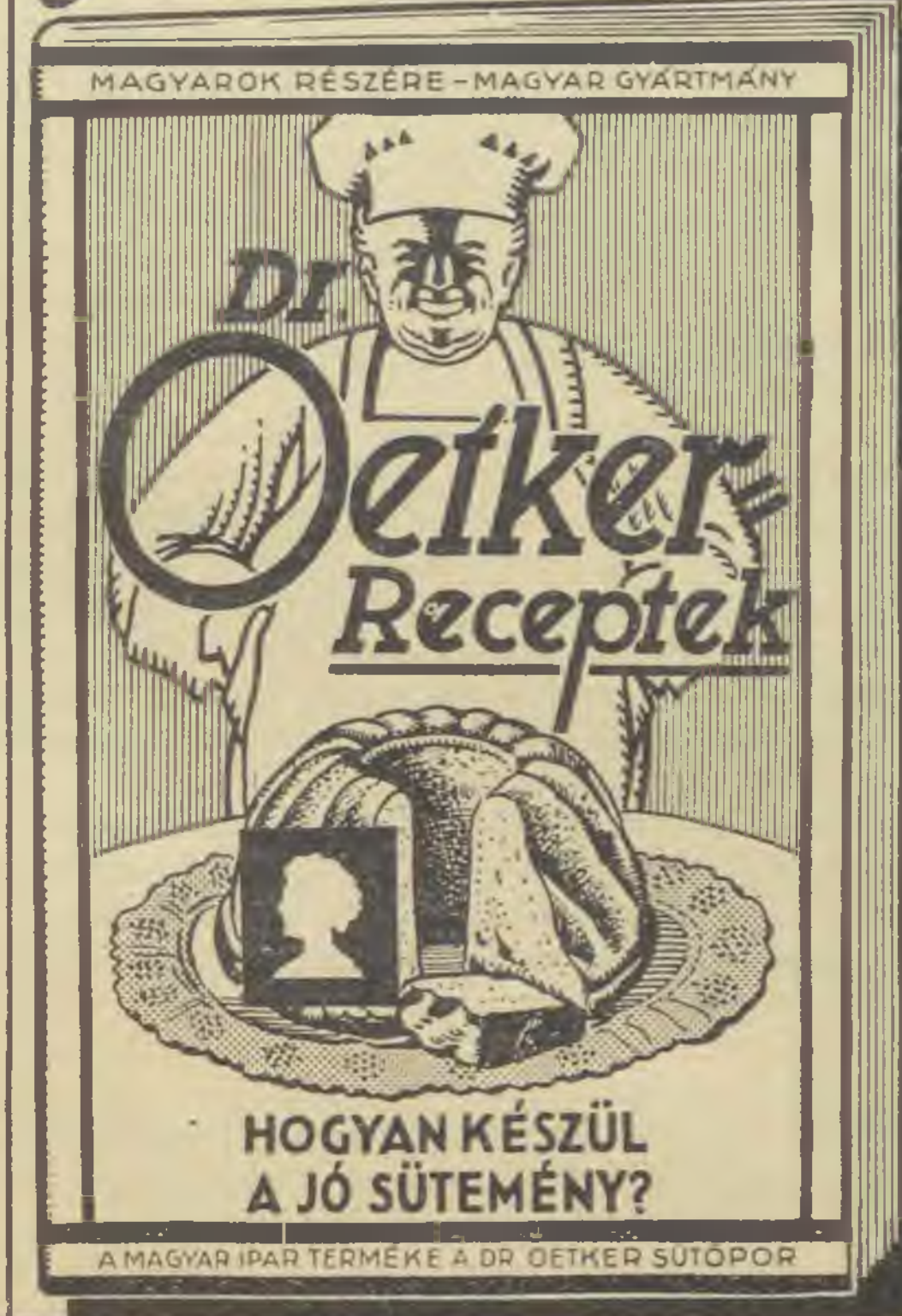
SZEGEDY ANNIE, A ZSIDÓ ÍRÓ ÉS A ZSENTRI.

Igy kerülnek ezek össze az egyik fajvédő napilapban. Mintha a zsidó író megtépné a zsentrit. Ami ebben a garnitúrában egyenlő azzal, hogy a zsidóság lebecsüli a magyarságot. Szóval, afféle általánosítás, amit oly könnyen használnak a zsidók ellen fegyverül. Holott 1. Szomory Dezső nem reprezentálja sem a zsidóságot, sem a „zsidó irodalmat“. És tudunkkal nem is ambicionálja ezt. 2. Szegedy Annie zsentrije nem reprezentálja sem a zsentrit, sem a magyarságot, hanem önmagát, saját egyéniségét. 3. A magyar poeta laureátusok, a Herczeg Ferencek, Mikszáth Kálmánok, de még a legfajvédőbb alapon állók is sokkal különb, illetve torzabb tükörben mutattak be zsentrialkokat és nem ütköztek meg rajtuk. 4. Zsidó írók elég gyakran mutatnak be ellenszenves zsidó típusokat. Nem is szólva arról, hogy hányszor teszik azt nemzsidó írók, de azért még nem okvetlenül antiszemiták. 5. Az irodalom nem propaganda-anyag. Szempontja és szemüvege tehát a művészet és nem a politika.

„HONNAN VEGYEM AZ ÉKESSZÓLÁST...“

A Pesti Chevra Kadisa alapítási ünnepén, a Jomkipur-koton istentiszteleten, amely majdnem nagy Jomkipur áhítatával vetekedett, mondotta dr. Hevesi Simon ezeket a megrendítő szavakat: „Honnan vegyem az ékesszólást, hogy feltárhassam azt a végtelen nyomort, melybe zsidó testvéreink ezrei sínylődnek nálunk...“ A zsidó nyomor már a zsinagógákban kiált az Ég felé, hitközségek és szentegyletek a tagok ezreit kénytelenek törölni, mert a leg-

Háziasszonyok!

A magyar szájjaknak megteleio
új receptkönyv megjelent!
Ingyen küldi:

Dr. OETKER gyártelepe

Budapest, VIII., Conti-utca 25. szám.

csékélyebb tagdíjat nem képesek fizetni, zsidó halottak ezreinek még koporsót sem tudnak venni hozzátartozóik. De a fajvédő sajtó továbbra is rendületlenül a „zsidó jólét“-ről beszél, mellyel szemben a keresztény kisgazdát és birtokost kell megmenteni.

ÁLLÁSNÉLKÜLI ZSIDÓ TANÍTÓK

jártak a napokban szerkesztőségünkben. Egyelőre vagy ötvenen vannak már fiatal zsidó tanítók, diplomával a kezükben, friss ambícióval a szívében, szeretnének tanítani és nincs hely sehol. Valóban nehéz probléma. A zsidó-iskolák egyre fogynak. Apasztja a gazdasági válság is, az egyke- és az egyse-rendszer, amely elnépteleníti és végre megszünteti a zsidó-iskolákat. De a zsidó tanítónak mégsem kellene „munkanélkülinek“ lennie. Csak érvényt kellene szerezni a törvénynek, mely szerint az iskolákban a tanulók felekezeti arányának megfelelően kell alkalmazni a tanítókat. Ha ezt gyakorlatban keresztülvinnék, minden évben volna alkalom 25—30 zsidó tanító elhelyezkedésére. De ki vigye keresztül?

Zánc, Gymnastika és Mozgásművészeti Iskola

Berlin W. 57 Kurfürstenstr. 19. Schmidt Berthold igazg.
Hivatásos tánckiképző intézet a legelismertebb pedagógiai módszer szerint. Prospektusok a kiadóhivatalunkban.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A BUDAI IZR. HITKÖZSÉG 1931. évi február hó 12-én tartotta tavaszi közgyűlését, melyen a múltévi zárószámadásokat tárgyalta. Elnöklő *dr. Krisztháber Adolf* jelentésében megemlékezett *lord Melchet*, a Jewish Agency egyik vezetőjének haláláról, valamint *Ujvári Péter* elhunytáról, aki mint zsidó író is a magyar irodalomnak egyik erőssége volt. Üdvözölte egyúttal az előljárási tagok egyik illusztris tagját: *Pfeiffer Ignác* ny. műegyetemi tanárt, aki a törvényhatósági bizottság tagjává választott. Majd rámutatott arra, hogy újabban a kitérések ismét feltűnő számban jelentkeznek felekezetünkben, ami egyrészt a hanyatló gazdasági viszonyokra, másrészt a meglazult erkölcsökre enged következtetni. A mi felekezetünk — úgymond — nem ismeri a bosszúállást, mert meggyőződésünk az, hogy az áruló saját lelkiismeretében fogja előbb-utóbb tapasztalni lealacsonyító lépésének következményeit. Azt azonban kötelességünk megakadályozni, hogy a kitérők, akkor, midőn esetleg anyagi vagy erkölcsi érdekeiknek biztosításáról van szó, ezeknek elérése céljából elhallgathassák azt, hogy már nem tagjai felekezetünknek. Ezért tartjuk szükségesnek, hogy felekezeti lapunkban közzétett statisztikánkban a kitérő nevei is közöltessenek és esetleg egy szűkölködő hittestvérünk ápolása helyett, ennek mellőzésével a mutatkozó anyagi előnyt olyan egyének számára engedjük át, akik felekezetünkkel szemben tapintatlan módon jártak el. Ezek után áttért a közgyűlés a napirendre, melynek keretében a múltévi zárószámadást beható vita után egyhangúlag elfogadta és az előljárási tagok a számadási fölmentvényt megadta. Végül a közgyűlés köszönetet szavazott *Bartos Armin* pénzügyi előljáró és *Róna Miklós* adóügyi előljáróknak, valamint a hitközség irodai személyzetének és ennek élén *Diósi József* főjegyzőnek.

A BUDAPESTI WIZO. Ünnepies keretek között, meglepő benső tartalommal zajlott le Budapesten a WIZO (Women's Int. Zionist Organisation) nagy napja. Dél előtt a Tivoli-mozgóban rendezte első női nagy meetingjét a budapesti WIZO-csoport. *Dr. Izsák Ede*, a cionista szervezet elnökének megnyitó és üdvözlőszavai után *dr. Martha Hoffmann*, a kiváló bécsi író tartott nagyhatású előadást a mai Palesztináról és a zsidó nő fontos szerepéről az építő munkában. Arra buzdította a magyarországi zsidó asszonyokat, hogy foglalják el az őket megillető helyet a testvér-asszonyok ma már az egész világon dolgozó sorában. Utána pergett le hangos tetszésnyilvánítástól kísérve a Palesztina-film. Nagy hatást keltettek a WIZO két legfontosabb feladatát illusztráló képek, a mintaszerű gyermekvédelmi intézmények és a női gazdasági és háztartási iskolák bemutatása. A film után *dr. Schönfeld József* lépett a pódiumra, ki a hallgatóság tapsaitól sűrűn megszakítva beszélt a zsidó nő történelmi nagy szerepéről. A *dr. Martha Hoffmann* tiszteletére rendezett teadélutánon teliesen megtelt a Royal-szálló fehérterme. Az elnöki megnyitó után a közönség feszült figyelemmel hallgatta az illusztris vendég magával ragadó előadását, melyet „*Die jüdische Schicksalsfrage und die Frauen*” címen tartott. Majd *dr. Ferenczi Samuné*, a WIZO budapesti elnöknője fejezte ki a közönség háláját a vendégeknek.

Dresda Striesenerstrasse 2 Fröbelintézet.

Penzionátus fiatal leányok részére.
Nyelvek. Zene. Sport.

Fiatal és fürge marad,

ha naponta iszik egy csésze valódi babkávét. A babkávét izgatja a gyomoridegeket, emeli a vérkeringést, fokozza a testi és szellemi képességeket anélkül, hogy a legcsekélyebb hátrányos hatást váltanának ki. Híres orvostekintélyek így vélekednek a kávéról. Kifinomult izlésnek csak Meinl-kávét!

MEINL GYULA R. T.

RECTOR ADOLF SCHWARZ

A zsidó tudomány nagy vesztesége a bécsi rabbiképző híres rektorának 86 éves korában bekövetkezett halála. A Pápa melletti Tevelben született, magyar jesivákon nevelkedett, majd Breslauba kerül, a nagy mesterek tanítványa lesz és csakhamar maga is a mesterek közé emelkedik. Első műve a zsidó naptár rendszerével foglalkozik, majd prédikációs gyűjteményei következnek, melyeket mint karlsruhei rabbi ad ki. 1893-ban meghívják a bécsi Theologische Lehranstalt élére és ezután erejét főképp a talmudi módszertan kutatásának szenteli. Sammai és Hillél halachikus ellentéteiről (1893) szól első ilyen műve, melyet hosszú sorozat követett. Tanítványai közül sokan kiemelkednek, elsősorban *Chajes* bécsi főrabbi, akivel együtt dolgozott a tudomány és a szentföldi építőmunka terén.

A JÓZSEFVÁROSI IZR. NŐEGYLET 345 GYERMEKET RUHÁZOTT FEL. Most fejezi be ezidei nagy felruházó-akcióját a Józsefvárosi Izr. Nőegylet, amely az idén fokozott módon dolgozik az általános nyomor enyhítésére. *Dr. Hajdu Marcelné* elnökösszónnyal az élén a Nőegylet lelkes hölgygárdája végezte a józsefvárosi szegény gyermekek felruházását és eddig 345 szegény gyermeket látott el a Józsefvárosi Izr. Nőegylet cipővel, ruhával, télikabáttal és mindenféle fehérneművel. Fokozott tevékenységet fejt ki a Józsefvárosi Izr. Nőegylet az idén népkonyhájában is és tekintettel a nagy téli nyomorra, a naponként kiszolgáltatót ingyenebéddek számát 150-ről 200-ra emelte fel. A népkonyha vezetésével *dr. Hajdu Marcelné* elnökösszónnyal mellett *Zimmermann Dezsőné* alelnökösszónnyal fejt ki önfeláldozó tevékenységet.

HALBERSTADT am Harz Eitzstrasse 2. FIUNEVELŐ-OTTHON Dr. BARTHAUER.

Gyönyörű egészséges fekvés. Nyelvek. Zene. Sport
Minden iskolatípus Prospektus.

ÓBUDAI FREUDIGER J. LIPÓT KORMÁNYFÖTANÁCSOS. A magyarországi orthodoxia egyik nagy tiszteletben álló vezéregyéniségét, *óbudai Freudiger J. Lipót* a kormányzó kormányfőtanácsossá nevezte ki. Freudiger J. Lipót a magyar nagyipar egyik reprezentánsa, a közgazdasági élet nagy tekintélynek örvendő alakja és méltán megérdemelt kitüntetése általános örömet keltett.

A TORASZ CHESZED UJ ELNÖKE, SZATMÁRI BÉLA ÜNNEPLÉSE. Kedves és intím ünnepség keretében iktatta be új tisztségébe a Torasz Cheszed budapesti imágyesület új elnökét, *Szatmári Béla* háztulajdonost. Szatmári Béla, aki néhány évvel ezelőtt visszavonult nagyhírű üzletétől és azóta egész munkásságát a zsidó jótékony-ságnak és a zsidó vallási intézményeknek szenteli, a jótékony-sági ügyosztály egyik lelkes buzgalmú tagja, aki nagy áldozatkészséggel, jelentékeny összegekkel támogatja az intézményeket. A tiszteletére rendezett banketten elsőnek *Braun Izrael* egyesületi rabbi köszöntötte és méltatta kiváló érdemeit. Majd *dr. Zahler Emil* előjáró, *dr. Patai József*, *dr. Schönfeld József* tartottak lelkes beszédek. *Galambos Jenő*, a jótékony-sági ügyosztály főtanácsosa, az Izraelita Szünidei Gyermektelep igazgatósága nevében fejezte ki elismerését az ünnepeltnek. Végül *Pintér Miksa* szerkesztő és *Hajduska Adolf* beszéltek, mire *Szatmári Béla* meghatottan köszönte meg az ünneplést és fogadalmat tett, hogy a jövőben is a zsidó jótékony-ságot és a zsidó intézményeket fogja támogatni.

AZ IMIT UJVÁRI PÉTER EMLÉKÉNEK. Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat február 25-én, szerdán délután 6 órakor a Pesti Izr. Hitközség dísztermében (Síp-utca 12.) felolvasóülést tartott, amelynek programja *Ujvári Péter* emlékének volt szentelve. *Peterdi Andor* mély tanulmányt olvasott fel Ujvári Péterről. *Holder József* „Búcsú Ujvári Pétertől” című versét olvasta fel. *Ungvári Endre*, a Magyar Színház művésze Ujvári Péter hagyatékából adott elő. *Dr. Munkácsi Ernő* római naplójából olvasott fel rendkívül érdekes részleteket.

A DR. WEISZ MIKSA KULTURTÁRSASÁG. A VI. kerületi templomkörzetnek ez az alig egy év óta működő ifjú hajtása, az Aréna úti templom közszeretben álló, népszerű papjának, *dr. Weisz Miksa* rabbinak bölcs irányítása mellett méltóan szolgálja a zsidó kultúrtörökvéseket és komoly, öntudatos munkássának tulajdonítható, hogy, sokszázan gyűltek egybe a vasárnapi kultúrdélutánon és hallgatták meg a kiváló előadókat. A műsor kiemelkedő momentuma volt *dr. Groszmann Zsigmond* rabbinak előadása, melyet *dr. Heller Béla*, a kultúrtársaság elnöke hálás szavakkal köszönt meg. Meleg sikere volt *Róth Mancsi* ének-művésznőnek és *Simonyi Jenő*, a M. kir. Operaház tagjának *Lenkey Gyöngyi* konferált kedvesen. A nagysikerű kultúrdélután közönségéhez meleg buzdító beszédet intézett *Krakauer Samu*, a VI. ker. templomkörzet érdemes elnöke.

ROSENBERG SÁNDORNÉ DIÁKKONYHÁJA. Mult hó 13-án ünnepélyes keretek között nyílt meg az új Menza, amelyet a Rabbiképző és Tanítóképző létesített a József-körut 27. sz. alatti Freund-féle alapítványi házban. A megnyitóbeszédet *Székely Ferenc* elnök mondotta, majd *dr. Hevesi Simon* vezető főrabbi meleg szavakkal emlékeztet meg *Rosenberg Sándornéről*, aki vállalta az új diákkonyha vezetését. *Dr. Patai József* kidusa után *dr. Blau Lajos*, a Rabbiképző világhírű rektora megható szavakkal üdvözölte a megjelenteket és elsősorban *Székely Ferencet*, az Intézet jötevőjét, a Vezérő Bizottság agilis elnökét. Az új intézményben, hol 310 fiatalember számára főznek, oly példás rend és tisztaság uralkodik, hogy ez magasan fölötte áll mindannak, amit általában népkonyhának neveznek.

של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

ez évben ismét készit az ismert kitünő minőségben, szigoruan rituális előirás szerint

Schreiber Simon

egri főtiszt. főrabbi úr felügyelete alatt a

Franck Henrik Fiai Rt.

Iroda:

Budapest, I., Budafoki-út 64.

Levélcím:

Budapest 113. Postafiók 5.

Telefon:

Lágymányos 10-45 és Lágymányos 12-19.

(Automata állomásokról először 582-20-at kell tárcsázni).

DAJEN-BEIKTATÁS VÁCON. Az újonnan megválasztott váci dajen, a nagytudású *Hersch Meisels*, a sátorlajuhelyi rabbi fia, a napokban foglalta el állását. Az előjáróság Budapestre utazott elébe, ahol *Hersch Samu* háztulajdonos, az internátus nemeslelkű alapítója kíséretében melegen üdvözölték. Üdvözlésére magyar beszédben válaszolt, melyben örömeinek adott kifejezést, hogy hazájába, születési helyére visszatérhetett.

DR. ABELES ÉS WINKLER JANKA ELŐADÁSA A PESTI IZR. NŐEGYLET BEN. A Pesti Izr. Nőegylet fölkérésére csütörtök este az Utazók Egyesületének termében *dr. Abeles Ottó* a zsidó nőkről, *dr. Winkler Janka* a palesztinai zsidó női munkáról tartottak előadást. A nagyszámú hölgyközönség zajos tapssal honorálta az előadókat, akiknek *kemenesfalvi Deutsch Antalné* elnök és *Breuer* főtitkár mondtak köszönetet.

HÁZASSÁG. *Krausz Magda* (Budapest) és *Csapó Samu* (Abony) február hó 22-én tarották esküvőjüket a dohányutcai izr. templomban.

* ARANYSZÓKE lesz, ha *Eisner-féle Eau Radieuse-t* használ, 1 pengő 60 fillér. Barna vagy fekete haját nyer az *Eisner-féle dió kivonattól*, 1 pengő 60 fillér. *Eisner-drogéria*, Budapest, Andrassy-út 37.

Lohr Mária „Kronfusz“

vegytisztító
és kelmefestő

Telefon: József 302—37

Gyár és központ: VIII., BAROSS UCCA 85.

Telefon: József 302—37

ELJEGYZÉS. *Preisach Mór* (Pápa), a *Preisach Mór* és *Fia* cég beltagja a napokban eljegyezte *Steiner Juliska* kisasszonyt Paksról.

Léderer Samu, a „Duna“ keksz gyár rt. vezérigazgatójának leányát, *Ibolykát* eljegyezte *Grünfeld Pál* földbirtokos Nagyvelegről.

ANITA MÜLLER. Aki Bécsben járt, tudja, hogy mit jelent ez a név. Most, hogy a Pro Palesztina Szövetség meghívására eljött közénk, megértettük ennek a kivételes asszonynak kivételes hatását és népszerűségét. Megértettük, hogy a cioni eszme és a legnemesebb értelemben vett szociális eszme mélységes rokonságban vannak és hogy Anita Müller egy úton jutott el mindkettőhöz. Még azok számára is, akik sokat foglalkoznak Palesztinával, újat hozott Anita Müller. Előadása szívhez és észhez szólván, ismertette a Szentföld mai helyzetét és főképp azt a fölemelő lelki tartalmat világította meg, amit a cioni eszme a zsidóságnak ad. „Palesztina többet ad nekünk, mint amennyit mi neki adunk. Azoknak is, akik nem élhetnek künn, akik csak egyszer járhatnak ott, tartalmat ad egész életükre.“ Érdekes, hogy Anita Müller, a modern asszony nagyszerű típusa, vallási téren szigorúan konzervatív és így a maga személyével is dokumentálja, hogy visszatérési folyamat van indulóban, hogy cionizmuson, szocializmuson keresztül is vezethet az út a vallási formák tiszteletéhez.

AZ IMIT KECSKEMÉTEN. A Kecskeméti Szegény Izr. Tanulókat Segélyező Egyesület a zsidó jogászifjúsággal együttesen, az Izr. Magyar Irodalmi Társulat közreműködésével, erkölcsi és anyagi siker tekintetében egyaránt fényesen sikerült kultúrestélyt rendezett. A díszes közönség nevében *dr. Donáth József* hitközségi elnök köszöntötte az IMIT illusztris képviselőit, *Kóbor Tamás* író és *Szemere Samu* dr. tanárt, filozófiai író. Üdvözlése emelkedett méltatása, magasszínvonalú értékelése volt az IMIT kulturális munkásságának. *Szemere Samu* és *Kóbor Tamás* előadásai után megérdemelt forró sikert aratott kiforrott előadóművészetével *Donáth Bora*, aki teljes átértéssel és átérzéssel tolmácsolta zsidó költőknek és *Ady Endrének* szebbnél-szebb verseit. *Benedek Anna* felfogásban és technikában kiváló iskolát reprezentáló zongorajátékával aratott sikert. A műsor befejeztével *dr. Balázs István* a rendezőség nevében mondott hálás köszönetet az est szereplőinek.

A CSURGÓI IZRAELITA HITKÖZSÉG rendes közgyűlése keretében bensőséges és meleg ünneplésben részesítették *Fried Sámuel* tanítót, aki 40 év óta lankadatlan buzgósággal működik a hitközség kötelékében. A hitközség nevében *dr. Goldberger Ödön* elnök. m. kir. kormányfőtanácsos üdvözöle meleg szavakkal, a volt tanítványok nevében *dr. Meller János*, utána *Reményi Samu* örökös tiszteletbeli elnök üdvözölték. Az ünnepelt meghatottan mondott köszönetet az ünneplésért. A hitközség és a tanítványok áldozatkészségéből megfestették *Fried Sámuel* és néhai *Szabó Lipót* tanító arcképét, aki szintén 40 éven át páratlan odaadással működött a hitközségnél. Néhai *Szabó Lipót* a hitközség felejtethetetlen mesterének családja nevében sógora, *dr. Kovács Henrik* mondott megható formában köszönetet az elnökségnek és a volt tanítványok áldozatkészségének. — Elnökül ismét *dr. Goldberger Ödön* m. kir. kormányfőtanácsost, alelnökül *dr. Kaszás Ödön* ügyvédet, községkerületi képviselőül *Meller Henrik* földbirtokost, iskolaszéki elnökül *dr. Junker Elek* ügyvédet közfelkiáltással megválasztották.

Nagy filet-terítők, selyem filet-csipkék, gobelinek

olcsón eladók Vállalok: párnamontirozást, terítők, függönyök és fehérneműkészítést. Thaly Kálmán u. 8. I. 8.

Pontos kiszolgálás Menürendszer házhoz szállítva P 220

HOFMANN ÉTTEREM

orth. כשר konyha

Telefon: 238—42.

כשר של פסח borok, pálinkák.

Asztali fehér bor 12%		literje	P — 80
Rizling bor 13%		"	P 1.—
Édes Furmint 14%		"	P 1 20
Tokaji bor		"	P 1.60
Burgundi vörös 13 ⁵ / ₁₀		literje	P 1 20
Szilvórium 54 fokos		"	P 4.50
Borpárlat		"	P 3.50

Házhoz szállítva telefonrendelésre is.

Lakodalmak, bankettek rendezését olcsón vállalunk.

Széderre előjegyzést már felveszünk.

Elsőrangú konyha!

Menü-rendszer!

orth. כשר kosztol jól, olcsón a

Holländer-féle étkezdében
kaphat.

Kereskedők találkozóhelye,

Előfizetők előnyös árkedvezményben részesülnek.

Lakodalmak rendezését olcsón és izléseesen vállalom.

Budapest, VI., Király-utca 14. földszint 5.

NEIGER J. RITUÁLIS ÉTTERME

BUDAPEST, VI, TERÉZ-KÖRÚT 4.

*

UJONNAN ÁTALAKITVA

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem.

Polgári árak.

Abonnement esetén kedvezményt adunk.

Polgári árak.

ZSOLDOS

Előkészít polgári- és középiskolai

magánvizsgákra, érettségire.

Budapest, VII., Dohány-utca 84.

Telefon: József 424—47.

LLOYD GEORGE LEVELE DR. PATAI JÓZSEFHEZ. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége Lloyd George legutóbbi parlamenti beszéde alkalmából üdvözlőtáviratot küldött Anglia volt miniszterelnökének, aki ma is a palesztinai építők munkájának lelkes híve és harcosa. Lloyd George dr. Patai Józsefhez, a Pro Palesztina ügyvezető elnökéhez intézett rendkívül meglehetősen meleghangú levelében köszönetét fejezi ki a Palesztina gondolatot felkaroló magyar zsidóknak és ama bizalmának ad kifejezést, hogy a világ zsidóságának Palesztinához fűzött reménye csakhamar teljesülni fog.

G. GERŐ LÁSZLÓ: MODERN ZSIDÓ KÖLTŐK. *Herzl könyvtár.* Haméiri, Jabotinszky, Fleg, Spire, Holder József, Morris Rosenfeld, Uriel Birnbaum, Iwan Goll, Heine, Zuckermann, Max Brod és Franz Werfel verseit eredeti szépségükben olvashatjuk G. Gerő László fordításában, ki- nek értékes írásait a *Mult és Jövő* hasábjairól is ismerik olvasóink. A sok jó fordítás közül is kiemelkedik Iwan Goll „Noémi”-je és Haméiri verse, az „Uj tüzes szekér”, amely mintegy bevezetésül szolgál az egész könyvhöz. Ez a könyv is mutatja, milyen értékes vállalkozás indult meg a *Herzl könyvtárral*.

JACOBI ELZA a Kovács Ákos szalonban szobrokat és rajzokat állított ki. A fiatal szobrásznő, akinek néhány művét a *Mult és Jövő* is reprodukálta, ezzel a kiállítással újabb bizonyosságát adja tehetségének. Ugy rajzai, mint plasztikai arról tanuskodnak, hogy egyéni látásra törekszik, ami gyakran sikerül is neki.

DR. PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA A JERUZSÁLEMI EGYETEMEN. A jeruzsálemi egyetem vezetősége meghívást intézett dr. Patai Józsefhez, hogy előadást tartson szentföldi utazása alkalmából a magyarországi héber irodalom történetéről. Dr. Patai József március 20-án tartja előadását a jeruzsálemi héber egyetemen héber nyelven.

LÖW IMMÁNUEL GYÁSZSA. Özv. *Breitner Sámuelné*, szül. *Löw Rebeka* Szegeden 80 éves korában elhunyt. Az elhunytban Löw Immanuel szegedi főrabbi, felsőházi tag nővérét gyászolja. Temetése február 8-án volt nagy részvét mellett.

HALÁLOZÁS. *Kraut Jakabné* szül. *Hermann Klára* 41 évi legboldogabb házassága után, jótékony és munkás életének 64. évében Kaposváron 1931 február 17-én elhunyt. Gyászolja férje, *Kraut Jakab*, nevelt gyermekei: *Kraut Norbert* és *Poras Kató*.

Klang Sándorné szül. *Steiner Regina* 1931 január 29-én meghalt 61 éves korában Monoron. Gyászolja férje, *Klang Sándor* és 96 éves anyja, özv. *Steiner Lipótné*.

Ritka alkalom!

A házat eladom, esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözködés költségessége folytán egyenként is minden elfogadható árért eladom. Tisztelettel

LÖWY JÓZSEF
BUDÁN

II. kerület, Fő-utca 88. sz. (saját ház).
Telefon: 515—81.

Hetenkénti gyorsjáratok

**TRIENT-ből EGYPTOM-ba
HELOUAN és VIENNA**

luxusgőzösökkel.

Hetenkénti közvetlen járatok

**TRIENT-ből PALESTINÁ-ba
ADRIA, CARNARO és CELIO**

gyorsgőzösökkel.

Rendszeres járatok

Athén - Konstantinápoly - India - Kína - Japán-ba

Prospektust küld

LLOYD TRIESTINO tengerhajózási
társaság
Budapest, VII., Thököly-út 2. és IV., Váci-utca 7.

PROF. HOROVITZ HALÁLA. *Josef Horovitz*, a nagy zsidó udós 57 éves korában szívszélhűdés következtében hirtelen meghalt. Éppen útban volt az egyetemre, ahol előadást kellett volna tartania. Az elhunyt világhírű orientalista volt. 1874-ben született Lauenburgban. Fia volt a későbbi frankfurti rabbinak, Márkus Horovitznak, a németországi rabbiszövetség megteremtőjének. 1902-ben a berlini egyetemen habilitálták, 1906-ban elfogadta az Arab-Mohamedán-Angol keleti intézet tanári meghívását Alligárhban (Brit-India), ahol 1914-ig működött. Ekkor az újonnan alapított frankfurti egyetem szemita-filológiai tanszékére hívták meg. A Korán legalaposabb ismerőjének tartották. Tudományos kutatásai érdekében többször bejárta Egyiptomot, Indiát, Palesztinát és a Kelet más országait.

„A ZSIDÓKÉRDÉS SZOCIOLÓGIAI ÉS NEMZETKÖZI JOGI MEGVILÁGÍTÁSBAN.” *Dr. Schwarz Andor*, a lyoni tudományegyetem jogtudományi doktora ebben a művében ismertetni óhajtja a zsidókérdés történelmi, etnológiai és politikai okait, a nemzetközi beavatkozások jogi igazolását, továbbá a tünetek megszüntetésére irányuló kísérletek jelentőségét. Bevezetésül összefoglalja a zsidók helyzetére vonatkozó adatokat általában, majd szembeállítja a különböző teóriákat, melyek a faji küzdelmek alapjait szolgálnak. A „politikai antiszemitizmus” és az „antiszemita propaganda” útjai mutatják a „mozgalom” gazdasági hátterét. A zsidóság különböző védekezési módokhoz folyamodik. Ezeket is történelmi alaposággal sorakoztatja fel a szerző, a különböző országok és felfogások metódusai szerint. Az igen tanulságos értekezés jó szolgálatot tesz a zsidókérdés komplikációival foglalkozóknak.

A PRO PALESZTINA LEVELE AVIGDOR HAMÉIRIHEZ. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége a Szentföldre hazatért Avigdor Haméirihez a következő levelet intézte:

Mélyen tisztelt Mester!

Abból az alkalomból, hogy nagysikerű előadó-turnéja után visszaérkezett a Szentföldre, a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, valamint a Keren Hajeszod magyarországi elnöksége szükségét érzi, hogy hálás köszönetét fejezze ki azért a fölbecsülhetetlen nagy szolgálatért, melyet a szent ügynek Magyarországon való tartózkodása alatt tett. Költői lendületű előadásával számtalan szívet hódított meg a szentföldi építőmunka eszméjének és mindig szeretettel fogunk gondolni arra, hogy a lelkesedésének tüzeit vitte bele a hallgatóságba és olyanokat nyert meg a Palesztina-eszmének, akik eddig ettől teljesen távol állottak. Költői és irodalmi működéséhez méltóan becsületet szerzett a héber költészetnek és amikor a Magyar Tudományos Akadémia elnöke és az irodalmi testületek vezetői Budapesten oly megkülönböztetett tiszteletben részesítették, nemcsak Avigdor Haméiri preszizsét emelte nálunk, hanem respektust szerzett a zsidó kultúrának általában. Fogadja a Pro Palesztina és a Keren Hajeszod őszinte hálájának és szeretetének kifejezését, kívánjuk, hogy működését a Szentföldön minél nagyobb siker koronázza és vagyunk

teljes tisztelettel

Pfeiffer Ignác elnök, dr. Patai József ügyv. h. elnök, dr. Friedmann Ignác a Keren Hajeszod elnöke, dr. Kiss Arnold, dr. Makkei Ernő elnökh.-ek, Katona Gyula műsz. főtan.

SZENTFÖLDI OLIVA ÉTELOLAJ-EXPORT MAGYARORSZÁGBA. Felejtethetetlen emlékeket visz magával haza, aki a Szentföldön járt. Megújhódó, újraépülő országot látott, fejlett agrikultúrával és nekilendülő iparral. S míg a lélek megtelik áhitattal, a kutató szem csodálkozva szemléli a hatalmas tempójú alkotómunkát és a korlátozott anyagi eszközök mellett is elért impozáns eredményeket. Avval az érzéssel vesz búcsút a szent rögöktől, hogy amit saját szemével látott, győzte meg legjobban a Palesztina-munka intenzív folytatásának szükségességéről. Haifában, e nagyjövőjű kikötővárosban kapja a kiránduló első bizonyítékát Erec Jisrael iparának életrevalóságáról. Itt van a „Shomen Works“, a Szentföld egyik legjelentékenyebb ipartelepe, mely a legnemesebb fajtájú olívbogyót dolgozza fel s szállítja a világ minden tájára elsőrendű, a francia készítményekkel vetekedő minőségű gyártmányát: a „Shemen“ olíva étolajat. Nálunk Magyarországon — a zsíros konyha és rossz gyomrok hazájában — sokan vannak, akik előtt olajos ételekről, olajjal való főzésről még csak beszélni sem szabad. Pedig, ha csak egyszer ennének egy „Shemen“-nel elkészített jó rántott levest, főzeléket vagy sültet, becsinál-

„TECHIJA“ Héber-Iskola LEIPZIG, Pfaffendorferstrasse 4.

A német nyelv megtanulása mellett mód a heber nyelv és irodalom elsajátítására. Prospektus kiadóhivatalunkban.

tat! Meggyőződnenek, milyen könnyen emészthető, mennyire ízes, tápláló és természetesen abszolút szagtalan. Nem is beszélve azokról, akik anyagcsere-, gyomor-, epe-, máj- vagy vesebántalmakban szenvednek és diétikus kosztot élnek. Ezek számára a „Shemen“ valóságos gyógyszer. A „Shemen Works“ a haifai rabbinárus állandó felügyelete alatt áll és Hechserrel ellátott „Sel Peszach“ árut is hoz forgalomba. Fejlődésének és terjeszkedésének jele, hogy legújabbán gyári lerakatot létesített Budapesten és innen közvetlenül kerül forgalomba 5, 1 és ½ kg.-os, ízléses kivitelű bádogdobozokban, mérsékelt árban a „Shemen olíva-étolaj“. A magyarországi vezérképviselő: Spitzer Emil, Budapest, V., Zápolya-utca 38. készséggel szolgál felvilágosítással és postafordultával intéz el minden „Shemen“-rendelést.

HIRDETMEY. A Pesti Chevra Kadisa Izr. Szentegylet az általa létesített árvavédő- és nevelőalap kamaiból nyújtandó segélyekre ezennel pályázatot hirdet. Pályázhatnak mindkét nembeli 6—14 év közötti izraelita valóságú, budapesti lakos árvagyermek. Előnyben részesülnek hadiárvák, valamint tagok árvái. A folyamodványok, amelyekhez születési, valamint az árvaságot igazoló okmányok csatolandók, 1931 március hó 15-ig nyújtandók be a Chevra Kadisa elöljáróságához. Egyebekben felvilágosítással szolgál az igazgatóság. (VI., Laudon-utca 3.)

NEM TÖMEGÁRU

Himzett ágykészlet angol széllal 48.—
Lenlepedővászon, méterje 4.—
Lendamaszt törülköző, darabja 3.—
Paplanlepedő siffon, 175 cm. 3.60

Asztalneműben hasonló rendkívül olcsó árak!

SZÉKELY JENŐ Budapest, IV. ker.
Petőfi Sándor-u 9.

Templomi himzéseket

készít művészies kivitelben
olcsó árak mellett

HERZ EMMA aranyhimző-műterme

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3. sz., I. emelet
Telefon: Aut. 856—32.

POLLÁK SAROLTA

kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete Hajszálak kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „Miracle“ krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ráncztalanít, üdít, szépít, fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás, (Prospektus). VI., Andrássy-út 38., I. em. Párisi áruházzal szemben.

FRÄNKEL IGNÁC

orth. kóser étterme

BUDAPEST, VII., ROMBACH-UTCA 12. SZÁM.

Vendéglőm ismét saját kezelésben és személyes vezetésem alatt van.

MENÜ RENDSZER.

Előfizetőknek

nagy kedvezmény.

Ebédelőfizetőknek

kivánatra házhoz is szállítjuk.

SIRKÖVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly körút 3/c szám.
Telefon: J. 349—95.

Dob-utca sarok.

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek
sirkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél. Telefon: Kőbánya 75—71.

Előrehaladott időny miatt leszállított árak.

Felölös szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Korvin Testvérek Grafikai Intézete, Budapest.

Országos Rabbikepző Zsidó Egyetem Könyvtára

